

Jaarverslag 2017

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Inhoudsopgave

1.	Bestuursverslag	4
1.1	Voorwoord	4
1.1.1	Status van het fonds en ontwikkeling fonds	4
1.2	Kerngegevens afgelopen vijf jaar	5
1.2.1	Kerngegevens	5
1.2.2	Financiële gegevens	5
1.3	Missie, visie en strategie	7
1.4	Bestuurlijke inrichting van het fonds	8
1.4.1.	Bestuurlijke organen en commissies	9
1.4.2.	Raad van toezicht	9
1.4.3	Het verantwoordingsorgaan	9
1.4.4	Vergoedingen	10
1.4.5	Nevenfuncties	11
1.5	Gebeurtenissen in 2017	12
1.5.1	Speerpunten	12
1.5.2	Opdrachtaanvaarding	12
1.5.3	Bestuursmodel	13
1.5.4	Pensioenuitvoeringsorganisatie	14
1.5.5	ALM studie	15
1.5.6	Wet verbeterde premieregeling	16
1.5.7	Wet waardeoverdracht klein pensioen	17
1.5.8	Handhaving verplichtstelling	18
1.5.9	Communicatiebeleid	19
1.5.10	Administratieve processen en uitbesteding	20
1.5.11	Haalbaarheidstoets en risicohouding	20
1.6	Governance, cultuur en gedrag	21
1.6.1	Integriteitbeleid	21
1.6.2	Naleving code pensioenfondsen	22
1.6.3	Naleving gedragscode	24
1.6.4	Zelfevaluatie	24
1.6.5	Toeziethouders	25
1.6.6	Klachten en geschillen	27
1.6.7	Meldingen conform artikel 96 Pensioenwet	28
1.7	Financiële positie	29
1.7.1	Ontwikkeling financiële positie	29
1.7.2	Dekkingsgraad	30
1.7.3	Resultaat in 2017	31
1.7.4	Het premie-, beleggings- en toeslagenbeleid	33
1.7.5	Financieel crisisplan	34
1.8	Ontwikkeling van de deelnemerspopulatie van StiPP in 2017	35
1.8.1	Ontwikkeling totale deelnemerspopulatie	35
1.8.2	Deelnemers in de basis- en plusregeling	35
1.8.3	Verhouding premies in de basis- en plusregeling	36
1.8.4	Gemiddelde hoogte van de pensioenkapitalen	36
1.8.5	Gemiddelde leeftijd van de deelnemers	37

1.8.6	Klant Contact Center	37
1.9	Vermogensbeheer	38
1.10	Uitvoeringskosten	42
1.10.1	Uitvoeringskosten pensioenbeheer	42
1.10.2	Uitvoeringskosten vermogensbeheer	44
1.10.3	Kosten transitie pensioenadministratie	48
1.10.4	Kosten toezichthouders	48
1.11	Risicomanagement	49
1.11.1	Algemeen	49
1.11.2	Risico houding	50
1.11.3	Risico-identificatie en classificatie	51
1.11.4	Beheersmaatregelen en restrisico's	52
1.11.5	IT-risico's	55
1.11.6	Integriteitsrisico's	56
1.11.7	Risicobeheersingsmodel	57
1.12	StiPP in 2018	57
2.	Toezicht en medezeggenschap	59
2.1	Verslag van de raad van toezicht	59
2.2	Verslag van het verantwoordingsorgaan	64
3.	Jaarrekening	68
4.	Overige gegevens	111
4.2	Actuariële verklaring	111
4.3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	113
5.	Bijlagen	122
5.1	Indeling commissies	122
5.2	Nevenfuncties leden bestuur en raad van toezicht	124
5.3	Uitbestedingspartijen en adviseurs	125

1. Bestuursverslag

1.1 Voorwoord

1.1.1 Status van het fonds en ontwikkeling fonds

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (hierna: StiPP) wil voor zijn 1,3 miljoen (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en voor de ruim 5.800 aangesloten werkgevers een betrouwbaar pensioenfonds zijn dat zijn financiële verplichtingen nu en in de toekomst kan nakomen. Daarbij houdt het bestuur rekening met de belangen van actieven, slapers, gepensioneerden en werkgevers. Het bestuur ervaart het als een grote uitdaging deze doelstelling te realiseren. Voor u ligt het jaarverslag van StiPP over 2017, waarin wij als bestuur verantwoording afleggen over het gevoerde beleid. Daarnaast is in dit verslag de jaarrekening 2017 opgenomen.

Door de premie inkomsten van € 245 miljoen en het positieve rendement van 6,22% groeide het vermogen van StiPP tot ruim € 1,5 miljard.

2017 was een jaar met veel gebeurtenissen. Eén van de belangrijkste activiteiten van StiPP dit jaar betrof de voorbereiding van de transitie van de pensioenadministratie naar een nieuwe pensioen-uitvoeringsorganisatie. Dit is een intensief proces voor alle betrokken partijen geweest. Daarnaast zag StiPP eind 2017 de langverwachte Wet waardeoverdracht klein pensioen gepubliceerd worden door het kabinet. In 2017 heeft StiPP hier in de voorbereiding al activiteiten op ondernomen. Zo heeft het bestuur een ALM studie gedaan waarbij rekening is gehouden met een langere beleggingshorizon. Deze Wet zorgt er namelijk voor dat de kleinere kapitalen van (gewezen) deelnemers ook bij wisselen van baan hun pensioenbestemming behouden. Deze gebeurtenissen, en meer, kunt u teruglezen in dit bestuursverslag.

Het bestuur is erkentelijk voor de inzet van al diegenen die op een of andere wijze bijdragen aan het functioneren van het fonds, zowel binnen StiPP in bestuurlijke organen, als bij de partijen waaraan het bestuur werkzaamheden heeft uitbesteed. Het bestuur heeft waardering voor de betrouwbare en deskundige werkwijze en de samenwerking met het fonds.

In 2018 staat StiPP weer nieuwe uitdagingen te wachten. Het bestuur heeft er alle vertrouwen in dat allen die zich dit jaar voor het fonds hebben ingezet, opnieuw en met veel energie bereid zullen zijn om de ambities en doelstellingen van het fonds te helpen realiseren.

Het bestuur stelde het jaarverslag 2017 en de daarbij behorende staten voor De Nederlandsche Bank (DNB) vast op 8 juni 2018.

Namens het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten
Zeist, 22 juni 2018

E.H.W. Bosman
Voorzitter

P.A. Citroen
Vice-voorzitter

1.2 Kerngegevens afgelopen vijf jaar¹

1.2.1 Kerngegevens

Aantallen	2017	2016	2015	2014	2013
Werkgevers	5.860	5.639	5.412	4.931	4.914
Deelnemers	326.947	313.790	281.223	259.666	222.827
Gewezen deelnemers	922.840	815.622	738.440	659.419	617.340
Ingegane ouderdomspensioenen	2.130	1.751	1.419	1.188	883
Ingegane partnerpensioenen	385	313	263	214	167
Ingegane wezenpensioenen	21	18	14	11	8
Afgekochte ouderdomspensioenen	3.479	3.174	2.039	2.484	3.017
Afgekochte nabestaandenpensioenen ²	515	7.335	364	311	322
Afgekochte kleine pensioenkapitalen voor pensioeningangsdatum	36.626	34.003	32.666	25.942	56.733

1.2.2 Financiële gegevens (bedragen in € 1.000.000)

Aantallen	2017	2016	2015	2014	2013
Voorziening voor risico deelnemers	1.352	1.105	900	808	678
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen	76	66	54	50	36
Reserves bestaan uit:	130	119	102	85	69
• Vereist eigen vermogen	42	35	30	27	26
• Algemene reserve	88	84	72	58	43

Beleggingen	2017	2016	2015	2014	2013
Belegd vermogen	1.505	1.239	1.018	902	748
Beleggingsrendement	6,22%	6,62%	-/- 1,21%	4,45%	2,54%
Z-score	0,11	0,36	0,27	-0,01	0,14
Performancetoets ³	1,67	1,74	1,60	1,52	1,25
Kosten vermogensbeheer in % van gemiddeld belegd vermogen	0,39%	0,43%	0,48%	0,31%	0,31%
Transactiekosten vermogensbeheer in % van gemiddeld belegd vermogen	0,09%	0,11%	0,14%	0,04%	0,03%

¹ Bedragen in het jaarverslag zijn in € 1.000, tenzij anders vermeld.

² Het aantal afgekochte nabestaandenpensioenen is in 2016 inclusief het aantal afgekochte bijzondere nabestaandenpensioenen. Op de afkoop van bijzondere nabestaande pensioenen heeft het fonds in 2016 een extra actie uitgevoerd.

³ Het vermelde percentage van de performancetoets is inclusief de opslag van 1,28% conform Art. 5 VBB.

Dekkingsgraad en premie	2017	2016	2015	2014	2013
Beleidsdekkingsgraad	109,6%	110,1%	109,9%	-	-
Dekkingsgraad	109,1%	110,2%	110,7%	110,0%	109,7%
Feitelijke premie	245	209	179	159	151
Kostendeekkende premie	240	201	172	151	142

Uitvoeringskosten	2017	2016	2015	2014	2013
Pensioenuitvoeringskosten	14	13	13	12	10
Uitvoeringskosten per deelnemer in euro's	46,04	41,68	46,38	44,74	44,76

Deelnemers	2017	2016	2015	2014	2013
Pensioenuitkeringen	2,6	2,3	1,9	1,6	1,3
Indexatie ingegane pensioenen ⁴	0%	0%	0%	0%	0%
Korten ingegane pensioenen	0%	0%	0%	0%	0%
Uitkeringen afkoop	34	28	28	21	31

⁴ Het bestuur heeft als beleid vastgesteld na de pensioendatum nominale uitkeringen in te kopen. Ingegane pensioenen worden niet geïndexeerd.

1.3 Missie, visie en strategie

StiPP voorziet in een (aanvullende) pensioenvoorziening voor uitzendkrachten, gedetacheerden en payrollers. StiPP geeft op zorgvuldige en efficiënte wijze uitvoering aan de pensioenovereenkomst die door sociale partners in de flexbranche is gesloten.

De branche kenmerkt zich door korte dienstverbanden met vaak een parttime karakter en veelal lagere lonen. Dit zorgt bij het grootste deel van de deelnemers voor een relatief geringe omvang van het opgebouwde pensioenkapitaal. Daarom is het van belang dat de uitvoering gebeurt tegen acceptabele en zo laag mogelijke kosten, op een wijze die aansluit bij de kenmerken van de deelnemers en de branche. Hierbij is het doel om van elke euro aan premie zoveel mogelijk toe te laten komen aan de opbouw van het pensioenkapitaal. StiPP onderkent de impact van kortdurende dienstverbanden én de uiteenlopende kenmerken van de deelnemers als specifieke aspecten van de sector die van invloed zijn op de opbouw van het pensioenkapitaal. Daarom houdt StiPP bij het vaststellen van het beleid rekening met de belangen van de verschillende groepen deelnemers die door de diversiteit kunnen ontstaan. Bij de kenmerken van het fonds past een beleid waarbij:

- De administratieve processen vanuit het oogpunt van kostenbeheersing en de grote volumes volledig geautomatiseerd zijn ingericht;
- Er duidelijk met deelnemers en werkgevers wordt gecommuniceerd, waarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij bestaande digitale communicatie-mogelijkheden;
- Er in het beleggingsbeleid doelbewust onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende leeftijdsgroepen;
- Er in de opbouwfase en bij aankoop van een vaste pensioenuitkering beperkte keuzemogelijkheden zijn voor deelnemers.

StiPP streeft er naar, rekening houdend met de karakteristieken van het fonds, zich voortdurend aan te passen aan de veranderende maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. StiPP pakt hierin haar eigen rol en probeert de omgeving hiermee bewust te maken van de problematieken waarmee StiPP te maken heeft en deze te beïnvloeden. StiPP zal zich in 2018 met name bezig houden met:

- de transitie van de pensioenadministratie naar een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie;
- de voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe bestuursmodel;
- het overleggen met Cao-partijen over de toekomstbestendigheid van de basisregeling;
- de implementatie van de Wet waardeoverdracht klein pensioen, zodat daar direct bij inwerkingtreding gebruik van kan worden gemaakt;
- het nader uitwerken van scenario analyses in het licht van de toekomstige mogelijkheden voor pensioenopbouw in de flexbranche;
- de voorbereidingen voor de implementatie van een aanpassing van het beleggingsbeleid naar aanleiding van de ALM studie die in 2017 is uitgevoerd;
- de herijking van het risicomanagement van het fonds.

Op de lange termijn zal mogelijk veranderende wet- en regelgeving, waaronder de Wet waardeoverdracht klein pensioen, er toe leiden dat een deel van de problematiek waar StiPP mee te maken heeft—en die specifiek toeziet op het opbouwen van pensioen bij korte dienstverbanden en veelal bij lagere lonen—wordt verkleind. StiPP blijft in deze ontwikkelingen haar eigen rol spelen en haar positie opnieuw bepalen.

1.4 Bestuurlijke inrichting van het fonds

StiPP is een bedrijfstakpensioenfonds en is statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres: Noordweg Noord 150 3704 JG Zeist. De laatste statutenwijziging was per 1 januari 2018, welke notarieel is verleden op 17 januari 2018. De Stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34107294. StiPP is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Het bestuur van het fonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling zoals deze door de sociale partners is overeengekomen. Dit houdt in dat zij verantwoordelijk is voor alle activiteiten van het fonds, waaronder de pensioenadministratie, communicatie en het vermogensbeheer van de pensioengelden.

StiPP kent een paritair bestuursmodel, waarin de werkgeversorganisaties, vakbonden en gepensioneerden zijn vertegenwoordigd. Het bestuur bestaat uit acht bestuursleden. Vier leden namens de werkgevers, drie leden namens de werknemers en één lid namens de pensioengerechtigden. De bestuursleden zijn voorgedragen door:

- de ABU, Algemene Bond Uitzendondernemingen, gevestigd te Amsterdam;
- de NBBU, Nederlandse Bond van Bemiddelings- en Uitzendondernemingen, gevestigd te Amersfoort;
- FNV, Federatie Nederlandse Vakbeweging, gevestigd te Utrecht;
- de Unie, Vakbond voor industrie en dienstverlening, gevestigd te Culemborg;
- de CNV Vakmensen, gevestigd te Utrecht; en

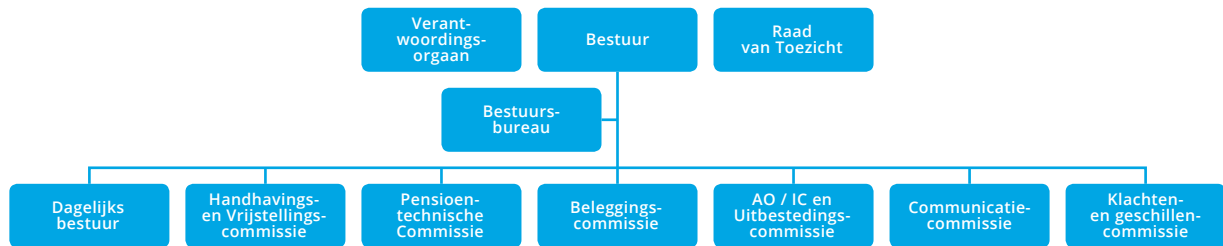
De vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden is voorgedragen door de werknemersorganisaties en benoemd door het bestuur.

De samenstelling van het bestuur is per 31 december 2017 als volgt:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur / max. zittingsduur
De heer E.H.W. Bosman, geboren 01-01-1966	Voorzitter	Werknemer	03-07-2013	03-07-2021 / 03-07-2025
De heer P.A. Citroen, geboren 19-02-1972	Vice-voorzitter	Werkgever	04-06-2007	04-06-2019 / 04-06-2019
De heer R.L. Schikhof, geboren 20-11-1965	Bestuurslid	Werkgever	19-05-2008	19-05-2020 / 19-05-2020
De heer J.C. de Planque, geboren 15-02-1959	Bestuurslid	Werkgever	17-12-2014	17-12-2018 / 17-12-2026
De heer P.G.H. Rinkes, geboren 30-03-1962	Bestuurslid	Werkgever	10-05-2017	10-05-2021 / 10-05-2029
De heer G.J. Seffinga, geboren 17-07-1969	Bestuurslid	Werknemer	17-12-2012	17-12-2020 / 17-12-2024
De heer C.A. van Loon, geboren 02-11-1953	Bestuurslid	Werknemer	16-01-2017	16-01-2021 / 16-01-2029
De heer M.J.M Nuijten, geboren 25-08-1949	Bestuurslid	Pensioen- gerechtigden	13-08-2007	01-07-2018 / 13-08-2019

Met de benoeming van de heer C.A. van Loon namens werknemers en de heer P.G.H. Rinkes namens werkgevers is in 2017 invulling gegeven aan de openstaande vacatures. Met deze benoemingen is het bestuur compleet.

1.4.1 Bestuurlijke organen en commissies

Het bestuur heeft zes commissies ingesteld, die allen een adviesfunctie hebben richting het bestuur. In deze commissies hebben bestuursleden zitting. Daarnaast is er een dagelijks bestuur dat bestaat uit de voorzitter en vice-voorzitter. Zij dragen zorg voor de dagelijkse gang van zaken binnen het fonds. Een aantal commissies heeft ook een externe adviseur. De ondersteuning van de commissies en het bestuur is belegd bij het bestuursbureau, dat tot 1 juli 2017 was uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Per 1 juli 2017 is het bestuursbureau ondergebracht bij PGGM. De samenstelling van de commissies en de vaste adviseurs zijn opgenomen in Paragraaf 5.1 en 5.3.

1.4.2. Raad van toezicht

Voor de inrichting van het intern toezicht heeft het bestuur een raad van toezicht ingesteld. Leden van de raad van toezicht zijn onafhankelijke deskundigen en hebben geen banden met het fonds of de belanghebbenden. De raad van toezicht als collectief heeft een geschiktheid die ten minste vergelijkbaar is met de geschiktheid die door De Nederlandsche Bank wordt verlangd van het bestuur als collectief. De raad evalueert jaarlijks het eigen functioneren en rapporteert hierover aan het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

Per 31 december 2017 is de raad van toezicht als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer P.C. van der Linden, geboren 06-01-1953	Voorzitter	01-07-2014	01-07-2018
Mevrouw J.L. Verhulst, geboren 13-04-1971	Lid	01-07-2014	01-07-2021
De heer H. Smit, geboren 05-01-1958	Lid	01-07-2014	01-07-2020

1.4.3 Het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft een verantwoordingsorgaan ingesteld. De betrokken partijen zijn als volgt vertegenwoordigd:

- Deelnemers (3);
- Pensioengerechtigden (1);
- Werkgevers (2).

De leden namens de deelnemers en pensioengerechtigden zijn benoemd door de werknemersorganisaties FNV, CNV Vakmensen en De Unie. De leden namens de werkgevers zijn benoemd door werkgeversverenigingen ABU en NBBU. De leden zijn benoemd voor een periode van vier jaar.

Per 31 december 2017 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer R.M. van Norel, geboren 05-01-1976	Voorzitter	Werknemers	01-07-2014	01-07-2018
Mevrouw I. Nauta, geboren 11-09-1969	Lid	Werknemers	01-07-2014	01-07-2018
Mevrouw E. Tuinstra, geboren 19-08-1978	Lid	Werknemers	01-01-2015	01-07-2018*
De heer N.J. van Batenburg, geboren 26-04-1948	Lid	Werkgevers	01-07-2014	01-07-2018
De heer R. Landman, geboren 06-04-1965	Lid	Werkgevers	01-07-2016	01-07-2018*
De heer B. Traast, geboren 25-03-1969	Lid	Gepensioneerden	01-07-2017	01-07-2018*

* Mevrouw Tuinstra en de heren Landman en Traast zijn gekomen in de plaats van leden met een resterende zittingstermijn. Zij zijn derhalve in eerste instantie benoemd voor de resterende zittingsperiode van hun voorgangers. Na deze periode zal herbenoeming plaatsvinden.

1.4.4 Vergoedingen

Wijziging systematiek vergoedingen voor bestuursleden

Vanaf 2017 is de vergoedingssystematiek voor bestuursleden gewijzigd naar een vaste vergoedingssystematiek.

De werkwijze van StiPP binnen het paritaire model vraagt een behoorlijke bestuursinzet wat afgelopen jaren heeft geleid tot een stijging van het aantal plaatsgevonden overleggen. Dit is dan ook één van de redenen dat het bestuur het bestuursmodel gaat wijzigen. De vergoedingssystematiek was tot 2017 gebaseerd op een vergoeding per overleg. In deze systematiek leidden (extra) werkzaamheden en overleggen van bestuursleden één op één tot een hogere bestuursvergoeding. De bestuursvergoeding liet hierdoor al enkele jaren een stijgende lijn zien. Gezien het aantal grote dossiers, zoals de transitie naar een nieuwe uitvoerder, de wijziging van het bestuursmodel, politieke dossiers en de toekomst van de pensioenregeling was het niet de verwachting dat de bestuurlijke inzet in 2017 minder zou worden. De huidige inzet van bestuursleden zal dus noodzakelijk zijn totdat het nieuwe bestuursmodel is geïmplementeerd. In het kader van beheerst beloningsbeleid is opnieuw gekeken naar de bestuursvergoeding vanaf 1 januari 2017.

In dit kader is besloten om vanaf 2017 een vaste vergoeding toe te kennen aan bestuursleden. De vaste vergoedingssystematiek moet zorg dragen voor een betere beheersing van het beloningsbeleid: inperking van de structurele stijging van de bestuursvergoedingen van afgelopen jaren.

Over het jaar 2017 is uit dien hoofde een totaalbedrag van € 509 uitgekeerd (2016: € 447). Dit bedrag kan als volgt worden uitgesplitst:

Bestuurskosten	Vergoeding 2017	Vergoeding 2016
Vacatievergoedingen bestuur, incl. reiskosten	375	356
Vacatievergoeding bestuur i.v.m. transitie	42	0
Vacatievergoedingen verantwoordingsorgaan	9	11
Vergoeding raad van toezicht incl. reiskosten	43	43
Opleidingskosten en overige kosten	40	37
Totaal	509	447

Ten opzichte van 2016 is in 2017 een stijging van de bestuurskosten te zien. De stijging wordt veroorzaakt doordat de vergoeding jaarlijks wordt geïndexeerd. Daarnaast is in de vergoeding een hoger bedrag aan BTW begrepen. Tot slot is, aanvullend op de reguliere bestuursvergoeding, in 2017 een separate vaste vergoeding toegekend voor de werkzaamheden in het kader van de transitie van de administratie naar PGGM.

1.4.5 Nevenfuncties

De nevenfuncties van de leden van het bestuur en de leden van de raad van toezicht zijn opgenomen in de paragraaf 5.2.

1.5 Gebeurtenissen in 2017

Het bestuur van StiPP heeft gedurende het verslagjaar 6 maal vergaderd. Daarnaast hebben er in april en oktober tweedaagse bijeenkomsten plaatsgevonden, waarin door het bestuur uitgebreid is stilgestaan bij verschillende strategische onderwerpen.

De bestuurlijke besluiten van StiPP worden voorbereid door middel van diverse commissies en tijdelijke werkgroepen, waarin in de meeste gevallen twee bestuursleden zitting hebben. Gedurende 2017 hebben er circa zestig van dergelijke bijeenkomsten plaatsgevonden. In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de belangrijkste aspecten van het beleid waar het bestuur van StiPP zich in 2017 mee heeft bezig gehouden.

1.5.1 Speerpunten

Het bestuur stelt jaarlijks een beleidsplan vast waarin de voornemens en speerpunten voor dat jaar worden benoemd. Voor 2017 betrof dit de volgende speerpunten:

- Toekomst van het pensioenfonds;
- Pensioenuitvoeringsorganisatie;
- Bestuursmodel.

Op al deze onderdelen hebben in 2017 ontwikkelingen plaatsgevonden. Hieronder wordt stilgestaan bij deze ontwikkelingen en de keuzes die het bestuur hier gedurende het jaar in heeft gemaakt.

1.5.2 Opdrachtaanvaarding

Het bestuur is gedurende een aantal jaren intensief in overleg met Cao-partijen over de aanvaarding van de uitvoering van de basisregeling. Dit omdat de basisregeling in de huidige vorm steeds moeilijker administratief en communicatief uitvoerbaar is, gelet op de grote aantallen deelnemers, de beperkte opbouw en relatief hoge uitvoeringskosten. Het bestuur heeft Cao-partijen verzocht om zodanige aanpassingen in de pensioenregelingen te treffen dat de problematiek van de uitvoering van de basisregeling zoveel als mogelijk beperkt wordt. In verband met het benodigde onderzoek en afstemming in het kader van het zoeken naar een passend alternatief voor de basisregeling heeft het bestuur aan Cao-partijen in 2015 laten weten de uitvoering van de basisregeling tijdelijk te aanvaarden tot 31 december 2016. Op verzoek van Cao-partijen heeft het bestuur deze tijdelijke aanvaarding tot uitvoering van de basisregeling verlengd tot 31 december 2017.

In 2017 is het bestuur opnieuw door Cao-partijen verzocht de basisregeling tot 1 januari 2019 en zo nodig tot 1 januari 2020 uit te voeren. Cao-partijen willen deze tijd gebruiken om in het kader van het voortdurende overleg kennis te nemen van de inzichten van een mogelijk SER-akkoord over pensioenen en de plannen van het kabinet over de toekomst van het pensioensysteem.

Het bestuur heeft na ampele overweging besloten om het verzoek van Cao-partijen te honoreren. Dit besluit houdt in dat het bestuur de Basisregeling in de huidige vorm onverkort zal uitvoeren tot 1 januari 2020. Aan dit besluit liggen een aantal overwegingen ten grondslag.

De eerste overweging betreft het jaar 2018 en de transitie naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. In feite heeft het fonds zelf richting Cao-partijen, op grond van de beperkte mogelijkheden tot wijziging tijdens de transitieperiode, aangegeven dat de basisregeling inhoudelijk niet gewijzigd kon worden per 1-1-2018. In lijn van deze melding lag het voor de hand dat het bestuur het verzoek van Cao partijen om de basisregeling uit te voeren in 2018 zou honoreren. Dit heeft het bestuur dan ook gedaan.

Aan de aanvaarding van de basisregeling voor 2019 lag een aantal aanvullende overwegingen ten grondslag. In 2017 is er meer bewegingsvrijheid ontstaan voor het vinden van een alternatief voor de basisregeling. Zo zijn de fiscale beperkingen voor pensioenopbouw in beschikbare premiereregelingen verminderd en zijn er zichtbare ontwikkelingen bij de overheid en in pensioenland als het gaat om de toekomst van het pensioenstelsel. Cao-partijen hebben van het bestuur, met de aanvaarding van de basisregeling tot 1 januari 2020, welbewust de ruimte gekregen om gebruik te kunnen maken van deze ontwikkelingen.

Een belangrijke andere afweging is geweest dat het, na jarenlang lobbywerk, wettelijk mogelijk zal worden om vanaf 2019 kleine pensioenen automatisch over te dragen en om hele kleine pensioenen te laten vervallen. Dit betekent dat het vooruitzicht voor de administratieve uitvoering van de basisregeling is verbeterd. Desalniettemin benadrukt het bestuur dat de basisregeling in de huidige vorm voor het overgrote deel van de deelnemers niet leidt of zal leiden tot een acceptabel pensioen. Het feit dat het uitvoeren van de Basisregeling in de toekomst mogelijk efficiënter en tegen lagere kosten kan plaatsvinden maakt de inhoud van deze regeling dus niet beter. Dit betekent dat het bestuur, ondanks deze positieve ontwikkeling, nadrukkelijk van mening blijft dat er door Cao-partijen een alternatief gevonden moet worden voor de basisregeling dat tegemoet komt aan de genoemde bezwaren die gelden voor de uitvoering van de huidige regeling.

1.5.3 Bestuursmodel

Tegelijkertijd met de keuze in 2014, als gevolg van de Wet versterking bestuur, voor het paritaire bestuursmodel heeft het bestuur besloten op termijn het huidige paritaire model te heroverwegen. De optie om op termijn over te gaan op een ander bestuursmodel is hierbij destijds nadrukkelijk benoemd. De afweging hierbij was dat het bestuur de eisen met betrekking tot bestuurders en de hoeveelheid aan bestuurlijke activiteiten elk jaar zag toenemen. Het steeds grotere tijdsbeslag en de hoge mate van operationele betrokkenheid van het paritaire bestuur leidden tot de vraagstelling of het huidige paritaire bestuursmodel nog steeds het meest passend is in de huidige omgeving waarin StiPP opereert.

De jaren tussen 2014 en 2017 zijn gebruikt om het paritaire bestuursmodel in te bedden in het fonds en het houden van evaluaties over de werking van het paritaire model. Ook zijn er diverse sessies geweest waarin het bestuur heeft gediscussieerd over het nut en de noodzaak van aanpassing van het huidige model. Dit heeft in september 2017 geleid tot het principebesluit om medio 2019 over te gaan van het paritaire bestuursmodel naar het omgekeerd gemengde bestuursmodel. Het principebesluit is vervolgens formeel gedeeld met Cao-partijen, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Op enkele punten zijn zienswijzen ingebracht, die het bestuur nadrukkelijk meeneemt bij de implementatie. Het bestuur is eind 2017 tot definitieve besluitvorming overgegaan.

Aan deze besluitvorming is een traject voorafgegaan waarin de keuze om over te gaan naar een nieuw bestuursmodel zorgvuldig is overwogen. In het voortraject is onder andere gekeken naar de knelpunten van het huidige paritaire model en heeft er onderzoek plaatsgevonden naar verschillende bestuursmodellen. Daarbij heeft het bestuur vooraf een aantal criteria gesteld waaraan het nieuwe bestuursmodel moet voldoen. Het omgekeerd gemengde model sluit op basis van het uitgevoerde onderzoek het beste aan bij de door het bestuur gestelde eisen. Het bestuur verwacht dat er met het omgekeerd gemengde model een forse reductie kan plaatsvinden in de tijdsbesteding van de niet-uitvoerende bestuursleden, het aantal commissies, de inhuur van adviseurs en de uren bestuursondersteuning. Daar staat tegenover de investering in een beperkt aantal professionele en onafhankelijke uitvoerende bestuurders.

Het bestuur is er van overtuigd dat met de keuze voor het omgekeerd gemengde model de besturing van het fonds minder complex en efficiënter wordt. Het model past naar de mening van het bestuur beter bij de omgeving waarin StiPP opereert en is voldoende flexibel om ook in te kunnen spelen op toekomstige ontwikkelingen. Ook de gewenste betrokkenheid van sociale partners in het bestuursmodel is bij de keuze een overweging geweest.

Tegelijkertijd is het bestuur zich er van bewust dat de omzetting van het bestuursmodel van alle betrokkenen bij het fonds de nodige tijd, aandacht en flexibiliteit vergt. Het traject tot omzetting van het bestuursmodel zal daarom met veel aandacht worden vormgegeven. Voor betrokkenen wordt voldoende tijd ingebouwd om zich de nieuwe werkwijze en rollen eigen te maken.

Gedurende het traject zullen Cao partijen, de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan en de overige belanghebbenden regelmatig op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen.

1.5.4 Pensioenuitvoeringsorganisatie

In september 2016 heeft het bestuur besloten om te kiezen voor de overstap naar een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie, PGGM. Direct na het nemen van dit besluit zijn de voorbereidingen voor de overgang naar de nieuwe uitvoerder begonnen. In een uitgebreid transitietraject is de overgang van de administratie per 1 januari 2018 zorgvuldig voorbereid en uitgevoerd. Het bestuur heeft een 'stuurgroep transitie' ingesteld, die maandelijks bijeen is gekomen om de voortgang op de transitie te monitoren. Het bestuur heeft zich hierbij laten begeleiden door een externe adviseur.

Bij de transitie staan de kwaliteit van de over te dragen administratie en de continuïteit van de dienstverlening van StiPP centraal. De samenwerking tussen de latende uitvoerder Syntrus Achmea en de nieuwe uitvoerder PGGM heeft het bestuur als positief en professioneel ervaren.

Medio 2017 is een eerste proefconversie geweest van de werkgevers- en deelnemersgegevens van StiPP. In december volgde een tweede conversie. Alhoewel er in een dergelijk traject altijd uitdagingen en bevindingen zijn, zijn deze conversies goed verlopen. De aanpassing van het administratiesysteem door PGGM en de door haar ingehuurd partij Idella aan de eisen en wensen van StiPP is één van de grootste uitdagingen van het transitietraject gebleken.

Vanaf 1 januari 2018 is er een geleidelijke overdracht geweest van de werkzaamheden vanuit Syntrus Achmea naar PGGM. In 2018 voert Syntrus Achmea nog een beperkt aantal werkzaamheden uit die betrekking hebben op het boekjaar 2017. De reguliere dienstverlening wordt vanaf 1 januari 2018 uitgevoerd door PGGM.

Het gehele transitietraject is naar de mening van StiPP beheerst uitgevoerd. De definitieve conversie heeft plaatsgevonden in februari 2018. In die maand zijn ook de laatste functionaliteiten van het systeem ten behoeve van livegang opgeleverd. Ondanks de diverse bevindingen, die inherent zijn aan een dergelijk traject, is de geplande livegang op 5 maart 2018 gerealiseerd.

Ook na de livegang op 5 maart 2018 vergt de transitie en de start van de dienstverlening nog de nodige aandacht van het bestuur. Nog niet alle functionaliteiten zijn vanaf 5 maart 2018 daadwerkelijk operationeel. Daarnaast zal de dienstverlening voor StiPP door PGGM in het eerste half jaar verder worden vormgegeven. Ook wachten enkele nieuwe ontwikkelingen op implementatie omdat deze niet tijdens de transitieperiode konden worden doorgevoerd. De stuurgroep verwacht haar werkzaamheden uiterlijk oktober 2018 over te dragen naar de reguliere bestuurscommissies en daarmee af te ronden.

1.5.5 ALM studie

Een pensioenfonds moet minimaal eens in de drie jaar of bij ingrijpende wijziging van omstandigheden een Asset Liability Managementstudie (ALM-studie) uitvoeren. StiPP heeft de meest recente ALM-studie in 2015 opgesteld, mede ten behoeve van de vaststelling van de risicohouding en de berekening van de aanvangshaalbaarheidstoets. Het bestuur heeft besloten om in 2017 een nieuwe ALM-studie uit te voeren. Dat is weliswaar een jaar eerder dan strikt noodzakelijk, maar gelet op de ontwikkelingen rond het wetsvoorstel kleine pensioenen (automatische waardeoverdracht), achtte het bestuur het noodzakelijk om het beleggingsbeleid van het fonds integraal te heroverwegen.

De ALM-studie heeft in de eerste helft van 2017 plaatsgevonden. Het bestuur heeft een werkgroep benoemd. De werkgroep heeft de ALM studie laten uitvoeren door de ALM-adviseur Mercer. De doelstellingen van de ALM-studie waren om de volgende zaken te onderzoeken:

- Een heroverweging van de beleggingshorizon ten gevolge van wijzigingen in het afkoopbeleid. Wijzigingen in het afkoopbeleid zijn te voorzien door de (toekomstige) inwerkingtreding van de Wet waardeoverdracht klein pensioen;
- Het optimaliseren van de portefeuille / lifecycles;
- Inzet van alternatieve beleggingscategorieën.

Op basis van de vastgestelde economische, actuariële en algemene uitgangspunten heeft het bestuur meerdere alternatieve lifecycles onderzocht. Het bestuur heeft op basis van de onderzoeksresultaten gekozen voor een toekomstig te hanteren variant met een zakelijke waardenportefeuille met een omvang van 70% tot de leeftijd van 47 jaar. Vanaf 47 jaar wordt de allocatie naar zakelijke waarden afgebouwd in kleine stappen naar uiteindelijk 10% in de laatste leeftijdsgroep. De keuze voor deze lifecycle wordt ingegeven door de uitdrukkelijke wens om meer risico voor de jongere deelnemers te kunnen nemen en daarmee een hoger rendement te genereren in de jaren die ver voor de pensioendatum liggen. StiPP schuift met deze keuze meer toe naar hetgeen gebruikelijk is als lifecycle in de markt voor DC regelingen.

StiPP sluit het beleggingsbeleid aan bij de risicohouding van de deelnemers. Aangezien deze risicohouding volgens het in 2016 uitgevoerde deelnemersonderzoek terughoudend is, kiest StiPP er voor om de jongste leeftijdsgroepen deel te laten nemen aan een lifecycle die start met een percentage van 70% aan zakelijke waarden. Het risico over de gehele looptijd wordt vervolgens 'gedempt' door de start van de beheerste afbouw van het risico te vervroegen naar 47 jaar, hetgeen 10 jaar eerder is dan in de huidige lifecycle. Vervolgens wordt het risico nog verder 'gedempt' door de nieuwe zakelijke waardenportefeuille minder eenzijdig naar aandelen in te richten.

Het beleggingsrisico als gevolg van deze beleidskeuze neemt toe, vooral voor de jongere leeftijdsgroepen. Tegenover het verwachte aanzienlijk hogere rendement staat een hoger risico. Gelet op de lange beleggingshorizon van deze jongere leeftijdsgroepen blijkt echter dat de kans op lagere uitkomsten op pensioendatum zeer gering is. Wel neemt de kans op lagere kapitalen na een korte periode toe. Het bestuur acht dit risico acceptabel ten opzichte van de positieve resultaten op de langere termijn die als gevolg van de nieuwe lifecycle voor de grote groep deelnemers kunnen worden gerealiseerd. Als gevolg van het vervallen van de mogelijkheid van tussentijdse afkoop zal voor het overgrote deel van de deelnemers van StiPP in de toekomst sprake zijn van een lange periode tot pensioeningang, waarin meer geprofiteerd kan worden van rendement van zakelijke waarden.

Omdat StiPP tot heden een actief afkoopbeleid voert, is de huidige lifecycle van StiPP niet alleen gericht op het behalen van rendement voor de lange termijn, maar ook op het beperken van risico voor de deelnemers die op korte termijn het fonds verlaten door middel van een afkoop of waardeoverdracht. Door het vervallen

van de mogelijkheid van afkoop is de beleggingshorizon voor de gehele populatie verlengd. Bij automatische waardeoverdracht verlaat het pensioengeld ook het fonds, maar anders dan bij afkoop behouden de gelden hun pensioenbestemming, hetgeen een langere beleggingshorizon toestaat. Het bestuur erkent dat als gevolg van een ongelukkige getimed waardeoverdracht naar een pensioenregeling op basis van aanspraken een deelnemer nadeel kan ondervinden van een hoger risico in de eerste jaren van de lifecycle. Daarbij wordt ingecaluleerd dat het in dat geval relatief kleine pensioenkapitalen van jonge deelnemers zal betreffen die nog een lange opbouwperiode voor de boeg hebben. Het bestuur is van mening dat de belangen van de grote groep deelnemers op de lange termijn zwaarder wegen dan het beheersen van dit beperkte risico.

De beoogde ingangsdatum van de nieuwe lifecycle zal afgestemd worden op het moment dat StiPP de tussentijdse afkoop van kleine pensioenen beëindigt. Dit is naar verwachting in 2019. Voor die tijd zullen de besluiten vanuit de ALM studie uitgewerkt worden in een aangepast strategisch beleggingsbeleid en tactisch beleggingsjaarplan. De feitelijke transitie naar de nieuwe lifecycle zal beheerst, via een uitgebreid transitieplan gaan plaatsvinden.

1.5.6 Wet verbeterde premieregeling

Per 1 september 2016 is de Wet verbeterde premieregeling in werking getreden. Met deze wet is het wettelijk kader voor premie- en kapitaalovereenkomsten (premieregelingen) gewijzigd. Het kapitaal dat in deze regeling wordt opgebouwd, hoeft niet meer op de pensioendatum in een vaste uitkering omgezet te worden, maar kan ook in de uitkeringsfase (deels) risicodragend worden belegd. Hiervoor is een nieuw pensioentype geïntroduceerd: een variabel pensioen. Doorbeleggen in de uitkeringsfase leidt naar verwachting tot een hoger pensioenresultaat dan de bestaande, vaste uitkering, maar geeft tegelijkertijd meer onzekerheid over de hoogte van de uitkering.

De Wet verbeterde premieregeling is gefaseerd in werking getreden. De laatste bepalingen uit deze wet zijn per 1 januari 2018 in werking getreden. Het bestuur van StiPP heeft bij de implementatie van de Wet verbeterde premieregeling een aantal (beleids)besluiten genomen. Dit betrof de volgende onderwerpen:

- De uitvoering van een stabiel en/of een variabel pensioen in de uitkeringsfase;
- Het vaststellen van het beleggingsprofiel dat gericht is op de inkoop van een variabel pensioen;
- Het bepalen van de doelgroep die de voorlopige keuze 10 jaar voor de pensioendatum krijgt voorgelegd;
- De inrichting van een adequate en evenwichtige informatievoorziening.

Uitvoering van een stabiel en/of variabel pensioen in de uitkeringsfase

StiPP biedt deelnemers sinds de oprichting van het fonds de mogelijkheid om een stabiel pensioen in te kopen bij het fonds. Het bestuur heeft besloten geen gebruik te maken van de mogelijkheid om ook een variabele uitkering aan te bieden. De overwegingen hierbij waren meerledig:

- Uit de risicobereidheidsonderzoeken die StiPP de afgelopen jaren heeft uitgevoerd is gebleken dat de deelnemers van StiPP over het algemeen een lage risicobereidheid hebben. Het overgrote deel van de deelnemers kiest in deze onderzoeken voor de inkoop van een nominaal pensioen. Het aanbieden van een variabel pensioen is hiermee geen directe wens van het overgrote deel van de deelnemerspopulatie bij StiPP.
- Het uitvoeren van een variabel pensioen is complex. Dit maakt de uitvoering minder beheersbaar, ingewikkelder en duurder. De kosten voor het uitvoeren van een variabel pensioen zouden niet in verhouding staan tot de relatief beperkte omvang van de pensioenuitkeringen.
- Met het aanbieden van een stabiel pensioen blijft StiPP uitvoering geven aan één van haar kerntaken. Deelnemers hoeven hiermee op pensioendatum niet weg bij het fonds. Tegelijkertijd biedt StiPP voor deelnemers die anders willen, alle vrijheid om het pensioenkapitaal dat bij StiPP staat mee te nemen voor het elders inkopen van een (variabel) pensioen.

Vaststellen beleggingsprofiel gericht op een variabele uitkering

In 2017 heeft het bestuur het beleggingsprofiel, gericht op een variabele uitkering, vastgesteld. Het uitgangspunt bij de vaststelling van het beleggingsprofiel was dat er risicovoller wordt belegd tot de pensioendatum en dat er geen geleidelijke afbouw van risico plaatsvindt. Zowel de allocatie naar zakelijke waarden als de mate van afdekking van renterisico blijft in dit beleggingsprofiel op een stabiel niveau. Voor de bepaling van het gewenste niveau van zakelijke waarden en afdekking van renterisico is gekeken naar de kenmerken van het aanbod van variabele uitkeringsproducten dat in de markt beschikbaar is. Dit omdat StiPP zelf geen variabele uitkering aanbiedt en deelnemers een variabel pensioen dus in de markt moeten kopen. Daarnaast is er bij het vaststellen van het beleggingsprofiel voor gekozen om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de huidige lifecycle. Enerzijds omdat de opzet van de huidige lifecycle past bij de uitgangspunten van het risicovollere beleggingsprofiel. Anderzijds omdat dit de beide beleggingsprofielen eenvoudig, uitvoerbaar en uitlegbaar houdt.

Doelgroepbepaling voor de voorlopige keuze en de informatievoorziening

Vanaf 1 januari 2018 moeten alle deelnemers van 57 jaar en ouder de keuze krijgen voorgelegd of zij willen deelnemen aan een beleggingsbeleid gericht op een stabiel pensioen of een beleggingsbeleid gericht op een variabel pensioen. Vanwege het feit dat het overgrote deel van de betrokken (gewezen) deelnemers kapitalen heeft die ver liggen onder de hoogte van het kapitaal dat minimaal nodig is om een variabele uitkering in te kopen en omwille van kostenbeheersing, heeft het bestuur expliciet overwogen aan welke groep (gewezen) deelnemers de voorlopige keuze 10 jaar voor de pensioendatum moet worden voorgelegd.

Het bestuur heeft mede gelet op de wettelijke uitgangspunten besloten de voorlopige keuze aan alle (gewezen) deelnemers vanaf 57 jaar aan te bieden. De gedachte achter dit besluit is dat het fonds (gewezen) deelnemers met deze keuze de mogelijkheid wil bieden om in de laatste 10 jaar voor de pensioendatum met hun (lagere) kapitaal middels risicovollere beleggingen meer rendement te halen, ook wanneer de hoogte van dit kapitaal zich ver beneden de wettelijke afkoopgrens bevindt. Dit is mede van belang omdat het merendeel van de (gewezen) deelnemers een pensioenkapitaal heeft dat op pensioendatum wordt afgekocht. Voor deze deelnemers kan de (verwachte) cash opbrengst door risicovoller te beleggen veel belangrijker zijn dan het rentematchen/risico afbouwen gericht op een stabiele levenslange uitkering. Het bestuur is zich er van bewust dat bij deze keuze ook de kans op een tegenvaller kort voor de pensioendatum (= afkoopdatum) bij hoort. Het is dus belangrijk de deelnemers adequaat en evenwichtig over deze risico's en de keuzes in te lichten.

1.5.7 Wet waardeoverdracht klein pensioen

Op 22 december 2017 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen gepubliceerd. Door deze wet wordt het vanaf 2019 mogelijk kleine pensioenen⁵ automatisch over te dragen. Tegelijkertijd vervalt het tussentijdse (éénzijdige) afkooprecht. Hele kleine pensioenen ter hoogte van minder dan twee euro per jaar komen automatisch te vervallen.

StiPP is vanaf het begin van het wetsvoorstel voorstander geweest van deze wet. Het ligt dan ook in de lijn der verwachting dat StiPP, zodra dit mogelijk is, gebruik gaat maken van de mogelijkheid tot automatische waardeoverdracht en het laten vervallen van hele kleine pensioenaanspraken⁶.

⁵ Hiermee wordt bedoeld op een pensioenkapitaal die op pensioendatum naar verwachting leidt tot een aanspraak kleiner dan de grens zoals genoemd in artikel 66 PW (€ 474,11 per jaar voor 2018).

⁶ Hiermee wordt bedoeld op een pensioenkapitaal die op pensioendatum naar verwachting leidt tot een aanspraak gelijk aan of kleiner dan € 2.

Het bestuur ziet deze automatische waardeoverdracht als een verbetering voor de deelnemers en gewezen deelnemers in het fonds. Voor gewezen deelnemers blijft de pensioenbestemming van het opgebouwde kapitaal behouden, waar dit bij afkoop niet het geval was. Voor actieve deelnemers geldt dat zij minder hoeven bij te dragen aan de kosten voor administratie en communicatie van de gewezen deelnemers. Dit komt de netto opbouw van het pensioenkapitaal ten goede.

De bepalingen in de Wet over waardeoverdracht klein pensioen en het laten vervallen van hele kleine pensioenen treden in werking op 1 januari 2019. Dit betekent dat StiPP zich in 2018 bezig houdt met de invulling van het beleid op automatische waardeoverdracht en de implementatie hiervan. Vanaf 2020 zal de automatische overdracht van in het verleden opgebouwde kleine pensioenen kunnen plaatsvinden. StiPP onderzoekt tevoren zorgvuldig welke gevolgen deze overdrachten voor de schaal van het fonds en de liquiditeitsbehoefte zullen hebben. De verwachting van het bestuur is dat deze overdrachten van in het verleden opgebouwde kapitalen in 2020 / 2021 tot een tijdelijke daling van de omvang van het fonds kunnen leiden.

1.5.8 Handhaving verplichtstelling

StiPP heeft een handhavingsbeleid ontwikkeld dat erop is gericht alle werkgevers en werknemers die onder de werkingssfeer van de pensioenvoorziening vallen, daadwerkelijk te laten bijdragen en deelnemen. De achterliggende reden om te investeren in handhaving is de beheersing van het risico 'geen premie, wel recht'. Deze verplichting die afgeleid kan worden uit de Pensioenwet houdt in dat een deelnemer pensioenopbouw moet ontvangen als hij daar recht op heeft, ook als hiervoor geen premie is betaald. Door StiPP wordt dit risico, gezien de kenmerken van de flexbranche, als één van de grootste risico's van het fonds gezien.

Het bestuur is er veel aan gelegen om de risico's van 'geen premie, wel recht' zoveel als mogelijk te beheersen. Dat gebeurt met name door een duidelijk en strak handhavingsbeleid te voeren, waardoor de kans zo gering mogelijk is dat werkgevers die onder de verplichtstelling vallen ten onrechte hun werknemers niet aanmelden bij het pensioenfonds. Tweede element in dit beleid is een strikte werkwijze ten aanzien van de betaling van de verschuldigde premies, waarbij getracht wordt om premie-achterstanden zoveel als mogelijk te voorkomen. Tot slot beschikt het fonds over een algemene reserve waaruit eventuele claims kunnen worden voldaan. Aangezien het voor het bestuur lastig is om in te schatten welke risico's er op dit gebied in de toekomst gelopen worden, is besloten om geen specifieke voorziening te treffen voor dit risico. Het bestuur kiest met name voor het beheersen van het risico door een duidelijk handhavingsbeleid waarin voorkomen van schadegevallen ten laste van het collectief centraal staat.

Handhavingsactiviteiten in 2017

In 2017 hebben er diverse handhavingsactiviteiten plaatsgevonden:

- Als gevolg van de Wet Allocatie Arbeidskrachten door Intermediairs (WAADI) dienen ondernemingen die personeel beschikbaar stellen aan derden dit te vermelden in het Handelsregister. StiPP gebruikt dit Handelsregister om na te gaan of werkgevers onder de verplichtstelling van StiPP vallen. Vanuit de analyse van dit zogenaamde 'WAADI-bestand' zijn in 2016 circa 1.000 werkgevers aangeschreven ter beoordeling of zij onder de verplichtstelling van StiPP vallen. Het werkingssfeerproces in deze dossiers heeft grotendeels plaatsgevonden in 2017. Het aantal protesten is hierdoor toegenomen. De behandeling is in 2017 grotendeels afgerond. In 2017 zijn vervolgens opnieuw circa 500 werkgevers benaderd in verband met mogelijke aansluitplicht.
- Er zijn circa 20 bodemprocedures gevoerd om gegevensaanlevering aan het pensioenfonds af te dwingen.
- Er loopt een aantal rechtszaken, ook vanuit voorgaande jaren, over de aansluiting bij StiPP. Op 12 september 2017 heeft het Hof Amsterdam bevestigd dat het 'tussenschuiven' van een vennootschap (doorlenen van personeel via een tussengeschoven vennootschap) niet tot gevolg heeft dat er geen sprake zou zijn van de verplichtstelling van StiPP (zaak StiPP – Percival).

- Er zijn circa 130 boetes opgelegd in verband met te late aanlevering van loongegevens. Daarnaast zijn er boetes opgelegd naar aanleiding van looncontroles bij werkgevers.
- De Stichting Naleving Cao Uitzendkrachten (SNCU) heeft in opdracht van StiPP in 2017 circa 443 onderzoeken opgestart (waarvan 225 onderzoeken alleen voor StiPP) op juistheid en volledigheid van aanlevering gegevens.
- Voor de controle op de juistheid en volledigheid van de gegevens zijn circa 20 werkgevers bezocht.

Verzoeken Geen premie wel recht

In 2017 heeft de pensioentechnische commissie van StiPP zich gebogen over 15 concrete claims inzake 'geen premie, wel recht', waarbij in 10 cases besloten is om de rechten toe te kennen. In 2017 ging dit om circa € 7.000 (× 1 €) aan pensioenkapitaal. StiPP beschikt over een algemeen beleidskader dat toepasbaar is voor de beoordeling van toekomstige claims.

1.5.9 Communicatiebeleid

In verband met de transitie naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie (zie paragraaf 1.5.4) is er in 2017 met name ingezet op de optimalisatie van de huidige digitale processen en het genereren van traffic naar de website. Alle communicatie-activiteiten die in 2017 gedaan zijn stonden in het teken van de doelstellingen uit het strategisch communicatiejaarplan:

- Bouwen aan (zelf)vertrouwen
- De wettelijke communicatie (efficiënt) op orde
- Pensioenbewustzijn en pensioenbekwaamheid
- Risicobewustzijn

In 2017 is daar een doelstelling aan toegevoegd, die zich richt op de communicatie over een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. Hierbij heeft het bestuur zich met name gefocust op de volgende onderdelen:

- De deelnemers en werkgevers weten welke gevolgen de transitie naar een nieuwe uitvoerder heeft.
- De deelnemers en werkgevers ondernemen de benodigde actie.

Het bestuur heeft in 2017 de eerder ontwikkelde customer journeys ingezet om deelnemers adequaat te informeren wanneer dat voor de deelnemer nodig is. De customer journeys richten zich op de deelnemers die nieuw in dienst treden, de deelnemers die weg gaan bij StiPP en het moment dat de UPO (Uniform Pensioenoverzicht) aan (gewezen) deelnemers wordt verzonden. Naast de customer journeys heeft StiPP drie campagnes uitgevoerd. De eerste campagne was er één gericht op werkgevers en deelnemers. Voor werkgevers is de boodschap uitgegaan op welke wijze StiPP het de werkgever zo makkelijk mogelijk maakt om aan de verplichtingen te voldoen. Voor deelnemers was het doel bekendheid te creëren met StiPP en met wat StiPP doet voor de deelnemers en hun pensioen.

De tweede campagne betrof een aanwijzing om de pensioencheck te doen. Hiermee kan een deelnemer kijken of hij voldoende pensioen heeft opgebouwd voor later. De campagne is rond het UPO-moment verzonden. De derde en laatste campagne betrof het geven van inzicht in de risico's van de pensioenregeling van StiPP. Het doel hiervan was het pensioenbewustzijn te vergroten.

Het bereiken van de deelnemers met een boodschap over hun pensioen bij StiPP blijft een uitdaging. In 2017 is het websitebezoek wel aanzienlijk gestegen. Ook is te zien dat, wanneer een deelnemer een customer journey op de website start, hij deze ook vaker afrondt. Het totaal aantal deelnemers dat zelf actie onderneemt richting StiPP blijft relatief gezien echter laag. Hierop ligt in 2018, naast de verdere digitalisering van de communicatie met de deelnemers en werkgevers, dan ook de focus.

1.5.10 Administratieve processen en uitbesteding

StiPP heeft nagenoeg haar gehele bedrijfsprocessen uitbesteed aan andere partijen. Aan uitbesteding is voor het fonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen. Het bestuur is en blijft te allen tijde verantwoordelijk voor de beheersing van het door het fonds te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed. Het uitbestedingsbeleid van het fonds is in overeenstemming met de 'Beleidsregel Uitbesteding' van De Nederlandsche Bank.

Het toezicht op de uitvoering van het uitbestedingsbeleid is in handen van de AO/IC- en uitbestedingscommissie, die op haar beurt weer rapporteert aan het bestuur. In 2017 is er veel aandacht van het bestuur geweest op het identificeren en vastleggen van de risico's met betrekking tot IT. Ook heeft het bestuur een eigen IT-beleid opgesteld. Hierin is enerzijds de risicohouding van het fonds op het gebied van IT opgenomen en zijn anderzijds de normen en kaders weergegeven waaraan de uitbestedingspartijen moeten voldoen. Op basis van deskresearch en gesprekken heeft het bestuur een oordeel gevormd over de IT-risico's bij verschillende uitbestedingspartijen. In 2017 betrof dit de pensioenuitvoeringsorganisatie, de fiduciair vermogensbeheerder, de custodian, de SNCU en de adviserend actuaris. Met PGGM is begin 2018 een IT-dialogsessie gehouden. Het bestuur heeft zich hierbij laten begeleiden door een externe adviseur.

Het pensioenbeheer en het vermogensbeheer zijn de grootste onderdelen van het fonds die zijn uitbesteed. Hieronder wordt kort aangegeven welke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden.

Pensioenbeheer

2017 stond in het teken van de voorbereiding van de transitie van de pensioenadministratie van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar PGGM. Per 1 januari 2018 is de overstap naar PGGM gemaakt. Dit betekent dat de controle op de uitbestedingspartijen enerzijds bestond uit het beoordelen van de rapportages van en het monitoren van de risico's bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer en anderzijds heeft de AO/IC commissie zich in 2017 bezig gehouden met de aanpassing van diverse contracten als gevolg van de overstap naar PGGM.

Vermogensbeheer

In 2017 heeft er met Kempen een IT dialogsessie plaatsgevonden. Ook is de 5-partijenovereenkomst, die in het kader van het risico-afbouwmodel is afgesloten, aangepast in verband met de overstap naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie PGGM.

Custodian

In 2017 hebben er verschillende gesprekken plaatsgevonden met de custodian Kasbank. Deze gesprekken hadden tot doel inzicht te krijgen in de (IT-) risico's bij Kasbank en ook meer grip te krijgen op de rapportages die door Kasbank worden geleverd.

ISAE certificering

StiPP heeft over het boekjaar 2017 drie ISAE 3402 rapporten ontvangen. Dit betrof rapporten van Syntrus Achmea Pensioenbeheer, Kempen en Kasbank. De commissie heeft de rapporten van de direct uitbesteede partijen beoordeeld en geen materiële bevindingen geconstateerd die van invloed zijn op de jaarrekening.

1.5.11 Haalbaarheidstoets en risicohouding

In 2015 heeft StiPP de risicohouding van het fonds in overleg met Cao-partijen vastgesteld. In deze risicohouding zijn de verwachte (onder)grenzen voor het pensioenresultaat voor de ingegane pensioenuitkeringen opgenomen. Bij de berekening van het pensioenresultaat wordt de som van de verwachte uitkeringen over

een periode van 60 jaren conform het fondsbeleid afgezet tegen de som van de verwachte uitkeringen volledig geïndexeerd op basis van prijsinflatie. De verwachte economische scenario's waarmee wordt gerekend zijn door DNB voorgeschreven. Elk jaar wordt het pensioenresultaat met een zogenaamde 'haalbaarheidstoets' opnieuw vastgesteld en toetst het bestuur of de resultaten boven de vastgestelde ondergrenzen blijven. De ondergrenzen zijn in overleg met sociale partners als volgt geformuleerd:

- Ondergrens 1: Vanuit de situatie waarbij de dekkingsgraad gelijk is aan het Vereist Eigen Vermogen dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 75%.
- Ondergrens 2: Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat tenminste gelijk te zijn aan 75%.
- Ondergrens 3: Vanuit de feitelijke dekkingsgraad mag de afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een 'slechtweers scenario' (lees: 5e percentiel) maximaal 25% bedragen.

Het bestuur heeft de risicohouding voor de korte termijn ook vastgesteld. De risicohouding is gekwantificeerd als het vereist eigen vermogen voor de uitkeringenpool. Het bestuur heeft vastgesteld dat het vereist eigen vermogen voor de uitkeringenpool niet lager mag zijn dan 5% en niet hoger dan 10%.

Het bestuur heeft in 2017 de haalbaarheidstoets uitgevoerd op basis van de situatie van het fonds per 1 januari 2017. Hieruit bleek dat het pensioenresultaat met 79% als uitkomst, binnen de vastgestelde langetermijngrenzen valt. De afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweersscenario ten opzichte van het verwachte scenario sluit, met 19% als uitkomst, aan bij de door het bestuur vastgestelde maximale afwijking. Het vereist eigen vermogen voor risico van het fonds in de uitkeringenpool bedroeg ultimo 2016 5,6% en voldoet daarmee ook aan de kortetermijnrisicohouding van het fonds.

1.6 Governance, cultuur en gedrag

1.6.1 Integriteitbeleid

Het integriteitbeleid van het fonds is er op gericht om integriteitsrisico's tot een minimum beperkt te houden door elke vorm en schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling met een partij waarmee het fonds zaken doet, zoveel mogelijk te vermijden (norm 72 Code).

Het beleid uit zich onder andere in de 'compliance-uitraag' die voorafgaand aan elke bestuursvergadering wordt gedaan onder de verbonden personen. Hierbij worden verbonden personen gevraagd om elementen die betrekking hebben op de gedragscode, zoals het ontvangen van geschenken en het aanvaarden van nevenfuncties, te melden. Deze meldingen worden besproken tijdens de bestuursvergadering. Daarnaast toetst het bestuur jaarlijks de integriteitsaspecten van het eigen functioneren. Partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed worden ook jaarlijks geëvalueerd. Op deze wijze wordt op meerdere manieren adequaat invulling gegeven aan de uitvoering van het integriteitbeleid.

In 2017 is het integriteitplan herschreven naar een fonds specifiek integriteitbeleid. Hierbij zijn het integriteitplan en de integriteitsrisico analyse meer in lijn met elkaar gebracht. Ook zijn er vanuit de risico-analyse een aantal elementen toegevoegd aan het integriteitbeleid. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om maatregelen die het fonds heeft genomen als het gaat om het vermijden van omkoping, ontduiking of ontwijking van fiscale wetgeving en cybercrime.

1.6.2 Naleving Code Pensioenfondsen

Vanaf 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) in werking getreden. De Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid. Het bestuur heeft in een apart document vastgelegd in welke mate aan de normen wordt voldaan. Eén keer per jaar bespreekt het bestuur de Code. Er wordt dan ook stilgestaan in hoeverre er wijzigingen zijn opgetreden die van invloed zijn op de (toepassing van de) normen in de Code.

Het bestuur legt verantwoording af over de naleving van de Code volgens het 'pas toe of leg uit' beginsel. Dit betekent dat het bestuur de normen van de Code toepast. Alleen daar waar het beleid van het fonds (deels) afwijkt van de norm, wordt dit gemotiveerd in het bestuursverslag.

Ontwikkelingen bij het fonds en de relatie met de Code

Het bestuur heeft in 2017 een aantal ontwikkelingen doorgemaakt of in gang gezet die hebben bijgedragen aan de mate waarin het bestuur aan de normen in de Code voldoet.

- Het bestuur heeft de verantwoording over de kosten voor de uitvoering (pensioen- en vermogensbeheer) van de pensioenregeling uitgebreid. Hierbij zijn de transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen als aanvullend kerncijfer opgenomen. Ook is in een aparte paragraaf aandacht besteed aan de benchmark van de kosten op het gebied van pensioenbeheer en vermogensbeheer (norm 20).
- Het bestuur heeft in 2017 veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van een eigen beleid op het gebied van verantwoord beleggen. Over dit onderwerp heeft een beleidssessie plaatsgevonden, waarbij de uitkomsten en de overwegingen zijn vastgelegd in een beleidsdocument. Hierbij zijn het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht betrokken geweest. Daarnaast is als belangrijke input de uitkomst vanuit het risicobereidheidsonderzoek meegenomen, waar dit onderwerp een belangrijke plaats in nam (norm 27 en 29).
- Het bestuur heeft in 2017 een stageplaats beschikbaar gesteld aan het Pensioenlab om de diversiteit te bevorderen. Dit heeft geleid tot de plaatsing van een trainee bestuurder bij het fonds (norm 66).

Gerapporteerde afwijkingen van de Code in het vorige jaarverslag

In het vorige jaarverslag heeft het bestuur gerapporteerd dat het beleid van het fonds afwijkt van de Code als het gaat om norm 39 (beoordelen functioneren accountant en actuaris), norm 56 (bevorderen geschiktheid en diversiteit verantwoordingsorgaan) en norm 66 t/m 68 (diversiteit). In 2017 heeft het bestuur de normen van de Code Pensioenfondsen beoordeeld en waar nodig de opvolging daarvan aangepast. Op verschillende normen heeft het bestuur acties uitgevoerd. Dit heeft echter niet geleid tot een andere kwalificering van de norm.

Afwijkingen beleid fonds ten opzichte van de Code in het verslagjaar 2017

Het fonds voert op een aantal onderdelen een afwijkend beleid ten opzichte van de Code. Hieronder wordt dit verder gemotiveerd.

Norm 39, deels toegepast

Het bestuur beoordeelt ten minste eenmaal per vier jaar het functioneren van de accountant en de actuaris. De uitkomsten van deze beoordeling bespreekt het bestuur met de accountant of actuaris. Ook stelt het bestuur het intern toezicht en het VO van de uitkomsten op de hoogte.

Het bestuur houdt periodiek aan evaluatiegesprek met de adviserend actuaris, de certificerend actuaris en de onafhankelijk accountant van het fonds. Van de evaluaties wordt een verslag opgesteld, dat wordt besproken in de AO/IC en Uitbestedingscommissie en de bestuursvergadering. Deze evaluaties zijn in 2017 niet expliciet besproken met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Vanaf komend verslagjaar zullen de evaluaties en de uitkomsten van de evaluatie wel aan deze organen worden teruggekoppeld.

Norm 56, deels toegepast

Het verantwoordingsorgaan bevordert de geschiktheid en diversiteit van zijn leden.

Deze norm wordt deels toegepast. Het opleidingsplan van het verantwoordingsorgaan wordt in 2018 opnieuw bezien, ook met inachtneming van de afloop van de zittingstermijn van de leden van het verantwoordingsorgaan medio 2018.

Norm 66 t/m 68, niet toegepast

Het bestuur stelt—in overleg met het desbetreffende orgaan—concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.

In het bestuur of het VO zitten ten minste één man en één vrouw. In het bestuur en het VO zit ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.

In het bestuur hebben geen vrouwen zitting. Er zijn geen bestuursleden onder de veertig jaar. Wel heeft het bestuur in het kader van diversiteit in 2017 een trainee-bestuurder aangesteld als toehoorder bij het bestuur. Hiermee wordt meer gevolg gegeven aan diversiteitswens voor wat betreft de leeftijd.

Net zoals voorgaande jaren streeft het bestuur naar diversiteit. Dit is ook zichtbaar in het bestuursprofiel. Hierin is vastgelegd dat het bestuur diversiteit, in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds, van belang acht. Diversiteit speelt een rol bij de selectie van kandidaat bestuursleden en bij herbenoemingen. Het bestuur zoekt altijd de balans bij besluiten over (her)benoemingen als het gaat om het voldoen aan de vereisten van het bestuursprofiel. Gezien de situatie ziet het bestuur op dit moment geen noodzaak om een apart diversiteitsbeleid op te stellen of om andere maatregelen te treffen om de diversiteit binnen het fonds te versterken.

Rapport monitoringscommissie Code pensioenfondsen

Op 13 februari 2018 is door de Monitoringscommissie Code pensioenfondsen de derde nalevingsrapportage van de Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) gepubliceerd. De MCPF baseert de conclusies in haar nalevingsrapportage op een onderzoek van de Erasmus Universiteit Rotterdam, getiteld 'Inzicht in de Code Pensioenfondsen, Naleving boekjaar 2016, Standpunten en ervaringen pensioenfondsbestuurders in 2017'.

Het bestuur heeft de rapportage van de Monitoringscommissie besproken. Hierbij is vooral aandacht gegeven aan de conclusies, signalen en aanbevelingen van de Monitoringscommissie. StiPP concludeert, mede naar aanleiding van deze rapportage, dat de inbedding van de Code pensioenfondsen binnen StiPP goed is vormgegeven en vastgelegd. Dit houdt in dat het merendeel van signalen en aanbevelingen binnen StiPP al wordt opgevolgd.

Het rapport heeft op twee punten geleid tot het benoemen van een vervolgactie. Het eerste punt betreft het onderdeel 'missie, visie en strategie'. Het bestuur heeft besloten om de missie, visie en strategie expliciet op de website te plaatsen. Ook worden de strategie- en beleidsdocumenten van het fonds opnieuw bekeken, waarbij de aanbevelingen van de Monitoringscommissie expliciet worden meegenomen. De inhoudelijke bespreking binnen het bestuur van de uitbestedingsrelaties, en dan met name als het gaat om het zicht op de ketenuitbesteding; de maatregelen bij niet goed presteren en het beloningsbeleid bij uitbestedingspartijen wordt verder gespecificeerd, ingevuld en vastgelegd.

1.6.3 Naleving gedragscode

Het bestuur heeft een gedragscode vastgesteld. In die code staat een aantal algemene bepalingen met betrekking tot gedragsregels voor verbonden personen van het fonds. De door het bestuur benoemde compliance officer ziet toe op de naleving van deze code. Alle verbonden personen ondertekenen jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragscode (norm 73 Code). De compliance officer heeft in zijn rapport 2017 aangegeven dat twee verbonden personen—die nu niet meer direct betrokken zijn bij het fonds—de verklaring gedragscode 2017 niet ingediend hebben. Verder zijn er geen overtredingen op de naleving van de gedragscode geconstateerd. Op basis van de ontvangen informatie heeft de compliance officer geen reden om, de verschillende organisaties in ogenschouw nemende, aan te nemen dat er op functieniveau sprake zou zijn van belangenverstrengeling voor de individuele verbonden personen.

In 2017 heeft het bestuur insiders aangewezen. Dit betreffen de leden van de handhavings- en vrijstellingscommissie en twee personen van het bestuursbureau. Deze personen zijn als insider aangewezen omdat zij door de behandeling van handhavingdossiers mogelijk informatie ontvangen die kan leiden tot voorwetenschap. Door deze personen als insider aan te merken gelden er strengere compliance regels.

1.6.4 Zelfevaluatie

In 2015 heeft het bestuur een zelfevaluatie uitgevoerd onder begeleiding van de raad van toezicht waarin uitgebreid aandacht is geweest voor de onderlinge samenwerking, structuur van de vergaderingen en het bestuursmodel.

In 2016 heeft de evaluatie plaatsgevonden onder begeleiding van de adviseur die ook het proces om te komen tot een nieuw bestuursmodel heeft begeleid. In deze evaluatie is er aandacht geweest voor de vorm van de samenwerking als ook de samenwerking zelf. Hier is ook aandacht besteed aan de samenwerking met de verschillende fondsorganen.

De zelfevaluatie van 2017 heeft feitelijk plaatsgevonden begin 2018. Omdat in 2017 veel aandacht is besteed aan het bestuursmodel is er impliciet ook veel gesproken over de structuur van commissies, de raad van toezicht, het bestuursbureau en het verantwoordingsorgaan en de verwachtingen die het bestuur heeft over de samenwerking met deze organen. Daarom is er voor de evaluatie 2017 gekozen voor een andere aanpak waarbij de bestuursleden middels een carrousel elkaar individueel gesproken hebben. In deze bilaterale gesprekken hebben de bestuursleden elkaar feedback gegeven over onder andere individuele verbeterpunten, competenties, kennis en samenwerking.

In een tijdsbestek van twee uur heeft dit plaatsgevonden. Het bestuur heeft deze aanpak als ‘prettig-anders’ ervaren. De kracht van deze methode is het op informele wijze kunnen bespreken van—soms—herhalende bevindingen. Bestuursleden hebben hiermee direct individueel feedback ontvangen over hun eigen functioneren en het functioneren van het bestuur als geheel. Hierdoor is er ook ruimte gebleken om zaken te bespreken die minder aan de orde komen bij een centrale evaluatie.

Geschiktheid

De Pensioenfederatie heeft in 2017 een nieuwe Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur (hierna: Handreiking) uitgebracht. Naar aanleiding van deze nieuwe Handreiking heeft het bestuur begin 2018 haar geschiktheidsdocumentatie aangepast. Het bestuur heeft hierbij een aantal nieuwe elementen, die ook genoemd worden in de Handreiking, toegevoegd aan de fondsdocumenten over geschiktheid. Concreet betekent dit:

- vastleggen van de visie van het bestuur op leren en ontwikkelen;
- toevoeging van het geschiktheidsniveau B-plus als vereiste voor bestuurders met vermogensbeheer als specifiek aandachtsgebied;
- explicitering van de 'permanente educatie';
- explicitering van het feit dat het bestuur zich volledig aansluit bij de eindtermen geschiktheid zoals genoemd in de handreiking geschikt pensioenfondsbestuur 2017.

Verder heeft het bestuur bepaald dat zij de permanente educatie en de onafhankelijke toetsing van het geschiktheidsniveau verder gaat invullen.

Opleidingen

Een belangrijk onderdeel van de geschiktheidsdocumentatie is het volgen van opleidingen. Het bestuur heeft zelf op diverse onderwerpen een sessie georganiseerd. Deze sessies hebben tot doel om op één specifiek aandachtsgebied gezamenlijk kennis op te doen en daarnaast om op basis hiervan te komen tot beleid. In 2017 betrof dit onder andere sessies over verantwoord beleggen en een toekomstig bestuursmodel. Daarnaast hebben verschillende bestuursleden themadagen bezocht van toezichthouders en de pensioenkoopels. Ook zijn er door individuele bestuursleden opleidingen gevolgd. In 2017 waren dit onder andere opleidingen op het gebied van vermogensbeheer en risicomanagement.

1.6.5 Toezichthouders

StiPP staat als pensioenfonds onder toezicht van DNB en AFM. Omdat StiPP sinds 2016 kwalificeert in de toezichtklasse T3, vindt er intensief overleg met de toezichthouders plaats. Met DNB vinden periodieke overleggen plaats. DNB spreekt ook jaarlijks met de raad van toezicht, de accountant en de certificerend actuaris. De periodieke overleggen in 2017 stonden voornamelijk in het teken van de transitie van de pensioenadministratie. Ook het onderzoek naar de strategische risico's en de aanbevelingen van de accountant en certificerend actuaris naar aanleiding van het jaarwerk 2016 zijn in deze overleggen aan de orde gekomen.

Naast de periodieke overleggen worden er elk jaar een aantal onderzoeken uitgevoerd of wordt het fonds gevraagd mee te doen met een uitvraag over een specifiek onderwerp. In 2017 betrof dit zes onderzoeken van DNB en één van de AFM. Het betrof de volgende onderzoeken:

EIOPA IORP stresstest (DNB)

De stresstest, die wordt gecoördineerd vanuit de European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA), heeft als hoofddoel om de weerbaarheid van pensioenfondsen bij een economisch slecht weer scenario te onderzoeken. DNB heeft een steekproef samengesteld van pensioenfondsen die mee doen aan de stresstest. Dit is gebeurd aan de hand van een aantal indicatoren als dekkingsgraad, beleggingsmix, risicoprofiel en type pensioeninstelling. StiPP is door DNB gekozen om deel uit te maken van de steekproef omdat hiermee invulling gegeven kan worden aan het DC-deel van de stresstest. Dit omdat StiPP een beschikbare premieregeling voert.

StiPP heeft ten behoeve van dit onderzoek een aantal analyses en berekeningen moeten verstrekken. Hiervoor heeft StiPP een adviseur ingehuurd. De resultaten zijn beoordeeld door DNB en uiteindelijk EIOPA. Eind 2017 zijn de resultaten van de stresstest gepubliceerd. Dit betrof een presentatie op landniveau. Dit betekent dat er geen specifieke uitkomsten voor StiPP zijn voortgekomen uit dit onderzoek.

Self-assessment EMIR (DNB)

In 2016 is een self-assessment uitgevoerd onder alle onder toezicht van DNB staande instellingen naar de compliance met de European Markets Infrastructure Regulation (EMIR, Verordening (EU) No. 648/2012). Dit betrof een 'nulmeting'. In dit kader heeft DNB in 2017 een vervolg onderzoek uitgevoerd om te zien waar StiPP op dit

moment staat als het gaat om de compliance met EMIR-regelgeving en de consequenties voor de bedrijfsvoering. Het fonds heeft deze uitvraag, met behulp van de input van de vermogensbeheerder, ingediend. Het bestuur heeft in het verslagjaar geen terugkoppeling ontvangen over de uitkomsten van StiPP.

Materiële toetsing fondsdocumenten (DNB)

DNB heeft in 2017 een materiële toetsing uitgevoerd op de fondsdocumenten. Dit onderzoek was in eerste instantie gericht op wijzigingen naar aanleiding van de introductie van de Wet Verbeterde Premiereregeling. StiPP is door DNB voor dit onderzoek geselecteerd. In het kader van het onderzoek heeft StiPP haar reglementen en statuten geleverd. DNB heeft tijdens het onderzoek niet alleen gekeken naar de bepalingen inzake de Wet verbeterde premiereregeling, maar een totaalbeoordeling uitgevoerd op de fondsdocumenten. Naar aanleiding van het onderzoek heeft StiPP de reglementen op een beperkt aantal punten aangepast. DNB heeft op 6 februari 2018 laten weten dat het onderzoek hiermee is afgerond.

Onderzoek niet-financiële risico's (DNB)

Het onderzoek naar niet-financiële risico's betrof een sectorbreed onderzoek. Doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de niet-financiële risico's van het fonds en de mate waarin StiPP deze beheerst. Dit stelt DNB in staat om risicogebaseerd toezicht te houden.

In het kader van dit onderzoek heeft StiPP een vragenlijst ingevuld. De vragen hadden betrekking op bijvoorbeeld de integriteits-, operationele- en IT-risico's. Daarnaast is ook gekeken naar de invloed van het bedrijfsmodel van StiPP en governance, gedrag en cultuur. Het bestuur heeft in het verslagjaar geen terugkoppeling ontvangen over de uitkomsten met betrekking tot StiPP.

Onderzoek strategische risico's (DNB)

StiPP is in 2017 door DNB geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar strategische risico's. Hierbij koppelt DNB als 'nulmeting' de door hen beoordeelde beheersing op de strategische risico's terug. Het onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van aangeleverde fondsdocumentatie en de gesprekken die hierover tijdens de periodieke overleggen zijn gevoerd. StiPP is één van de 32 onderzochte fondsen.

Naar aanleiding van de nulmeting heeft er een gesprek plaatsgevonden tussen DNB en StiPP over de uitkomsten. Vervolgens heeft StiPP, op verzoek van DNB, informatie verstrekt over de actuele strategie en de mate waarin de benoemde strategische risico's door StiPP zijn geadresseerd. Door DNB is aangegeven dat naar aanleiding van dit onderzoek een generieke terugkoppeling zal plaatsvinden richting de gehele pensioensector om aandacht te geven aan de beheersing van de strategische risico's door pensioenfondsen. Het bestuur heeft in het verslagjaar geen verdere (generieke) terugkoppeling ontvangen.

Onderzoek uitbesteding (DNB)

DNB heeft een inventariserend onderzoek uitgevoerd bij StiPP naar de uitbestedingen en de beheersing van het uitbestedingsrisico, specifiek gericht op rechtenbeheer en overige uitbestedingen zoals kantoorautomatisering. Het doel van dit onderzoek voor DNB is om meer inzicht te krijgen in materiele/belangrijke uitbestedingen (waaronder cloud-computing), de concentraties in uitbestedingsrelaties en de mate (volwassenheid) van de beheersing van de uitbestedingsrisico's bij het pensioenfonds zelf en haar pensioenuitvoeringsorganisatie. Het inventariserende onderzoek heeft plaatsgevonden aan de hand van een uitgebreide questionnaire. StiPP heeft deze questionnaire ingevuld en ingediend. Het bestuur heeft in het verslagjaar geen terugkoppeling ontvangen over de uitkomsten van StiPP.

Onderzoek naar kwaliteit informatie over afkoop (AFM)

In 2016 heeft de AFM onderzoek gedaan naar de kwaliteit van informatie over de afkoop van klein ouderdomspensioen bij verzekeraars en PPI's. De AFM wenste in 2017 een pilotonderzoek uit te voeren bij een pensioenfonds. De AFM heeft StiPP voor dit onderzoek geselecteerd omdat StiPP een hoog percentage deelnemers met kleine pensioenen heeft. Het doel van het onderzoek is het verschaffen van inzicht aan AFM over hoe StiPP in de praktijk omgaat met afkoop van klein ouderdomspensioen. Daarnaast wil de AFM beoordelen of de informatie hierover correct, duidelijk en evenwichtig is, inzicht biedt in de gevolgen en aansluit op behoeften en kenmerken van de deelnemers van StiPP.

In het kader van dit onderzoek heeft StiPP een vragenlijst ingevuld en afkoopbrieven opgestuurd. Na de beoordeling van de fondsdocumentatie door AFM heeft er een gesprek plaatsgevonden tussen StiPP en AFM om de uitkomsten terug te koppelen. Aangegeven is dat StiPP niet volledig voldoet aan de norm 'inzicht in keuzemogelijkheden' en 'evenwichtige informatie'. In die zin verwacht de AFM dat StiPP de wettelijke normen voor pensioencommunicatie strikter naleeft. Er is geen formele maatregel opgelegd.

Naar aanleiding van deze brief van AFM heeft StiPP toegezegd de informatie over afkoop kritisch te beoordelen bij de implementatie van de standaardbrieven door de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. Hierbij zal het bestuur de besproken wettelijke normen voor ogen houden en waar nodig verbeteringen doorvoeren. Dit heeft er in geresulteerd dat het bestuur de afkoopbrieven die door de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie verzonden zullen worden, kritisch heeft beoordeeld. Vervolgens zijn deze in de bestuursvergadering besproken en vastgelegd. Een kopie van de standaardbrieven is aan AFM verzonden. Op 27 maart 2018 heeft AFM laten weten dat er geen aanleiding is tot verdere opmerkingen. Het onderzoek is hiermee afgerond.

Door StiPP ingebrachte bespreekpunten met de toezichthouders

In 2017 heeft StiPP op eigen initiatief onderwerpen gedeeld met de toezichthouders. In verband met de transitie heeft StiPP zelf melding gemaakt bij DNB en AFM over de 'freezeperiode' die nodig is om de transitie van de pensioenadministratie uit te voeren. Deze freezeperiode heeft tot gevolg dat StiPP tijdelijk niet op alle onderdelen compliant kon zijn aan wet- en regelgeving. StiPP heeft voor deze freezeperiode gekozen om het transitieproces zo beheerst mogelijk uit te kunnen voeren en de andere risico's die het fonds loopt tijdens een transitieproces, waaronder het operationeel en continuïteitrisico, zo veel mogelijk te mitigeren.

Daarnaast heeft StiPP in 2017 uit eigen initiatief overleg gevoerd over de implementatie van vereisten uit de Wet verbeterde premieregeling per 1 januari 2018. Hierover is meer te lezen in paragraaf 1.5.6.

1.6.6 Klachten en geschillen

In 2017 heeft de klachten- en geschillencommissie 1 klacht ontvangen en afgehandeld.

De klacht betrof een verzoek om herziening van het maximum uurloon. De klachten- en geschillencommissie heeft de klacht ongegrond verklaard. Aangegeven is dat StiPP niet zal tegemoet zal komen aan het verzoek het maximum uurloon te herzien. Dit besluit is genomen op grond van de reglementen. Cao-partijen hebben per 1 januari 2015 besloten een maximum uurloon in te voeren. StiPP heeft dit in artikel 7 van het Basis- en Plus reglement vastgelegd en voert dit ook overeenkomstig uit.

1.6.7 Meldingen conform artikel 96 Pensioenwet

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het fonds in het boekjaar 2017 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het fonds in het boekjaar 2017 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2017 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld;
- In het boekjaar 2017 geen herstelplan als bedoeld in artikel 138 van de Pensioenwet van toepassing is.

1.7 Financiële positie

1.7.1 Ontwikkeling financiële positie

Door de premie-inkomsten van € 245 miljoen en een positief rendement van 6,22%, groeide het vermogen van StiPP tot ruim € 1,5 miljard. De algemene reserve steeg in 2017 met ruim € 4 miljoen naar meer dan € 88 miljoen. De dekkingsgraad van het fonds van 110,2% eind 2016 daalde licht naar 109,1% eind 2017. Er is geen sprake van een dekkings- of reservetekort.

Voor de dekking van de toegezegde pensioenaanspraken en de pensioenkapitalen van de (gewezen) deelnemers houdt StiPP voorzieningen aan. Voor de toegezegde pensioenaanspraken, voor degenen die een pensioenuitkering van het fonds ontvangen, kent StiPP de voorziening voor risico van het pensioenfonds. De saldi van de pensioenrekeningen van de (gewezen) deelnemers, het pensioenkapitaal, is opgenomen in de voorziening voor risico van de deelnemers. De voorzieningen voor risico deelnemers en risico fonds zijn door nieuwe premies, beleggingsrendement en mutaties in de uitkeringspool in 2017 ten opzichte van 2016 toegenomen:

Bedragen in deze tabel × € 1.000.000	2017	2016
Voorziening voor risico deelnemers	1.352	1.105
Voorziening voor risico pensioenfonds	76	66

De financiële positie van het fonds wordt verder uitgebreid beschreven in de jaarrekening (hoofdstuk 3).

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie over het boekjaar bedraagt € 239.523 en de feitelijke premie over het boekjaar bedraagt € 244.987. De werkelijk ontvangen premie is hoger dan de kostendekkende premie. De samenstelling van de kostendekkende premie ziet er als volgt uit:

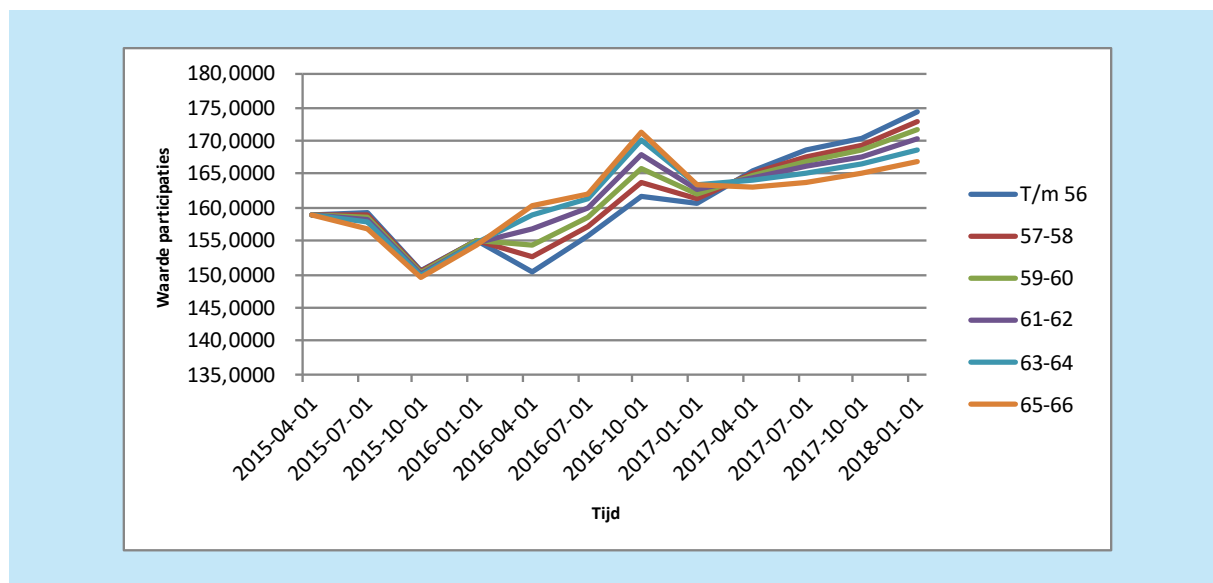
Kosten pensioenopbouw	€ 210.115
Pensioenuitvoeringskosten	€ 14.702
Solvabiliteitsopslag	€ 5.787
Risicopremies ⁷	€ 8.919

In 2017 is de premie kostendekkend.

⁷ De risicopremies betreft de premies voor het nabestaandenpensioen, premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en algemene risico's.

Beleggingen

Aangezien StiPP in de opbouwfase een beschikbare premieregeling uitvoert, is de hoogte van het pensioenkapitaal van de (gewezen) deelnemers direct afhankelijk van de waardeontwikkeling van de beleggingen. Deze laat zich het beste meten in de ontwikkeling van de waarde van de participaties in de beleggingsdepots van StiPP. In onderstaande grafiek leest u de ontwikkeling van deze participatiewaarden van de verschillende leeftijdsgroepen.

Toelichting grafiek

Vanaf april 2015 is StiPP begonnen met een beleggingsbeleid gericht op het afbouwen van risico's voor de groep die 10 jaar voor hun pensioendatum zitten. Het beleggingsrendement van StiPP in 2017 is positief, 6,22% en dat is zichtbaar bij alle leeftijdscategorieën. De rendementen voor de jongere leeftijdscategorie zijn hoger dan voor de oudere leeftijdscategorie. De jongere leeftijdsgroepen profiteerden voornamelijk van het hogere rendement op aandelen en van de valuta afdekking. De oudere leeftijdsgroepen profiteerden hier minder van omdat zij meer beleggen in staatsobligaties. De staatsobligaties haalden een negatief rendement. Gecombineerd leidde dit tot een lager totaalrendement voor deze leeftijdsgroepen. Meer over de beleggingen en het behaalde rendement leest u in paragraaf 1.8.

1.7.2 Dekkingsgraad

De dekkingsgraad van een pensioenfonds is een belangrijke graadmeter voor het vermogen van dat fonds. Heel eenvoudig gesteld, geeft de dekkingsgraad de verhouding aan tussen 'dat wat in de kas van het fonds zit' (belegd vermogen) en 'dat wat door het fonds betaald moet (kunnen) worden' (verplichtingen).

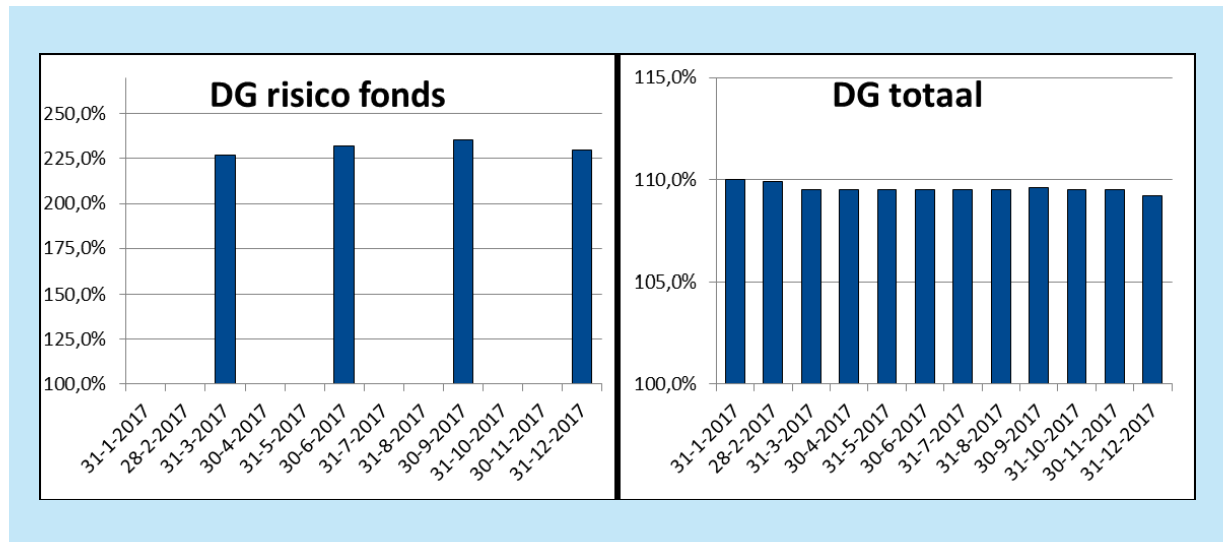
StiPP voert in de opbouwfase beschikbare premieregelingen uit. Dit betekent dat er tot het moment van pensionering vrijwel geen risico's voor het pensioenfonds zijn voor de aangegane pensioenverplichtingen. Het risico voor het pensioenfonds blijft beperkt tot de uitkeringen die het doet.

Voor StiPP zijn daarom twee dekkingsgraden van belang:

1. De dekkingsgraad die betrekking heeft op de technische voorzieningen die voor risico van het fonds komen. Deze dekkingsgraad zegt iets over de mate waarin het pensioenfonds de verplichtingen kan nakomen waar zij zelf voor verantwoordelijk is. Dit zijn de pensioenuitkeringen. Per 31 december 2017 kwam deze dekkingsgraad uit op 229,7% (2016: 232,9%).

2. De dekkingsgraad die betrekking heeft op het pensioenfonds als geheel. Hierbij worden de totale voorzieningen van het fonds (dus zowel de voorzieningen voor risico van het fonds als de voorzieningen voor risico van de deelnemers) afgezet tegen het totale vermogen van het fonds. Deze dekkingsgraad kwam per 31 december 2017 uit op 109,2 % (2016:110,2%).

In de volgende grafieken is het verloop van de dekkingsgraad over de afgelopen 12 maanden weergegeven. In de linker grafiek wordt de actuele dekkingsgraad voor risico fonds per kwartaal einde weergegeven.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde van de werkelijke dekkingsgraad van het fonds als geheel. De beleidsdekkingsgraad voor het pensioenfonds als geheel bedraagt per 31 december 2017 109,6% (2016:110,1%) en blijft daarmee ruim boven het voor StiPP vereiste niveau.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de huidige beleidsdekkingsgraad en de vereiste beleidsdekkingsgraad benodigd voor toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van de veronderstelde prijsinflatie. De veronderstelde prijsinflatie wordt elk kwartaal door DNB gepubliceerd. De contante waarde van de toekomstige toeslagverlening wordt vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven rentevoet van 6,75%.

Een reële dekkingsgraad van 100% impliceert dat een fonds op basis van de aanwezige beleidsdekkingsgraad de prijsinflatie naar verwachting volledig kan waarmaken, gegeven de voorgeschreven aannames. De reële dekkingsgraad van StiPP bedraagt per ultimo 2017 108,4% (2016: 108,9%). Het is van belang om op te merken dat de reële dekkingsgraad voor StiPP geen relevant gegeven vormt. StiPP voert een beleid dat er op is gericht de uitkeringen niet te verhogen en niet te korten. StiPP keert nominale uitkeringen uit. Derhalve is de reële dekkingsgraad voor StiPP van beperkt belang.

1.7.3 Resultaat in 2017

Het fonds sluit het jaar af met een positief saldo boekjaar van € 11.033 dat ten gunste komt van de vereiste buffer over de technische voorziening respectievelijk de algemene reserve.

Het positief saldo boekjaar werd als volgt gevormd:

Baten	2017	2016
Premiebijdragen	€ 244.696	€ 208.806
Beleggingsresultaten en overige baten	€ 76.535	€ 70.872
Totaal baten	€ 321.231	€ 279.678
Lasten		
Pensioenuitkeringen	€ 36.201	€ 30.612
Pensioenuitvoeringskosten	€ 14.804	€ 13.034
Mutatie technische voorzieningen	€ 10.138	€ 11.406
Mutatie pensioenverplichtingen risico deelnemers	€ 247.528	€ 204.345
Saldo overdrachten van rechten	€ 1.466	€ 3.249
Overige lasten	€ 61	€ 0
Totaal lasten	€ 310.198	€ 262.639
Saldo baten en lasten	€ 11.033	€ 16.985

1.7.3.1 Nadere toelichting van het resultaat

Het resultaat kan nader worden toegelicht aan de hand van onderstaande tabel.

Resultaat	2017	2016
Beleggingen en wijziging RTS	-/- 4.608	-/- 1.180
Premies	8.056	10.691
Waardeoverdrachten	5	22
Kosten	3.195	3.162
Uitkeringen/afkopen	-/- 244	-/- 283
Kanssystemen	4.929	4.728
Toeslagverlening	0	0
Overige mutaties voorziening	27	321
Andere oorzaken	-/- 327	-/- 476
Totaal resultaat	11.033	16.985

Resultaat op beleggingen en wijziging RTS

Het beleggingsresultaat wordt bepaald door het behaalde beleggingsrendement te vergelijken met de toevoeging voor interest aan de technische voorziening. Daarnaast wordt eveneens de wijziging van de technische voorziening als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur betrokken in het resultaat.

Over het boekjaar 2017 is een positief beleggingsrendement na aftrek van kosten van € 76.510 behaald. Daartegenover staat de som van de rendementsbijschrijving aan de kapitalen van de deelnemers ad € 81.858. De technische voorziening voor risico fonds is afgenomen als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur over 2017 ad € 740. Tezamen levert dit een negatief resultaat € 4.608 op de bron beleggingen en wijziging RTS.

Resultaat op premies

In 2017 was de ontvangen premie hoger dan de actuariel benodigde premie ten behoeve van de netto jaarinkoop.

Resultaat op kosten

Het resultaat op kosten is positief. Het resultaat ontstaat door de in de premie beschikbare opslag voor kosten en de opslag voor kosten in de voorziening te vergelijken met de werkelijke kosten.

Resultaat op uitkeringen

Het resultaat op uitkeringen bedraagt € 244 negatief en wordt deels veroorzaakt door nabetalingen van het ouderdomspensioen en partnerpensioen over voorgaande boekjaren en deels door resultaat op afkoop.

Resultaat op kanssystemen

Het resultaat op kanssystemen bestaat met name uit het resultaat op pensionering ad € 701. Het positieve resultaat wordt grotendeels veroorzaakt doordat bij de inkoop tarieven rekening wordt gehouden met een bufferopslag.

Resultaat op 'andere oorzaken'

Onder andere oorzaken zijn de resultaten met betrekking tot overige baten en lasten geboekt, waaronder de toevoeging aan de voorziening dubieuze debiteuren.

Oordeel over het resultaat

Het fonds heeft geen winsttoegmerk. Het fonds streeft er naar de kosten en baten zoveel mogelijk gelijk te houden. Het positieve resultaat wordt toegevoegd aan de reserves van het fonds. Het positieve resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt door het resultaat op premies, kosten en kanssystemen. Het resultaat op kosten kan worden verklaard doordat er meer premie is binnengekomen in 2017 dan van te voren is ingeschat. Het resultaat op kanssystemen heeft de aandacht van het bestuur.

1.7.4 Het premie-, beleggings- en toeslagenbeleid

Premiebeleid

StiPP kent een doorsneepremie. Deze is 2,6% van het pensioengevend salaris in de basisregeling en 12,0% van de pensioengrondslag in de plusregeling. De hoogte van de premie wordt bepaald door de sociale partners en is daarmee geen sturingsmiddel voor het fonds. Op basis van deze beschikbare premie stelt het bestuur de opslagen in de premie en de kostendeckende premie vast. De binnengekomen premie is in 2017 voldoende gebleken om aan alle verplichtingen te voldoen.

Beleggingsbeleid

Het pensioenkapitaal van de deelnemers wordt door het pensioenfonds belegd. Voor de (gewezen) deelnemers geldt dat, indien het beleggingsresultaat positief is, dit wordt toegevoegd aan het saldo van de pensioenrekening. Indien het beleggingsresultaat negatief is, wordt dit in mindering gebracht op het saldo van de pensioenrekening.

De doelstelling van het beleggingsbeleid in de opbouwfase is primair gericht op het behalen van rendement voor de (gewezen) deelnemers die meer dan 11 jaar voor hun pensioendatum zitten. In het beleggingsbeleid wordt in deze groep wel rekening gehouden met de mogelijkheid tot afkoop. Voor de groep met een beleggingshorizon van minder dan 10 jaar voor de pensioendatum is het beleggingsbeleid standaard gericht op het afbouwen van risico's. Vanaf 1 januari 2018 is het ook mogelijk om vanaf 57 jaar te kiezen voor een meer risicovollere beleggingsmix. Binnen dit beleggingsprofiel worden de risico's niet verder afgebouwd.

De doelstelling van het beleggingsbeleid ten behoeve van de gepensioneerden van het fonds is het zo veel mogelijk garanderen van de nominale pensioenuitkeringen. Er is geen ambitie om de ingegane pensioenen te verhogen.

Indien zich wijzigende omstandigheden voordoen heeft het bestuur het beleggingsbeleid als één van de eerste en voornaamste sturingsmiddelen gedefinieerd. In 2017 is het, gezien de stabiele financiële positie, niet nodig geweest om dit sturingsmiddel in te zetten.

Toeslagenbeleid

Vanaf 2013 hanteert het fonds een toeslagenbeleid dat er op neer komt dat er op ingegane pensioenen geen toeslagen worden verleend. In 2017 is conform beleid geen toeslag verleend op de ingegane pensioenen. De ingegane pensioenen zijn ook niet gekort.

1.7.5 Financieel crisisplan

StiPP heeft een financieel crisisplan opgesteld conform het bepaalde in artikel 145 PW en artikel 29b Besluit FTK. Het financieel crisisplan geeft een beschrijving van maatregelen die StiPP op korte termijn kan inzetten, als de dekkingsgraad zich bevindt op of zich snel beweegt richting kritieke waarden, waardoor het realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds in gevaar komt. De doelstelling van StiPP betreft de bescherming van deelnemers tegen de geldelijke gevolgen van ouderdom en overlijden. Wanneer StiPP niet meer volledig aan deze doelstelling kan voldoen, bevindt het fonds zich in een financiële crisis. Het fonds heeft een aantal sturingsmiddelen om uit een crisissituatie te komen.

- Het aanpassen van het beleggingsbeleid.
- Cao-partijen verzoeken tot verhoging van de bruto doorsneepremie (of verlagen van de netto in te leggen staffelpremie), zodat de buffers in de premie toenemen.
- Korting van pensioenrechten van pensioengerechtigden en/of kapitalen van de (gewezen) deelnemers.
- Overdracht aan een andere pensioenuitvoerder in de zin van de Pensioenwet van alle bestaande rechten en verplichtingen voor zover het de pensioengerechtigden betreft.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft zelfstandig de bevoegdheid om het beleggingsbeleid aan te passen en te besluiten tot korting van pensioenrechten en/of kapitalen. Zoals hiervoor vermeld is de hoogte van de premie geen direct sturingsmiddel voor het bestuur van het pensioenfonds. Dit laat onverlet dat het bestuur van het pensioenfonds de mogelijkheid heeft op enig moment—alvorens over te gaan tot het uiterste redmiddel van korting van pensioenaanspraken en/of kapitalen—de Cao-partijen te verzoeken tot een verhoging van de doorsneepremie.

In 2017 heeft zich geen crisissituatie voorgedaan waardoor het inzetten van (extra) sturingsmiddelen niet nodig is gebleken.

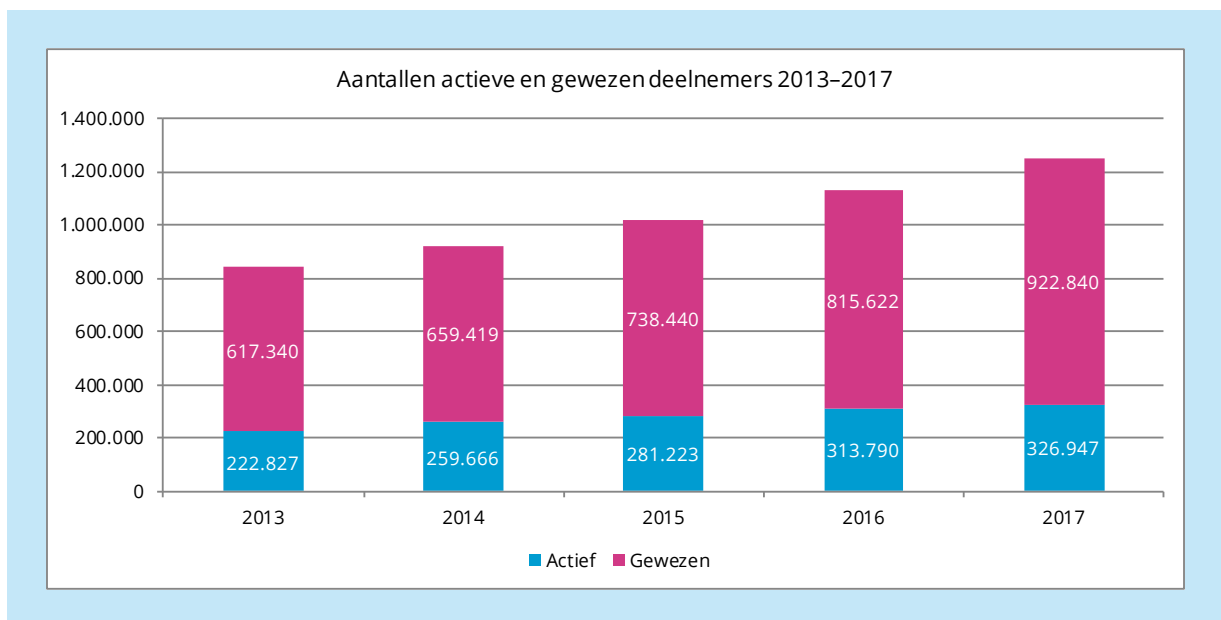
1.8 Ontwikkeling van de deelnemerspopulatie van StiPP in 2017

1.8.1 Ontwikkeling totale deelnemerspopulatie

Eind 2017 zijn er in totaal 1.249.787 deelnemers. Naast de 326.947 actieve deelnemers zijn er 922.840 gewezen deelnemers en 2.536 pensioengerechtigden.

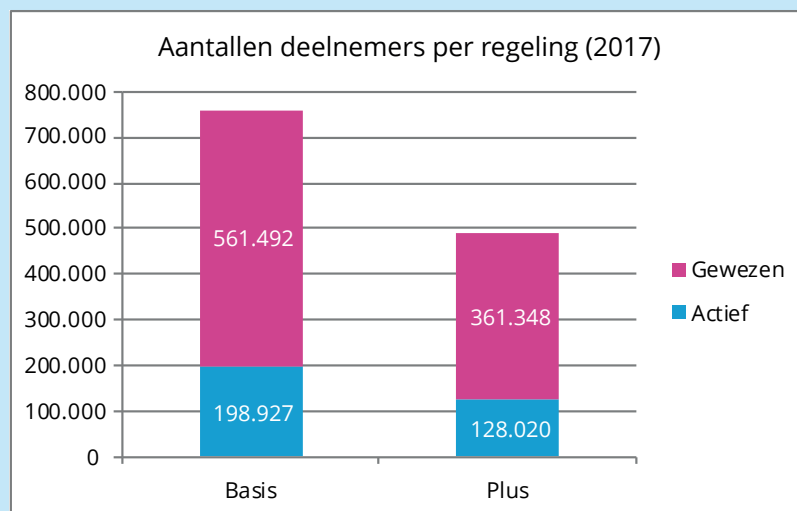
In 2017 is het totaal aantal deelnemers met 120.375 deelnemers toegenomen. Deze stijging komt hoofdzakelijk tot uiting in de (netto) groei van het aantal gewezen deelnemers met 107.218. Ook het aantal actieve deelnemers steeg in 2017: van 313.790 naar 326.947. De economische realiteit zorgt voor een blijvende en groeiende vraag naar flexkrachten. Deze flexkrachten nemen deel aan de regelingen van StiPP.

In de grafiek hieronder is de gestage ontwikkeling van het aantal actieve en gewezen deelnemers in de laatste vijf jaar te zien.

1.8.2 Deelnemers in de basis- en plusregeling

Van de actieve deelnemers per einde 2017 neemt 61% deel aan de Basisregeling en 39% aan de Plusregeling. Bij de gewezen deelnemers is deze verhouding ook 61% : 39%.

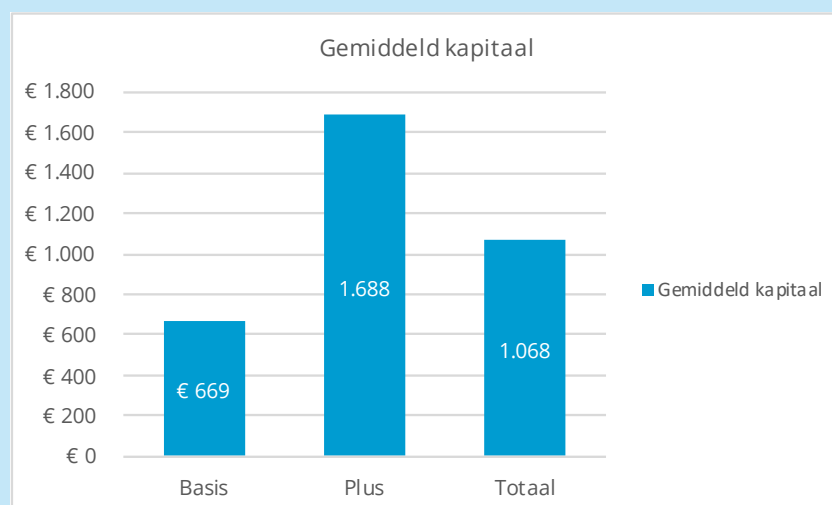
1.8.3 Verhouding premies in de basis- en plusregeling

In de Plusregeling wordt relatief (per deelnemer) meer geld ingelegd dan in de Basisregeling. Gezien de karakteristieken van de beide pensioenregelingen is de verhouding met betrekking tot de pensioenpremies tegengesteld aan de aantallen deelnemers: ongeveer 30% van de premies zijn die voor de Basisregeling, de overige 70% die voor de Plusregeling.

1.8.4 Gemiddelde hoogte van de pensioenkapitalen

Ondanks de groei van het aantal deelnemers en de afkoop van kleine pensioenen, blijven de opgebouwde pensioenkapitalen per deelnemer gemiddeld klein van omvang. Zoals in de grafiek hieronder te zien valt, is het kapitaal ultimo 2017 gemiddeld per deelnemer € 1.068 × 1 € (2016: € 978 × 1 €). Zichtbaar is ook dat het gemiddelde in de Basisregeling aanmerkelijk lager is en het gemiddelde in de Plusregeling beduidend hoger is.

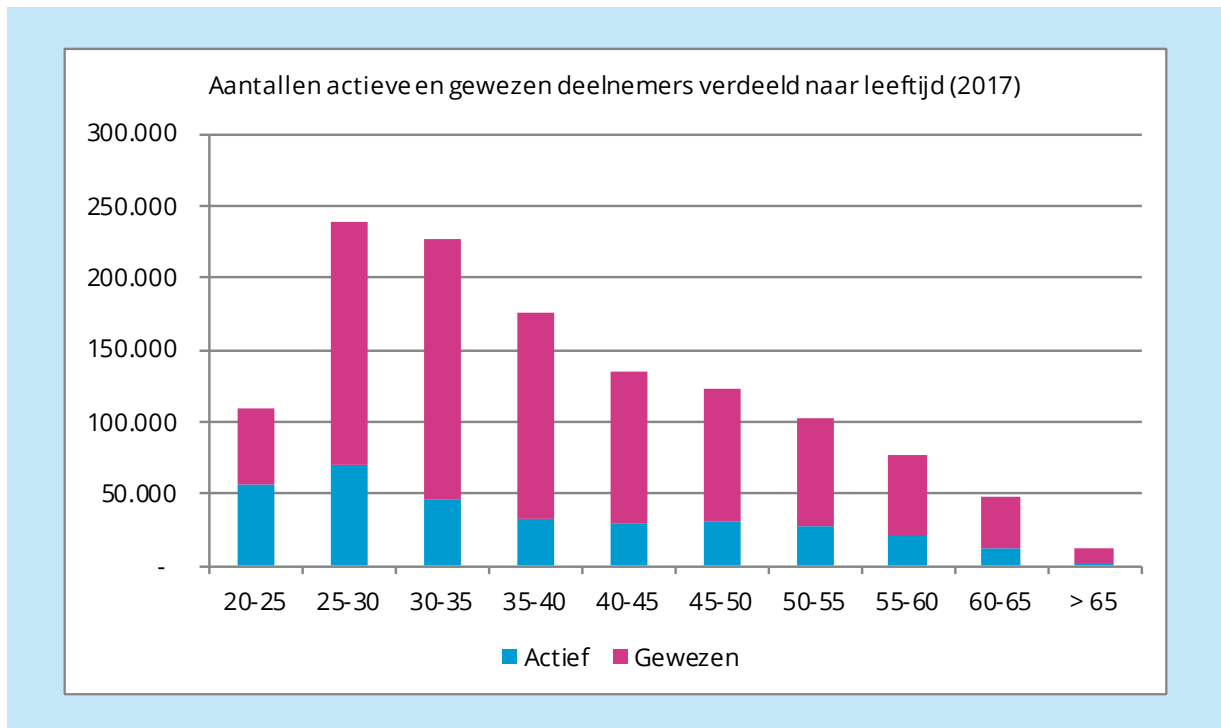
Pensioenkapitaal per deelnemer, 2017.

1.8.5 Gemiddelde leeftijd van de deelnemers

Een ander kenmerk van StiPP is dat het een 'jong' pensioenfonds is, in die zin dat de leeftijd van de actieve en gewezen deelnemers relatief laag is. 70% van alle deelnemers is jonger dan 45 jaar: De gemiddelde leeftijd van alle deelnemers ligt op circa 39 jaar. 11% van de deelnemers is ouder dan 55 jaar.

De opbouw van de deelnemerspopulatie verdeeld naar leeftijdsgroepen van vijf jaren is opgenomen in de grafiek 'Aantallen actieve en gewezen deelnemers verdeeld naar leeftijd, 2017'.

1.8.6 Klant Contact Center

Deelnemers, werkgevers en gepensioneerden kunnen met vragen terecht bij het Klant Contact Center. De medewerkers van het Klant Contact Center hebben direct toegang tot de relevante gegevens, zodat zij algemene vragen direct kunnen beantwoorden.

In 2017 behandelde het Klant Contact Center meer dan 65.000 telefoongesprekken en meer dan 22.000 e-mails. Voor de afhandeling van deze contacten zijn met de uitvoerder normen afgesproken rondom onder meer tijdigheid en juistheid.

Het totaal aantal uren klantcontact over 2017 is verhoogd ten opzichte van 2016 (met meer dan 4.000 uur), naar 13.386 uur. De uren klantcontact voor telefoongesprekken bedroeg 7.535 en het aantal uren voor afhandeling van e-mails bedroeg 5.851. Het bestuur blijft zich inspannen om de communicatie te verbeteren, waardoor het aantal klantcontacturen vermindert. Het bestuur streeft er naar de vragen van werkgevers en deelnemers sneller af te handelen en meer gebruik te maken van digitale communicatie.

1.9 Vermogensbeheer

StiPP voert een DC-regeling voor de actieve en gewezen deelnemers. Dit houdt in dat deelnemers niet een vaste pensioenuitkering per jaar opbouwen, maar een (persoonlijk) kapitaal waarmee op de pensioendatum een levenslange pensioenuitkering kan worden ingekocht. Gedurende de periode dat de deelnemer pensioen opbouwt is het beleggingsrisico voor de deelnemer zelf. Als de aandelenkoersen stijgen zal namelijk het gespaarde kapitaal toenemen en kan naar verwachting meer pensioen worden ingekocht, maar als de koersen dalen dan zal het gespaarde kapitaal en dus ook het verwachte in te kopen pensioen dalen.

Het pensioen dat kan worden ingekocht is, naast de hoogte van het gespaarde kapitaal, afhankelijk van de hoogte van de dan geldende rentestand. Bij een hogere rente kan er meer pensioen worden ingekocht en bij een lagere rente kan er minder pensioen worden ingekocht.

Zowel de ontwikkeling van de aandelenkoersen als de rentestand op moment van pensioneren zijn een risico voor de actieve en gewezen deelnemers. Echter, de aandelenkoersen en de rentestand zijn meer relevant voor deelnemers die binnen een paar jaar met pensioen gaan. Als de aandelenkoers daalt is er immers minder tijd om te herstellen van deze daling en kan er dus naar verwachting minder pensioen worden ingekocht. Daarnaast is ook een daling van de rente een groter risico voor oudere deelnemers. Bij een lagere rente kan er immers minder pensioen worden ingekocht. Als de rente vlak voor pensionering plotseling daalt, is de kans voor een oudere deelnemer kleiner dat de rente weer gaat stijgen voor de pensioendatum. Een oudere deelnemer heeft daarom beperkte ruimte om risicovol te beleggen.

Voor een jonge deelnemer zijn de rentestand en de koersontwikkeling op korte termijn minder relevant. Er is immers nog voldoende tijd tot de pensioendatum om te herstellen van dalende aandelenkoersen. Daarnaast is een huidige lage rentestand minder relevant. De rentestand is pas relevant als de deelnemer (bijna) met pensioen gaat, omdat het kapitaal op dat moment wordt omgezet in een pensioen. Jonge deelnemers hebben daarom meer ruimte om risicovol te beleggen. Risicovol beleggen heeft daarnaast als voordeel dat het naar verwachting op lange termijn meer rendement oplevert.

Om een zo hoog mogelijk pensioen te verwezenlijken tegen acceptabele risico, is de leeftijd van de deelnemer bepalend voor de beleggingsstrategie. Hoe ouder de deelnemer, hoe minder risico er wordt genomen. Zo kunnen jonge deelnemers profiteren van groei van hun gespaarde kapitaal door rendement, terwijl oudere deelnemers meer zekerheid krijgen over de pensioenuitkering. Zodra de deelnemer de pensioenleeftijd bereikt, krijgt de deelnemer de keuze om bij StiPP het pensioen te laten beheren. Voor de gepensioneerde groep geldt een zeer voorzichtig beleggingsbeleid: het doel is om het (nominale) pensioen met zo veel mogelijk zekerheid uit te keren.

Om voor iedere deelnemer de beleggingen passend te beheren, heeft het fonds gekozen voor een aantal beleggingsportefeuilles met elk een andere beleggingsstrategie. Afhankelijk van de leeftijd van de deelnemer, wordt in een bepaalde verhouding belegd in de verschillende portefeuilles. Dit wordt weergegeven in onderstaande tabel.

Beleggingen per leeftijd deelnemer	t/m 56	57-58	59-60	61-62	63-64	65-66
Zakelijke waarden	40%	33%	27%	20%	13%	7%
Vastrentende waarden looptijd kort	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Vastrentende waarden looptijd middellang	50%	43%	36%	29%	22%	15%
Vastrentende waarden looptijd lang	10%	24%	37%	51%	65%	78%

Doordat alle deelnemers in dezelfde portefeuilles beleggen, maar in verschillende verhoudingen, kan tegen relatief lage beleggingskosten een beleggingsstrategie worden gehanteerd die passend is voor elke leeftijdsgroep.

Gebeurtenissen en wijzigingen beleid 2017

In 2017 heeft het pensioenfonds een ALM-studie uitgevoerd om te bepalen of dit beleid nog steeds geschikt is. Op basis van deze studie heeft het bestuur besloten om het beleggingsbeleid in de toekomst op een aantal punten aan te passen:

- Voor jonge deelnemers is gebleken dat een naar verwachting een hoger pensioen wordt bereikt tegen een acceptabel risico door meer risico te nemen. Jonge deelnemers zullen daarom meer in zakelijke waarden gaan beleggen.
- Er zal ten opzichte van het huidige beleid eerder gestart worden met het afbouwen van het risico, namelijk vanaf de leeftijd 47 in plaats van vanaf leeftijd 57 (zie ook bovenstaande tabel).
- Binnen de zakelijke waarden portefeuille zal worden onderzocht of er mogelijkheden zijn om het belegd vermogen te spreiden over meer beleggingscategorieën om minder gevoelig te zijn voor het eenzijdige risico van een koersdaling van aandelen.

Deze wijzigingen zullen worden doorgevoerd in 2018. Daarnaast heeft het bestuur de volgende beleggingsonderwerpen behandeld in 2017:

- Onderzoek naar de beleggingskosten van het pensioenfonds;
- Het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen is verder vormgegeven;
- De evaluatie van de uitvoerders van het vermogensbeheer;
- De evaluatie van het liquiditeitsrisico en het concentratierisico;
- De allocatie naar beleggingen in Nederland.

Beleggingen

De verdeling van het vermogen over de leeftijdsgroepen per 31-12-2017 wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Leeftijdsgroepen	%	Vermogen eind 2017 (× € 1.000.000)	Vermogen eind 2016 (× € 1.000.000)
Leeftijdsgroep tot en met 56	70%	1.059	868
Leeftijdsgroep 57-58	4%	68	53
Leeftijdsgroep 59-60	4%	61	48
Leeftijdsgroep 61-62	4%	54	42
Leeftijdsgroep 63-64	3%	47	36
Leeftijdsgroep 65-66	2%	25	17
Gepensioneerden	5%	68	62
Reserves	8%	123	111
Totaal	100%	1.505	1.237

De reserves worden aangehouden om tegenvallers op te kunnen vangen. Deze reserves worden apart gehouden in de Reservepool. Gezien het doel (tegenvallers op kunnen vangen) wordt in deze Reservepool een voorzichtig beleggingsbeleid gevoerd. De Reservepool participeert 85% in de vastrentende waarden met korte duratie en 15% in de vastrentend middellangportefeuille.

Een zeer groot deel (70%) van het vermogen is opgebouwd door de jongere deelnemers.

De verdeling van het vermogen over de beleggingen per 31-12-2017 wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Beleggingsportefeuilles	%	Vermogen eind 2017 (× € 1.000.000)	Vermogen eind 2016 (× € 1.000.000)
Zakelijke waarden	32%	482	393
Vastrentende waarden kort	7%	105	95
Vastrentende waarden middellang	41%	628	512
Vastrentend lang	15%	222	175
Uitkeringsportefeuille	5%	68	62
Totaal	100%	1.505	1.237

Beleggingsresultaat

In de onderstaande tabel is per portefeuille weergegeven wat het rendement per portefeuille was over 2017. Daarnaast is het rendement van de uitvoeringsbenchmark te zien.

Beleggingsportefeuilles	Rendement (%)	Benchmark (%)
Zakelijke waarden	17,1%	17,0%
Vastrentende waarden kort	-/- 0,6%	-/- 0,7%
Vastrentende waarden middellang	2,0%	2,1%
Vastrentend lang	-/- 0,6%	-/- 0,7%
Totaal	6,2%	6,2%
Uitkeringsportefeuille	-/- 1,6%	-/- 2,1%

Zakelijke waarden portefeuille

De zakelijke waarden portefeuille is voornamelijk belegd in aandelen, en in mindere mate in onroerend goed. De gerealiseerde rendementen op aandelen (+12,6%) en niet-beursgenoteerd onroerend goed (+9,1%) waren ruim positief en ook iets hoger dan vooraf verwacht. Daarnaast dekt het pensioenfonds het valutarisico van de drie grootste valuta (US Dollar, Britse Pond en Japanse Yen) af, wat in 2017 een positieve impact heeft gehad op het totale rendement van de portefeuille.

Het totale rendement van de zakelijke waarden portefeuille komt daarmee op 17,1% en ligt hoger dan het rendement op de benchmark (17,0%).

De rendementen op aandelen waren over 2017 positief. De positieve reactie van beleggers op de verkiezing van Trump eind 2016 zette zich voort in het eerste kwartaal van 2017, de rendementen op aandelen waren in dit kwartaal het hoogst. Daar stond tegenover dat de US Dollar sterk in waarde daalde ten opzichte van de Euro. Omdat het pensioenfonds het valutarisico van de drie grootste valuta (USD, GBP en Yen) volledig afdekt werd er een positieve bijdrage van 5,2% aan het rendement van de zakelijke waarden portefeuille geleverd door de afdekking van het valutarisico.

Vastrentend kort portefeuille

De vastrentend kort portefeuille is bedoeld om door middel van beleggingen in kortlopende staatsobligaties en geldmarktfondsen voor kapitaalbehoud te zorgen. De rentevergoeding op de meest kredietwaardige tegenpartijen bleef in 2017 nul of was zelfs negatief. Hierdoor heeft de vastrentend kort portefeuille een licht negatief rendement behaald van -/- 0,6%.

Vastrentend middellang portefeuille

De portefeuille vastrentend middellang belegt in staatsobligaties, bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid en in Nederlandse woninghypotheken. Staatsobligaties van Europese kernlanden behaalden in 2017 een licht positief resultaat (+0,1%). Bedrijfsobligaties van investment grade kwaliteit uitgegeven in euro's, behaalden in 2017 een rendement van 2,4%. Hypotheken behaalden tevens een ruim positief resultaat (+3,6%). Het totale rendement van de portefeuille was over 2017 gelijk aan +2,0%.

Vastrentend lang portefeuille

De vastrentend lang portefeuille heeft als doel het beperken van het renterisico van de oudere leeftijdsgroepen. De vastrentend langportefeuille heeft om deze reden een hoge rentegevoeligheid. Dit betekent dat wanneer de rente verandert, de waarde van deze portefeuille meebeweegt. In 2017 is de rente gestegen, wat resulteerde in een negatief resultaat op de vastrentende lang portefeuille van -/- 0,6%.

Uitkeringsportefeuille

De Uitkeringsportefeuille bestaat uit staatsobligaties met een looptijd in overeenstemming met de toegezegde pensioenen. In 2017 heeft de Uitkeringsportefeuille een rendement behaald van -/-1,6%. Dit rendement was 0,5% hoger dan de benchmark. Het verschil wordt veroorzaakt door het feit dat de rente op staatsobligaties minder hard is gestegen dan de swaprente waarop de benchmark is gebaseerd.

Beleggingen in Nederland

Zowel bij de deelnemers van StiPP als in de politiek is er aandacht voor beleggingen in Nederland. Daarom heeft StiPP besloten om inzicht te geven in de omvang van de Nederlandse beleggingen. In onderstaande tabel worden de beleggingen in Nederland weergegeven als absolute bedragen in miljoenen euro's en als percentage van het totale vermogen voor de verschillende beleggingscategorieën per 31 december 2017.

Beleggingen in Nederland	% totale vermogen	Vermogen per 31 december 2017 (× € 1 mln)
Hypotheken	7,9%	114
Vastgoed	2,7%	39
Staatsobligaties	7,1%	102
Aandelen	1,0%	14
Bedrijfsobligaties	1,9%	27
Totaal	20,6%	296

Z-score en performancetoets

De beleggingsprestaties van verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen worden jaarlijks getoetst met behulp van de zogenoemde z-scores en performancetoetsen. De z-score is een maatstaf die weergeeft wat de beleggingsresultaten van een pensioenfonds zijn ten opzichte van de resultaten van vooraf gekozen benchmarks (normrendementen). De performancetoets is een gemiddelde van de z-score over 5 jaar. Wanneer de performancetoets onder de 0 uitkomt, staat het werkgevers vrij om (op basis van het Vrijstellingsbesluit) een alternatief te zoeken voor het verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfonds.

De performance van de totale portefeuille van StiPP bedroeg in 2017 6,2%, waarmee er gelijk gepresteerd is aan de benchmark. Deze benchmark wordt gebruikt om de relevante z-score te berekenen.

De z-score voor het jaar 2017 is uitgekomen op 0.11. De score op de performancetoets is 0.39 (exclusief de opslag van 1,28% conform Art. 5 VBB). De performancetoets blijft dus boven het vereiste minimum van 0. Dit betekent dat de beleggingsprestaties van het fonds over 2017 voldoende zijn ten opzichte van de gekozen benchmark.

Verantwoord beleggen (ESG beleggen)

Het fonds streeft er naar om op verantwoorde wijze te beleggen. ESG beleggen is een beleggingsbenadering die nadrukkelijk rekening houdt met milieu, sociale en governance-overwegingen (ESG-factoren). De visie van StiPP is dat ESG beleggen bijdraagt aan haar langetermijndoelstelling en onderdeel is van haar fiduciaire taak. Het bestuur van StiPP heeft besloten een concrete stap te willen zetten op het gebied van ESG beleggen. Gedurende 2017 is een eerste stap gezet in het uitschrijven van het ESG-beleid van StiPP, waarbij de resultaten van het deelnemersonderzoek in 2016 als basis gelden.

Binnen het ESG-raamwerk is er een focus op de Social en Governance factoren. De deelnemers hebben aangegeven dat het beleggingsbeleid van StiPP zich vooral moet richten op het tegengaan van corruptie en evenwichtige beloningen en het verbeteren van arbeidsomstandigheden en het beschermen van gezondheid belangrijk te vinden.

Belangrijke thema's binnen deze twee factoren zijn tabak, wapens en kinderarbeid aangezien de deelnemers specifiek hebben genoemd niet te willen beleggen in bedrijven waar kinderen werken en de tabaks- en wapenindustrie.

Als sectoren waarin vooral wél in moet worden belegd zijn genoemd alternatieve energie, Nederlandse bedrijven, hypotheek en infrastructuur. StiPP belegt al in hypotheek en Nederlandse bedrijven. StiPP belegt momenteel niet in alternatieve energie en infrastructuur op basis van andere dan ESG overwegingen. StiPP heeft deze categorieën namelijk beoordeeld als niet passend bij het investment belief: 'StiPP belegt alleen in beleggingen die het bestuur begrijpt'. StiPP ziet de waardering en monitoring van deze categorieën als een knelpunt.

In het ESG-beleid is beschreven wat de doelstelling is van het ESG-beleid, hoe StiPP hier sturing aan wil geven en hoe hierover verantwoording wordt afgelegd. Dit is ook vastgelegd in de beleggingsbeginselen.

1.10 Uitvoeringskosten

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het bestuur vindt het belangrijk transparant te zijn over deze kosten.

Onderstaand is in dit kader een rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen. De kosten worden gepresenteerd met inachtneming met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. De kosten in dit hoofdstuk zijn € × 1.000.

1.10.1 Uitvoeringskosten pensioenbeheer

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling bedroegen in 2017 € 14.804 (2016: € 13.034). Omgerekend naar kosten per (actieve) deelnemer (actieve deelnemers en gepensioneerden per 31 december van het verslagjaar) is dit € 46,04 per deelnemer (2016: € 41,68 per deelnemer).

Indien ook de gewezen deelnemers worden meegenomen in deze berekening van kosten per deelnemer en de aanbeveling van de Pensioenfederatie met betrekking tot de 'normdeelnemer' wordt toegepast dan bedragen de kosten per deelnemer € 27,14 (2016: € 25,17 per deelnemer).

Bestuur, advies en controle	2017	2016
Vacatievergoeding bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan	467	447
Kosten adviseurs	197	590
Controle en advieskosten actuaris	256	277
Accountantskosten	58	70
Contributies en bijdragen	283	272
Transitiekosten	567	0
Overig	74	25
Totaal	1.902	1.681
Administratie	2017	2016
Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	7.404	6.519
Kosten werkgevers	2.772	2.441
Kosten administratie en bestuursondersteuning	1.264	2.187
Handhavingskosten	335	302
Vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers	-/-701	-/- 432
Communicatiekosten	267	336
Transitiekosten	1.561	0
Totaal	12.902	11.353
Totaal pensioenbeheerkosten	14.804	13.034
Actieve deelnemers	326.947	313.790
Gepensioneerden	2.536	2.082
Totaal	329.483	315.872
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer*	46,04	41,68

* De pensioenbeheerkosten per deelnemer zijn exclusief de handhavingskosten en de vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers.

Toelichting bij kosten uitvoering pensioenbeheer

De kosten van de uitvoering van de pensioenregeling bedragen bijna € 15 miljoen in 2017. De stijging van de kosten ten opzichte van 2016 betreft in hoofdzaak de transitiekosten (€ 2.128). Dit betreft enerzijds kosten voor de uitvoering van de transitie van de latende uitvoerder Syntrus Achmea (€ 1.561) en anderzijds kosten voor de inhuur van adviseurs, communicatiekosten, bestuurskosten en kosten bestuursondersteuning (€ 567).

De kosten voor deelnemers en pensioengerechtigden zijn gestegen als gevolg van de transitie van de uitvoerder. Deze kosten betreffen éénmalige kosten.

Kostenbenchmark uitvoering pensioenbeheer

StiPP heeft in 2017 geen aparte kostenbenchmark voor pensioenbeheer laten uitvoeren. Wel heeft het bestuur haar kosten vergeleken met het LCP kostenbenchmark onderzoek. De kosten laten zich het best vergelijken door de pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer. Bij StiPP zijn deze kosten € 46,04. Gemiddeld liggen deze kosten op € 115. Dit betekent dat StiPP in kosten per deelnemer aan de ondergrens zit van de benchmark.

StiPP heeft beheersing van de kosten hoog in het vaandel staan. Alhoewel de absolute kosten laag zijn, zijn de kosten ten opzichte van de gemiddelde kapitaalopbouw van de deelnemers van StiPP relatief gezien hoog. StiPP doet er dan ook alles aan om van elke euro zoveel mogelijk toe te laten komen aan de kapitaalopbouw van de deelnemers.

Oordeel bestuur over de bestuurs- en administratiekosten

Het bestuur is van mening dat de kosten voor bestuur en administratie, gegeven de kenmerken van het fonds, acceptabel en beheersbaar zijn. De stijging van de kosten per deelnemer zijn toe te wijzen aan de transitie van de uitvoerder en betreft éénmalige kosten.

Ondanks de absoluut lage kosten per deelnemer blijft het bestuur bezorgd over de uitvoerbaarheid van de regeling. De zorg van het bestuur is gelegen in de relatieve verhouding tussen de uitvoeringskosten van het fonds ten opzichte van de kapitaalopbouw door de deelnemers. Deze verhouding is bij StiPP aanzienlijk slechter dan bij pensioenfondsen van vergelijkbare omvang. Dit probleem wordt met name veroorzaakt door de geringe hoogte van de premies en de korte gemiddelde periode van deelname aan de regeling. Het bestuur blijft daarom bij sociale partners aandacht vragen voor deze problematiek.

1.10.2 Uitvoeringskosten vermogensbeheer

De hieronder vermelde kosten vermogensbeheer zijn geen onderdeel van de eerder genoemde uitvoeringskosten. De beleggingsadvieskosten worden feitelijk aan de kosten van het vermogensbeheer toegerekend, zoals dit in onderstaande weergave zichtbaar wordt gemaakt.

In deze paragraaf wordt verantwoording afgelegd over de beleggingskosten 2017. Allereerst worden de kosten beoordeeld ten opzichte van voorgaande jaren. Vervolgens zullen de kosten worden vergeleken met de behaalde rendementen in 2017. Daarna worden de kosten verder uiteengezet, waarbij een aantal specifieke kostenposten zijn voorzien van extra commentaar. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een oordeel van het bestuur.

Totaal kosten beleggingen

De totale beleggingskosten over 2017 zijn gelijk aan € 5.372, of 0,39% van het gemiddeld belegd vermogen over 2017. In onderstaande tabel worden deze kosten gesplitst naar beheerkosten en transactiekosten.

Onder de beheerkosten vallen de kosten die worden betaald aan de verschillende managers van de beleggingen van StiPP. Daarnaast vallen hieronder ook de kosten voor de fiduciaire dienstverlening van KCM, de advieskosten en de custodian⁸ kosten.

Onder transactiekosten vallen alle kosten die te maken hebben met het aan- en verkopen van beleggingsstukken.

Jaar	Totaal beleggingskosten	Beheerkosten	Transactiekosten
2017	0,39%	0,30%	0,09%
2016	0,43%	0,32%	0,11%
2015	0,49%	0,34%	0,15%
2014	0,31%	0,27%	0,04%
2013	0,31%	0,28%	0,03%

⁸ Custodian: een financiële partij die de effecten bewaart.

De tabel geeft naast de beleggingskosten voor 2017 ook de kosten weer voor de jaren 2013 tot en met 2016. Hieruit blijkt dat de beheerkosten sterk zijn toegenomen in 2015 ten opzichte van voorgaande jaren. Dit heeft met name te maken met het feit dat er sinds 2015 meer wordt belegd in minder liquide beleggingen, maar vooral ook door de herinrichting van de portefeuille door de invoering van het Risico Afbouw Model (RAM). Deze beleggingen hebben een hogere beheerfee, maar deze hogere kosten worden gecompenseerd door een hoger verwacht rendement.

Daarnaast zijn ook de transactiekosten van 2014 naar 2015 sterk toegenomen. Dit heeft met name te maken met de invoering van het RAM. Bij deze invoering zijn eenmalige kosten gemaakt voor de herinrichting voor de portefeuille. Daarnaast wordt er vaker teruggestuurd naar de strategische beleggingsmix, waardoor ook de transactiekosten in 2016 en 2017 hoger zijn dan vóór 2015.

Sinds 2015 is er wel sprake van een dalende trend in zowel de beheerkosten als de transactiekosten.

Rendementen versus kosten

In onderstaande tabel worden de kosten per beleggingscategorie weergegeven naast de in 2017 behaalde rendementen. Voor de categorie vastgoed gelden de hoogste beheerkosten, maar de transactiekosten zijn relatief laag. Zowel de beheerkosten als de transactiekosten voor aandelen zijn relatief laag, waardoor deze categorie op totaal niveau de laagste kosten kent.

Kosten versus rendementen	Belegd vermogen	Kosten beheer-transacties totaal			Rendement 2017 fonds benchmark	
Vastgoed*	4%	0,28%	0,01%	0,29%	9,1%	9,5%
Aandelen*	27%	0,19%	0,03%	0,22%	12,6%	12,3%
Vastrentende waarden*	69%	0,15%	0,12%	0,27%	1,1%	1,1%
Valuta afdekking**	-	-	-	-	1,6%	1,6%
Totaal beleggingen***	100%	0,17%	0,09%	0,26%	6,2%	6,2%
Kosten fiduciair beheer***						
Bewaarloon***				0,02%		
Advieskosten vermogensbeheer***				0,01%		
Overige kosten***				0,00%		
Totaal overige vermogensbeheerkosten***				0,13%		
Totaal***				0,39%	6,2%	6,2%

* Kosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in de betreffende categorie

** Kosten voor valuta afdekking zijn verwerkt in de kosten voor aandelen

*** Kosten als percentage van het totale gemiddelde belegd vermogen

De vastrentende waarden hebben juist relatief lage beheerkosten, maar hoge transactiekosten. Transactiekosten zijn bij vastrentende waarden in het algemeen hoger dan bij aandelen. Daarnaast zijn er binnen vastrentende waarden meer transacties nodig om de beleggingsportefeuille in lijn te houden met de benchmark. In tegenstelling tot aandelen, zijn vastrentende waarden tijdelijke beleggingen die binnen een bepaalde termijn aflopen. Bovendien wordt er in de meeste gevallen jaarlijks een rente ontvangen op vastrentende waarden. Het vermogen dat vrijkomt uit vastrentende waarden die aflopen of die een rente uitkeren, wordt gebruikt om nieuwe vastrentende waarden te kopen, wat leidt tot meer transacties.

Voor elk van de categorieën geldt dat de rendementen in 2017 (ruim) boven de gemaakte kosten liggen. Het rendement op valuta afdekking is ook positief. Dit betreft echter geen rendementsbron op lange termijn, maar dient als stabilisator van het totale rendement van jaar op jaar. Het totale rendement is met valuta afdekking namelijk minder gevoelig voor veranderingen in bijvoorbeeld de euro-dollar koers. Ook op totaal niveau ligt het totale rendement boven de totale kosten.

Toelichting kosten vermogensbeheer t.o.v. voorgaand jaar

De totale kosten voor de uitvoering van het vermogensbeheer over in 2017 bedragen € 5,37 mln. (2016: € 4,88 mln.). Dit bedrag bestaat uit zowel beheerkosten als transacties die verwerkt zijn in het rendement van het fonds. Hoewel de kosten in absolute zin zijn gestegen ten opzichte van 2016 zijn deze uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen gedaald: van 0,43% in 2016 naar 0,39% in 2017. Onderstaande tabel geeft de uitsplitsing van de kosten weer als percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

	2017	2016
Gemiddeld belegd vermogen (× € 1 mln.)	1.370	1.128
Beheerkosten	0,17%	0,15%
Transactiekosten	0,09%	0,11%
Overige kosten	0,13%	0,17%
Totale kosten	0,39%	0,43%

De veranderingen in de kosten hangen samen met het volgende:

- De beheerkosten zijn per saldo gestegen ten opzichte van 2016. Dit is het gevolg van het feit dat de kosten van het beheer van mandaten door de fiduciair nu worden toegerekend aan de beheerkosten. In 2016 zijn deze kosten toegerekend aan de overige kosten. Dit heeft een verhogend effect op de beheerkosten van 0,02%, wat de volledige stijging verklaart.
- De transactiekosten zijn gedaald ten opzichte van 2016. Gedurende het jaar hebben er beperkt (eenmalige) veranderingen in de verdeling van het vermogen of de keuze voor vermogensbeheerders plaatsgevonden, waardoor de transactiekosten vooral bestaan uit kosten gemaakt door de vermogensbeheerders binnen het reguliere beheer van de beleggingen.
- De overige kosten bestaan uit kosten voor de accountant, adviseur, fiduciair en custodian. Dit betreft voornamelijk vaste kosten, waardoor de overige kosten als percentage van het gemiddelde vermogen dalen als het gemiddeld belegd vermogen stijgt.

De kosten per beleggingscategorie worden weergegeven in onderstaande tabel (× € 1.000):

Categorie	Beheerkosten	Transactiekosten	Totaal
Vastgoed	172	6	178
Aandelen	675	117	792
Vastrentende waarden	1.398	1.164	2.562
Overige beleggingen	85	3	88
<i>Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën</i>	2.330	1.290	3.620
Overige vermogensbeheerkosten	1.752	-	1.752
Totaal kosten	4.082	1.290	5.372

Bij het vaststellen van deze kosten is evenals in voorgaande jaren gebruik gemaakt van de volgende schattingen:

- De beheerkosten worden geschat op basis van de Ongoing Charges Figures (OCFs) of Total Expense Ratio's (TERs) van de beleggingsfondsen in de portefeuille of andere contractuele afspraken vermenigvuldigd met het gemiddeld belegd vermogen per beleggingsfonds.
- Voor de transactiekosten wordt gebruik gemaakt van opgaves van vermogensbeheerders over kosten van transacties en schattingen op basis van het transactievolume per beleggingscategorie, de gemiddelde transactiekosten en de marktimpact van de betreffende categorie.

Kostenbenchmark kosten vermogensbeheer

De ontwikkeling van de relatieve kosten van vermogensbeheer heeft de doorlopende aandacht van het bestuur. In dit kader heeft het bestuur in 2017 ook een kostenbenchmark uit laten voeren op basis van de kosten voor vermogensbeheer over 2016. Voor dit onderzoek is een peergroup analyse uitgevoerd bestaande uit 40 pensioenfondsen voor de vermogensbeheerkosten en 36 pensioenfondsen voor de transactiekosten. Uit deze analyse is gebleken dat zowel de vermogensbeheerkosten als de transactiekosten van StiPP lager liggen dan het gemiddelde van de peergroup. De reden dat de kosten van StiPP lager zijn dan van het gemiddelde fonds uit de peergroup is echter lastig te duiden. Daarvoor is meer inzicht nodig in de beleggingsmix en de beleggingskosten per beleggingscategorie gegeven deze beleggingsmix van elk fonds in de peergroup. Bovendien wordt een groot deel van de totale kosten bij StiPP veroorzaakt door de kosten voor de fiduciair manager en deze worden niet getoond in de kostenbenchmark.

Echter, op basis van de benchmark data uit dit onderzoek en de analyse van de kosten over 2016 kan wel geconcludeerd worden dat:

- Zowel de beheerkosten en transactiekosten voor vastrentende waarden liggen hoger dan de mediaan van de peergroup. Dit heeft naar verwachting te maken met het feit dat er, ten opzichte van de peergroup, meer wordt belegd in categorieën zoals bedrijfsobligaties en hypotheekfondsen, die doorgaans hogere kosten kennen.
- Zowel de beheerkosten en transactiekosten voor de aandelenportefeuille liggen in lijn met de peergroup. Aan de ene kant belegt StiPP meer in passief beheerde fondsen, wat leidt tot lagere beheerkosten en transactiekosten. Echter, StiPP belegt ook meer in aandelen opkomende markten ten opzichte van de peergroup. Aandelen uit opkomende markten kennen doorgaans hogere transactiekosten en een hogere beheerfee.
- De beheerkosten voor vastgoed liggen lager dan de peergroup en de transactiekosten liggen fors hoger dan de peergroup. Dit heeft naar verwachting deels te maken met het feit dat niet alle fondsen uit de peergroup volledig inzicht hebben in de splitsing van de totale kosten naar beheerkosten en transactiekosten. De hoge transactiekosten worden veroorzaakt door het feit dat er een overgang is geweest van beursgenoteerd vastgoed naar niet-beursgenoteerd vastgoed. Dit betreffen daarom eenmalige hoge transactiekosten.

Oordeel bestuur over de kosten vermogensbeheer

Op basis van de bovenstaande analyse van de kosten en de uitgevoerde kostenbenchmark trekt het bestuur de volgende conclusies:

1. De kosten zijn als percentage van het gemiddelde belegd vermogen gedaald ten opzichte van vorig jaar. Dit geldt voor zowel de beheerkosten, inclusief overige kosten, als de transactiekosten. Deze daling wordt grotendeels veroorzaakt door het feit dat de overige kosten niet meestijgen met het belegd vermogen en doordat er minder transacties hebben plaatsgevonden in 2017 ten opzichte van 2016.
2. Er is voldoende inzicht in de beleggingskosten, omdat er naast de beheerkosten ook inzicht is in de overige kosten en de transactiekosten van alle categorieën.
3. Voor elk van de categorieën geldt dat de rendementen in 2017 boven de gemaakte kosten liggen.

4. Uit de kostenbenchmark blijkt dat zowel de beheerkosten als de transactiekosten van StiPP lager zijn dan het gemiddelde van de peergroup die is gebruikt in de kostenbenchmark. Het is echter lastig om exact te duiden waardoor dit wordt veroorzaakt. Per beleggingscategorie kunnen de verschillen in de kosten tussen StiPP en de peergroup wel geduid worden. Op basis van de analyse per beleggingscategorie is er geen reden om aan te nemen dat de vermogensbeheerkosten van StiPP niet marktconform zijn.

Per saldo vindt het bestuur het huidige kostenniveau van de beleggingsportefeuille passen bij het verwachte rendement en risico van de portefeuille.

1.10.3 Kosten transitie pensioenadministratie

De voorbereidende fase van de transitie is gestart in 2017. De transitie zelf heeft in 2018 plaatsgevonden en zal in dat jaar ook worden afgerond. De kosten voor de transitie van de pensioenadministratie bedragen in totaal € 2.128 miljoen en zijn éénmalige kosten. Het betreft hier de transitiekosten 2017 vermeerderd met de verwachte transitiekosten in 2018. De kosten worden als volgt uitgesplitst:

Kosten transitie	(× € 1.000)
Kosten Syntus Achmea Pensioenbeheer	1.561
Inhuur adviseurs	283
Bestuurskosten	73
Communicatie	138
Auditkosten	31
Overig	42
Totaal kosten	2.128

De bestuurskosten van € 73 bestaan uit € 42 vacatievergoedingen in 2017⁹ en € 31 verwachte bestuurskosten in 2018.

Oordeel bestuur over de kosten transitie pensioenadministratie

De kosten voor de werkzaamheden met betrekking tot de transitie van de pensioenadministratie waren voor 2017 begroot op circa € 2,5 miljoen. Met bovenstaande transactiekosten is het bestuur binnen haar begroting gebleven. Dit betekent dat het transitieproces financieel gezien beheerst is uitgevoerd.

1.10.4 Kosten toezichthouders

De bijdragen die het fonds betaalt aan de toezichthouders zijn in 2017 licht gestegen ten opzichte van voorgaand verslagjaar. De stijging betreft de toezichtbijdrage voor AFM. De bijdrage voor DNB is gedaald.

Jaar	Kosten DNB	Kosten AFM	Totaal directe toezichtkosten
2013	23	44	67
2014	31	41	72
2015	37	52	89
2016	48	55	103
2017	45	59	104

⁹ Zie ook paragraaf 1.4.4.

Naast deze directe kosten maakt het fonds ook indirecte toezichtkosten. Deze indirecte kosten zijn de kosten die het fonds maakt als gevolg van de onderzoeken die toezichthouders uitvoeren. Dit zijn kosten voor inhuur van adviseurs, kosten van de werkzaamheden door het bestuursbureau en de extra tijdsbesteding door bestuursleden. Voor de toelichting op de gehouden onderzoeken wordt verwezen naar paragraaf 1.6.5. De indirecte kosten zijn gebaseerd op een schatting van het aantal bestede uren van het bestuursbureau en het bestuur aan de onderzoeken en de betaalde facturen van de ingehuurde adviseurs.

Onderzoek	Indirecte toezichtkosten (schatting)
EIOPA stresstest (DNB)	12
EMIR self assessment (DNB)	1
Materiele toetsing fondsdocumenten (DNB)	3
Onderzoek niet financiële risico's (DNB)	4
Onderzoek strategische risico's (DNB)	4
Onderzoek uitbesteding (DNB)	10
Onderzoek communicatie over afkoop (AFM)	3
Indirecte kosten niet gerelateerd aan specifieke onderzoeken	24
Totaal indirect kosten	61

Oordeel bestuur over de kosten toezichthouders

De meest indirecte kosten die het fonds in 2017 heeft gemaakt ten behoeve van de onderzoeken van de toezichthouders betreffen kosten voor onderzoeken van DNB. Daarnaast worden er ook kosten gemaakt die niet te relateren zijn aan onderzoeken. Dit betreffen activiteiten zoals de periodieke overleggen met DNB, het beantwoorden van vragen en het indienen van verslagstaten.

De indirecte kosten toezichthouders zijn beperkt gebleven door de inzet van het bestuursbureau en bestuursleden. Dit betekent dat er relatief weinig kosten gemaakt zijn voor adviseurs. Dit is ook de reden waarom de totale indirecte kosten relatief gezien beperkt zijn gebleven per onderzoek. Het bestuur acht de indirecte kosten voor de uitvoeren van de onderzoeken van toezichthouders acceptabel maar is tegelijkertijd van mening dat deze niet veel verder mogen stijgen. Het bestuur ondersteunt de conclusies die door de Pensioenfederatie zijn getrokken over de hoeveelheid en timing van de in 2017 door de toezichthouders uitgevoerde onderzoeken.

1.11 Risicomanagement

1.11.1 Algemeen

Het risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van het besturen van het pensioenfonds. Hierbij volgt StiPP continu een cyclus van vaststellen risicoprofiel, formuleren en implementeren beheersmaatregelen het verwerken van bevindingen, wat weer leidt tot het vaststellen van een nieuw risicoprofiel. De bevindingen van het bestuur hieromtrent worden vastgelegd in de notulen van de bestuursvergaderingen.

Het eerste risicorapport van StiPP, met daarin een vertaling van bruto risico's naar netto risico's en een opsomming van de beheersmaatregelen, is in 2012 opgesteld naar aanleiding van de risico-analyse die in 2011 is uitgevoerd middels een bestuurlijke sessie. In 2016 heeft het bestuur tijdens een interactieve sessie de risico's van het fonds opnieuw in kaart gebracht en beoordeeld. Dit heeft geleid tot een herziening van het risicorapport

van StiPP. Naast de uitgevoerde risico-analyse in 2016 heeft er in 2015 een aparte sessie plaatsgevonden om de integriteitsrisico's in kaart te brengen. De uitkomsten hiervan zijn toegevoegd aan het risicorapport. In 2016 heeft er vervolgens een separate IT-risico analyse plaatsgevonden. De uitkomsten hiervan zijn ook toegevoegd aan het risicorapport.

Jaarlijks wordt het algehele risicorapport van een update voorzien naar aanleiding van de ontwikkelingen die in het voorgaande jaar hebben plaatsgevonden. Zo worden er eventueel nieuwe risico's toegevoegd en worden er waar nodig additionele beheersmaatregelen opgenomen. De risicomanagementsessies hebben geholpen in een verhoging van de bewustwording van de risico's voor het fonds.

1.11.2 Risico houding

De risicohouding van het fonds is in overleg met Cao-partijen, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht opgesteld. De mate van risicoacceptatie van het bestuur is onder andere gebaseerd op de volgende kwalitatieve overwegingen:

- Het opgebouwde pensioen vormt na pensionering in de meeste gevallen niet de belangrijkste bron van inkomen voor deelnemers van het pensioenfonds.
- Gezien het feit dat dit een DC-regeling betreft, is de sturingskracht van premie- aanpassingen beperkt.
- Er wordt niet gestreefd naar het verlenen van toeslagen op de ingegane pensioenen.
- Een afgewogen balans tussen te nemen risico's en het naar verwachting te realiseren beleggingsrendement is noodzakelijk om op langere termijn invulling te kunnen geven aan de pensioenambitie. Voor het nastreven van de pensioenambitie dient het bestuur bereid te zijn om beleggingsrisico te nemen en een beleggingsrendement na te streven dat hoger is dan de risicovrije marktrente.
- Bij slechte economische omstandigheden acht het bestuur het uitlegbaar dat rendementen op de beleggingsportefeuille tegenvallen.
- Kortingen op de pensioenuitkeringen dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden.

Risicohouding in de opbouwfase (DC-regeling)

Ambitie:

- Fase 1 (≥ 11 jaar voor pensioendatum): De rendementsdoelstelling in de opbouwfase is mede afhankelijk van de situatie op de financiële markten op enig moment.
- Fase 2 (≤ 10 jaar voor pensioendatum): reduceren van inkooprisico op pensioendatum.

Ondergrens:

- Als ondergrens hanteert het fonds de doelstelling dat op pensioendatum het kapitaal ten minste gelijk is aan de netto inleg¹⁰.

Risicohouding in de uitkeringsfase (DB-regeling)

Ambitie:

- Nominaal pensioen uitkeren, er worden geen toeslagen verleend.

Ondergrens:

- De doelstelling is om kortingen van pensioenaanspraken te voorkomen.

¹⁰. Dit is een doelstelling en vormt geen garantie van de hoogte van het kapitaal op de pensioendatum.

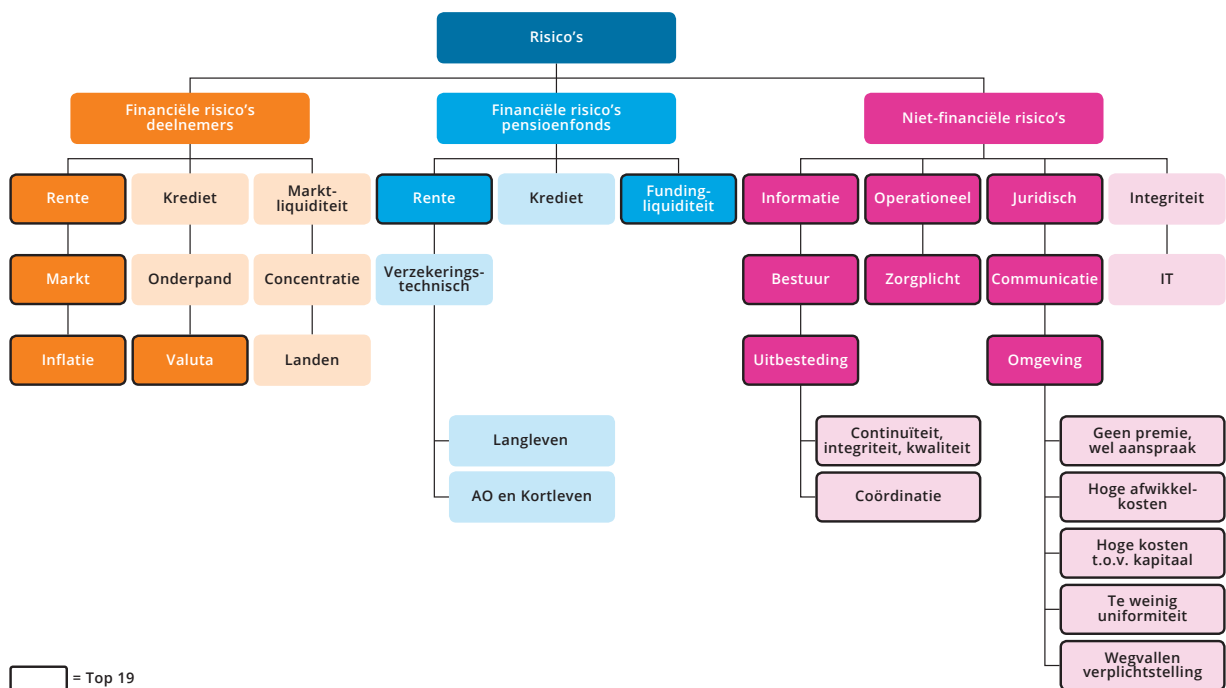
De risicobereidheid van het bestuur kan worden beïnvloed door de actuele financiële positie van het fonds. Periodiek wordt beoordeeld of de ambitie van het fonds nog haalbaar is. Bij de keuze voor een bepaald beleid wordt niet alleen een verwachte ontwikkeling beoordeeld maar ook scenario's die gunstiger of minder gunstig zijn dan de verwachte ontwikkeling. De ambitie dient in de meeste scenario's te kunnen worden behaald.

1.11.3 Risico-identificatie en classificatie

StiPP onderscheidt de volgende risico's, verdeeld over drie hoofdcategorieën:

- Financiële risico's voor risico van de deelnemers
- Financiële risico's voor risico van het pensioenfonds
- Niet-financiële risico's

In onderstaande figuur zijn de risico's en de verdeling over de hoofdcategorieën schematisch weergegeven.

Figuur 1. Risico-categorisering (2016).

Bij de inschatting van de risico's zijn tijdens de sessie in 2016 een tweetal risico's buiten beschouwing gelaten: het IT-risico en het integriteitsrisico. Deze risico's zullen apart behandeld worden in paragraaf 1.11.5 en 1.11.6.

StiPP hanteert een vijfpuntschaal voor de beoordeling van de kans dat het risico zich voordoet en de impact van het risico wanneer het zich daadwerkelijk voordoet. Per sub-risico is beoordeeld wat de kwalificatie is van het risico in termen van de risicomatrix. In onderstaande tabel zijn de kwalificaties (met bijhorende kleuren) opgenomen uitgaande van de standaard normering van de kans en de impact.

RISICOMATRIX		WAARDERING IMPACT				
		Minimaal	Klein	Middelmatig	Hoog / Groot	Maximaal
Mate van waarschijnlijkheid (kans)	Zeer waarschijnlijk	Acceptabel	Toelaatbaar	Zorgwekkend	Niet acceptabel	Niet acceptabel
	Waarschijnlijk	Acceptabel	Acceptabel	Toelaatbaar	Zorgwekkend	Niet acceptabel
	Mogelijk	Acceptabel	Acceptabel	Toelaatbaar	Zorgwekkend	Niet acceptabel
	Onwaarschijnlijk	Acceptabel	Acceptabel	Acceptabel	Toelaatbaar	Zorgwekkend
	Zeer onwaarschijnlijk	Acceptabel	Acceptabel	Acceptabel	Acceptabel	Toelaatbaar

Tabel 1. Risicokwalificatiematrix

In dit bestuursverslag worden de risico's besproken die zich bevinden in de rode of oranje zone van de risicokwalificatiematrix.

1.11.4 Beheersmaatregelen en restrisico's

Het bestuur heeft in de genoemde sessies de risico's geïnventariseerd. De risico's zijn vervolgens beoordeeld aan de hand van de ingeschatte kans dat een risico zich voordoet en de gevolgen (impact) van het risico als het zich daadwerkelijk voordoet (bruto risico inschatting). Om de risico's te mitigeren heeft het bestuur beheersmaatregelen genomen. Op basis van de genomen beheersmaatregelen is de inschatting van het netto risico gemaakt. Ook heeft het bestuur per risico een restrisico bepaald.

Onderstaand is de inschatting van de netto-risico's, zoals vastgesteld in 2016, grafisch weergegeven. De top risico's worden vervolgens verder toegelicht.

		IMPACT				
		Minimaal	Klein	Middelmatig	Hoog / Groot	Maximaal
KANS	Zeer waarschijnlijk	Valuta		Markt		
	Waarschijnlijk		Inflatie	Inflatie, Bestuur		Hoge kosten t.o.v. kapitaal Wegvallen verplichtstelling
	Mogelijk	Continuïteit, integriteit, kwaliteit	Operationeel, Rente	Geen premie wel aanspraak Coördinatie	Hoge afwikkelkosten	
	Onwaarschijnlijk		Zorgplicht, Juridisch	Communicatie		
	Zeer onwaarschijnlijk		Rente		Funding liquiditeit	

Hierna volgt de verklaring voor bovenstaande tabel. De gekleurde bollen verwijzen naar de kleuren in de tabel.

1. Omgevingsrisico – Hoge uitvoeringskosten t.o.v. kapitaal ●

Het risico dat de relatief (verhouding kosten/ inkomsten) hoge (desondanks nog absoluut een van de laagste van Nederland) kostenload in de regelingen niet uitlegbaar is aan de stakeholders waardoor draagvlak voor het fonds en de regeling verminderen.

Belangrijkste beheersmaatregelen:

- StiPP probeert de kosten zo laag mogelijk te houden door bij elke beslissing een duidelijke kosten-/ en batenafweging te maken.
- StiPP kijkt naar mogelijkheden om de kosten die gemaakt moeten worden te reduceren door de discussie aan te gaan met de politiek over bepaalde wettelijke verplichtingen die voor StiPP, gezien de korte verblijfstijd in de regeling, relatief duur zijn voor het fonds.

Restrisico: Het risico dat sociale partners de (basis)regeling niet aanpassen, de kosten hoog zijn of blijven en de kosten van de regeling moeilijk uitlegbaar zijn. StiPP voert maximale druk uit op de sociale partners maar heeft weinig handelingsperspectief bij dit risico.

Risico in 2017: De risicokwalificatie 'hoog' is in 2017 ongewijzigd. Dit risico ziet voornamelijk op de uitvoering van de basisregeling. Het risico kan worden gemitigeerd door 1) de inleg en daarmee de kapitaalopbouw te verhogen en 2) de kosten voor de uitvoering te verlagen.

Het bestuur heeft besloten de uitvoering van de basisregeling tot 1 januari 2020 te aanvaarden. Dit betekent dat er geen inhoudelijke wijziging van de regeling wordt verwacht voor 2020. De risicokwalificatie blijft op dit onderdeel dus gelijk en wordt mogelijk zelfs nog iets hoger aangezien de termijn van uitvoering van de regeling is verlengd.

De uitvoeringskosten in 2017 zijn relatief gezien vrijwel gelijk aan 2016. De risicokwalificatie blijft op dit onderdeel dus gelijk. Het fonds heeft in 2017 extra kosten gemaakt in verband met de voorbereiding van de transitie van de pensioenadministratie van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar PGGM. Het uitvoeren van de transitie heeft geen gevolgen gehad voor de in te leggen premies of de kapitaalopbouw.

2. Omgevingsrisico – Geen premie, wel recht ●

Het risico dat een werknemer een beroep doet op pensioen waarbij geen verhaal op de werkgever mogelijk is. Er is geen verhaal mogelijk (zogenaamde echte 'Geen Premie Wel Recht' (GPWR) dossiers) in het geval de werkgever bijvoorbeeld failliet is en/of niet meer bestaat. Indien wel verhaal mogelijk is gaat het veelal om werkgevers die de gegevens van de deelnemers niet of niet juist hebben aangeleverd, maar nog wel bestaan.

Belangrijkste beheersmaatregelen:

- StiPP voert werkingssfeeronderzoeken uit bij werkgevers die mogelijk onder de verplichtstelling vallen. Deze toetsing vindt plaats op basis van de criteria zoals genoemd in het verplichtstellingsbesluit. Indien StiPP beoordeeld dat de werkgevers onder de verplichtstelling vallen, worden zij aangesloten bij het fonds.
- In de premie voor zowel de Basis- als de Plusregeling is een opslag voor algemene risico's opgenomen. Bij algemene risico's kan gedacht worden aan de risico's van 'geen premie, wel recht' en een onverwachte toename van de kosten gedurende het boekjaar.

Restrisico:

- Het risico dat het percentage van de opslag in de premie niet voldoende is om het risico geen premie wel aanspraak te dekken.
- StiPP belandt in veel rechtszaken doordat er een geschil is over de aansluitplicht.

Risico in 2017: De risicokwalificatie is in 2017 ongewijzigd. Het fonds heeft handhavingsactiviteiten uitgevoerd om het risico te mitigeren. Er heeft zich geen omstandigheid voorgedaan die ervoor gezorgd heeft dat het risico lager kan worden ingeschat. Het aantal verzoeken om 'geen premie, wel recht' is beperkt gebleven. Het omschreven risico heeft zich in 2017 dus niet gemanifesteerd.

3. Omgevingsrisico – Te hoge afwikkelingskosten ●

Het risico dat door het afschaffen van de pensioenregeling door sociale partners de afwikkeling van bestaande verplichtingen van het fonds in gevaar komt.

Belangrijkste beheersmaatregelen:

Om dit risico te mitigeren worden de onder genoemde maatregelen genomen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in een eerste kring van maatregelen die als eerste zullen worden uitgevoerd als dit risico zich daadwerkelijk voordoet en de overige beheersmaatregelen (de tweede kring van maatregelen).

De eerste kring van maatregelen betreft de volgende maatregelen (in volgorde van afhandeling):

- Eigen Vermogen (algemene reserve) aanspreken;
- Vrijval bij overlijden / sterftewinst aanwenden;
- Opslag beheersvergoedingen verhogen;
- Het korten van pensioenaanspraken.

Vervolgens volgen de beleidsmaatregelen (tweede kring van beheersmaatregelen):

- StiPP blijft actief aangesloten bij de discussie over de pensioenregeling zodat er waar nodig proactief gehandeld kan worden.
- StiPP heeft een scenario-analyse uit laten voeren voor als de regeling(en) van StiPP worden afgeschaft. Hierbij zijn 4 mogelijke opties gedefinieerd te weten de volgende:
 - het pensioenfonds blijft in zijn huidige vorm bestaan;
 - de pensioenen worden overgedragen aan een ander pensioenfonds;
 - de pensioenen en spaarkapitalen worden ondergebracht bij een verzekeraar;
 - de spaarkapitalen worden ondergebracht bij een PPI, pensioenen bij een verzekeraar.
- Van elke optie zijn de voordelen en nadelen in kaart gebracht en het memo van de scenario analyse is gedeeld met de Cao-partijen.
- Er is een buffer voor onvoorziene uitgaven, waarmee de afwikkelingskosten (gedeeltelijk) zouden kunnen worden gefinancierd.

Restrisico: Het mogelijke restrisico is dat de portefeuille niet interessant genoeg is voor een verzekeraar of PPI.

Risico in 2017: In 2017 heeft het bestuur besloten de basisregeling voor lagere tijd, tot 1 januari 2020, te aanvaarden. Dit betekent dat de kans dat dit risico zich voor zal doen verkleind. Het risico heeft zich ook niet voorgedaan in 2017.

4. Marktrisico ●

Het risico van veranderingen in de waarde van het pensioenkapitaal van de individuele deelnemer als gevolg van wijzigingen in marktprijzen.

Belangrijkste beheersmaatregelen:

Het marktrisico betreft voornamelijk het risico dat StiPP loopt als gevolg van een waardedaling van de beleggingen in aandelen en vastgoed. Door het uitvoeren van een ALM-studie is inzichtelijk gemaakt wat de eventuele marktrisico's zijn binnen de huidige portefeuille van StiPP. Om dit risico te beheersen heeft StiPP beheersmaatregelen getroffen, waaronder:

- Gedurende de opbouwfase heeft een deelnemer exposure naar zakelijke waarden. In de jaren voor pensionering wordt het belang in zakelijke waarden standaard geleidelijk afgebouwd.
- De risico's van zakelijke waarden spreidt StiPP door te beleggen in verschillende beleggingsklassen, regio's, categorieën en sectoren. Tevens spreidt StiPP het risico verder door te investeren in een mix van ondernemingen. Hiermee reduceert het fonds de blootstelling aan specifieke risico's, maar blijft het (bewust) blootgesteld aan systematisch risico.
- Het fonds is terughoudend in het gebruik van actieve strategieën, dit volgt ook uit de investment beliefs. Wanneer actief beheer is toegestaan worden door het fonds afspraken gemaakt over de toegestane mate van actief beheer (hoge of lage tracking error) en de monitoring.

Restrisico: Het restrisico wordt bewust geaccepteerd door het bestuur. Het beleggingsbeleid in de opbouwfase is primair gericht op het behalen van rendement (fase 1) en het afbouwen van risico naar de pensioendatum (fase 2). Voor het behalen van voldoende rendement in de opbouwfase is het noodzakelijk beleggingsrisico's te nemen. De risico's zijn weloverwogen genomen conform de beleggingsrichtlijnen en het beleggingsplan.

Risico in 2017: In 2017 is het beleggingsrendement op alle leeftijdsgroepen positief. Het risico dat het pensioenkapitaal is verminderd als gevolg van marktrisico heeft zich in 2017 niet voorgedaan.

5. Omgevingsrisico – wegvallen verplichtstelling ●

Het risico dat als gevolg van wijzigingen in de definitie van de bedrijfstak payrollwerkgevers en -werknemers niet langer onder de verplichtstelling van StiPP vallen, waardoor het bestaansrecht van het pensioenfonds in gevaar komt.

In november 2016 is door de Hoge Raad in het Arrest Care4Care versus StiPP bevestigd dat detacheerders en payrollwerknemers wel onder de verplichtstelling vallen hiermee is dit risico sterk gereduceerd maar in bredere zin is het risico van wijzigingen in de definitie van de verplichtstelling nog steeds aanwezig. Bij de herziening van de risico's in 2018 zal dit risico opnieuw gedefinieerd worden.

Het wegvallen van de verplichtstelling kan ook veroorzaakt worden doordat Cao-partijen er voor kiezen te stoppen met de pensioenregeling. Met het besluit van het bestuur om de basisregeling tot 2020 uit te voeren is dit risico voor de komende jaren ook gemitigeerd.

Risico in 2017: de uitspraak van de Hoge Raad in 2016 en de opdrachtaanvaarding van de basisregeling tot 2020 heeft er voor gezorgd dat het netto risico van het wegvallen van de verplichtstelling lager is geworden. Dit betekent dat dit risico eind 2017 niet meer als 'niet acceptabel' wordt ingeschat.

1.11.5 IT-risico's

Op 13 oktober 2016 is door het bestuur een separate IT-risicoanalyse uitgevoerd. In 2017 zijn de benoemde IT-risico's elke bestuurs- en commissievergadering geagendeerd om te beoordelen of naar aanleiding van de vergaderingen er wijzigingen in de risico's zijn opgetreden. Hieruit zijn aanvullende maatregelen voortgekomen die zijn opgenomen in de IT-risicoanalyse. Het bestuur heeft in totaal 6 risico's in kaart gebracht:

1. Systeembeschikbaarheid
2. Data accuraatheid & integriteit
3. Tekort aan verandercapaciteit
4. Gebruikersfouten en datalek
5. Inflexibel system
6. Uitvalrisico in de IT-keten

Alle risico's worden geclassificeerd als acceptabel ●, met uitzondering van het risico 'tekort aan verandercapaciteit' met classificatie zorgwekkend ●.

1. IT-risico – Tekort aan verandercapaciteit ●

Het risico dat er door gebrek aan (verander)capaciteit c.q. tekort aan capaciteit (b.v. functioneel/technisch beheer), een grote inefficiency ontstaat in het proces waardoor er een kostenverhoging optreedt voor het fonds. Een mogelijk gevolg hiervan zou kunnen zijn dat StiPP daardoor niet voldoet aan de geldende wet & regelgeving doordat bijvoorbeeld beleidswijzigingen die niet doorgevoerd en/of ondersteund kunnen worden. Tevens beperkt het de bewegingsvrijheid van het fonds.

Belangrijkste beheersmaatregelen:

- Goed inzicht in prioriteiten van werkzaamheden bij de pensioenuitvoeringsorganisatie en het effect op de informatieplanningskalender van StiPP
- Er zijn contractuele eisen aan de pensioenuitvoeringsorganisatie gesteld waarbij afgesproken is dat jaarlijkse opzegging mogelijk is

Risico in 2017: In 2017 is de transitie naar een andere pensioenuitvoeringsorganisatie (PGGM) gestart. Met deze stap verwacht het bestuur dat de verandercapaciteit gerelateerd aan IT voor het fonds is vergroot, omdat PGGM meer verandercapaciteit beschikbaar stelt voor StiPP. In 2018 en verder zal continuering nog wel moeten blijken. De transitie zelf brengt extra risico's met zich mee, met name als het gaat om de continuïteit van de processen. Dit risico is structureel door het bestuur gemonitord. Het risico op te weinig verandercapaciteit heeft zich in 2017 en tijdens het transitieproces niet voorgedaan.

1.11.6 Integriteitsrisico's

Het bestuur van StiPP heeft in een gezamenlijke workshop op 9 november 2015 een scenarioanalyse uitgevoerd voor de integriteitsrisico's. De uitkomsten van deze workshop zijn input geweest voor de nadere uitwerking van de risicoanalyse voor de integriteitsrisico's. In oktober 2017 zijn de integriteitsrisico's van een update voorzien.

StiPP gebruikt de volgende definitie van integriteitsrisico: 'Het risico van sancties en schade, waaronder het schaden van de reputatie, de missie of de (kwaliteits-) doelstellingen van het pensioenfonds, als gevolg van het niet-integer of onethisch handelen of gedragen van de organisatie, het bestuur, de medewerkers of betrokken derden. Een en ander gerelateerd aan wettelijke normen, maatschappelijke opvattingen en door het pensioenfonds zelf gestelde normen.'

Het integriteitsrisico kan worden verdeeld in verschillende subrisico's. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het risico op belangenverstrengeling, witwassen of cybercrime. Alle sub-risico's scoren ten minste het niveau toelaatbaar ●. Hieronder worden de twee hoogste subrisico's binnen het integriteitsrisico besproken.

1. Integriteitsrisico – Benadeling van derden ●

Het risico dat reputatieschade en/of claims ontstaan als gevolg van het benadelen van derden door toedoen van het pensioenfonds.

Beheersmaatregelen:

- StiPP heeft een klachten- en geschillenregeling opgesteld. Klachten of geschillen kunnen gemeld worden en worden daarna in behandeling genomen door de desbetreffende commissie.
- StiPP stelt eisen aan de deskundigheid en betrouwbaarheid van bestuursleden en derde partijen. De betrouwbaarheid wordt in de benoemingsprocedure van bestuursleden ook door DNB getoetst.

Risico in 2017: dit risico heeft zich in 2017 niet voorgedaan.

2. Integriteitsrisico – Voorwetenschap ●

Het risico voor het pensioenfonds dat door (werknemers dan wel de leiding van) het pensioenfonds misbruik wordt gemaakt van voorkennis over ontwikkelingen dan wel rechtspersonen. Onder misbruik vallen ook effectentransacties waarbij gebruik wordt gemaakt van verkregen voorkennis.

Beheersmaatregelen:

- StiPP heeft een gedragscode waaraan de verbonden personen zich moeten houden en ook moeten ondertekenen. In deze gedragscode is opgenomen dat het verboden is een transactie te verrichten of te bewerkstelligen met voorwetenschap. Deze gedragscode wordt jaarlijks getoetst door de compliance officer.
- De partijen waarbij StiPP activiteiten heeft uitbesteed beschikken over hun eigen gedragscode die minimaal gelijk moet zijn aan die van StiPP. Dit wordt getoetst door de AO/IC- en Uitbestedingscommissie. Als een partij waaraan is uitbesteed geen eigen gedragscode heeft, over het algemeen de kleinere partijen, tekenen deze partijen de gedragscode van StiPP mee.

Integriteitsrisico in 2017: In 2017 zijn er door het bestuur insiders aangewezen voor wat betreft het handhavingsbeleid. StiPP heeft in haar gedragscode mogelijkheden opgenomen ten aanzien van insiders. Indien aansluitings- of handhavingskwestie lopen bij een beursgenoteerde onderneming is er sprake van een insidersdossier en is een stappenplan opgesteld hoe gehandeld moet worden. In de gedragscode zijn normen over persoonlijke transacties en toezicht op persoonlijke transacties opgenomen. Door deze maatregel is het integriteitsrisico afgenomen.

1.11.7 Risicobeheersingsmodel

Het bestuur ziet het risicobeheersingsmodel als een periodieke cyclus omdat risico's en de bijbehorende beheersmaatregelen kunnen veranderen door interne en externe ontwikkelingen, maar ook door nieuwe inzichten. Het risicobeheersingsmodel wordt daarom door het bestuur van StiPP periodiek geëvalueerd. In 2018 zal er een totale herziening van het risicobeheersingsmodel plaatsvinden. Dan worden ook de voornaamste risico's opnieuw bepaald.

1.12 StiPP in 2018

Het bestuur heeft vijf speerpunten voor 2018 vastgesteld.

1. Transitie PUO en nazorg

De transitie naar de andere pensioenuitvoeringsorganisatie moet in Q1 2018 zijn afgerond. Daarna volgt nog een aantal exit-werkzaamheden door de latende uitvoerder en zal de nieuwe uitvoerder een start maken met de dienstverlening.

2. Implementatie omgekeerd gemengd bestuursmodel

In 2017 heeft het bestuur het besluit genomen er naar te streven medio 2019 over te willen gaan naar het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Om dit te realiseren zal de 'blauwdruk' en verdere uitwerking in 2018 plaatsvinden. Dit zal eind 2018 leiden tot een totaalplaat van de toekomstige bestuurlijke inrichting van het fonds.

3. Toekomst van het fonds

Het bestuur heeft de basisregeling in 2017 tot 1 januari 2020 aanvaard. In de periode tot 2020 zal het fonds, met inachtneming van haar eigen verantwoordelijkheid, waar nodig en gewenst input leveren aan Cao-partijen om te komen tot een alternatief voor de basisregeling.

In 2018 staat ook de voorbereiding voor de feitelijke inwerkingtreding van de Wet waardeoverdracht klein pensioen op de agenda. Deze wet biedt de mogelijkheid om kleine pensioenen, onder de afkoopgrens, automatisch te gaan overdragen. Het fonds zal in 2018 haar beleid hierover opstellen en de pensioenuitvoeringsorganisatie verzoeken om tot implementatie over te gaan.

Naast de Wet waardeoverdracht klein pensioen wordt eind mei ook de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van kracht. StiPP en de betrokken uitbestedingspartijen zullen aan deze verordening moeten voldoen. Dit betekent dat StiPP haar eigen fondsdocumentatie en waar nodig ook de contracten met uitbestedingspartijen waar nodig aanpassen. Daarnaast zal aan uitbestedingspartijen gevraagd worden aan te tonen dat zij voldoen aan de AVG.

Tot slot zal het bestuur verder gaan met het uitwerken van (eerder gemaakte) scenario analyses als het gaat om de toekomst van pensioenopbouw in de flexbranche. Enerzijds betekent dit meer inzicht en guidance van een eventueel toekomstig afwikkelingsscenario. Anderzijds betekent dit het bezien en overwegen van oplossingsrichtingen voor de, door de kortdurende dienstverbanden veroorzaakte, veelal lage pensioenkapitalen in de flexbranche.

4. Aanpassing beleggingsbeleid n.a.v. ALM studie 2017

Zoals beschreven in paragraaf 1.5.5 zal het bestuur de uitkomsten uit de ALM studie die in 2017 is uitgevoerd in 2018 ter hand nemen. Dit betekent dat er veel voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd worden om te komen tot een hernieuwd beleggingsbeleid. Ook zal er aandacht uit gaan naar het formuleren van het strategisch beleggingsbeleid.

5. Herijking integraal risicomanagement

In 2016 heeft het bestuur een risico-analyse uitgevoerd over het gehele fonds. Het integriteitsrisico en het IT-risico zijn separaat behandeld in respectievelijk 2015 en 2016. In 2017 zijn, naar aanleiding van het onderzoek van DNB, de strategische risico's verder uitgewerkt. Tot slot heeft de overgang van de pensioenadministratie naar een andere uitvoerder gevolgen voor de risico-inschatting op verschillende risico's. Dit alles bij elkaar heeft er toe geleid dat het fonds in 2018 een herijking wil doen van alle risico's van het fonds. Daarbij wil het bestuur ook aandacht geven aan de wijze waarop het risicomanagement is ingericht. Zowel nu, als in de tijd die nog rest tot aan implementatie van het nieuwe bestuursmodel, als binnen het nieuwe bestuursmodel.

2. Toezicht en medezeggenschap

2.1 Verslag van de raad van toezicht

In dit verslag presenteert de Raad van Toezicht (hierna: de Raad) haar bevindingen over het jaar 2017. Bij het verslag is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van het normenkader zoals vastgesteld in de VITP-toezichtscade.

Werkwijze Raad van toezicht

Door de Raad zijn bij de start enkele aandachtsgebieden vastgesteld, te weten: organisatie balans- en vermogensbeheer, wet- en regelgeving, evenwichtige belangenbehartiging, handhavingsproblematiek, risicobeheersing, kwaliteit en continuïteit van het bestuur en toekomstperspectief. Deze aandachtsgebieden zijn verdeeld onder de leden van Raad. De oordeelsvorming omtrent de genoemde aandachtsgebieden vindt steeds plaats in de volledige Raad.

In 2017 is mevrouw J. Verhulst na een positief advies van het verantwoordingsorgaan door het bestuur herbenoemd als lid van de Raad. Op 21 november 2017 heeft de Raad het eigen functioneren geëvalueerd onder leiding van een externe deskundige. De Raad heeft naar aanleiding van deze zelfevaluatie in algemene zin haar tevredenheid uitgesproken over het onderlinge bestuurlijke samenspel en het eigen functioneren. De huidige structuur biedt de mogelijkheid op een complementaire, open en directe wijze zowel intern als richting bestuur, verantwoordingsorgaan en bestuursbureau te functioneren. De suggesties die door de externe begeleider zijn gedaan om het functioneren nog effectiever te laten zijn, worden door de leden van de Raad ter harte genomen.

De Raad is in 2017 drie keer bijeen geweest en heeft daarnaast een vergadering van het dagelijks bestuur, het algemeen bestuur en meerdere beleidssessies van het bestuur bijgewoond. Er heeft een overleg plaatsgevonden tussen de voorzitter(s) van het verantwoordingsorgaan, de Raad en het bestuur en de Raad heeft éénmaal overleg gehad met DNB.

Veel van de vergaderingen stonden in het teken van de aandachtsgebieden die de Raad voor 2017 heeft benoemd, te weten de toekomst van het fonds, de ontwikkeling van het bestuursmodel en het transitieproces naar de nieuwe pensioenuitvoerder. Met name de laatste is in 2017 regelmatig aan de orde geweest en is reden geweest voor extra tussentijds overleg.

Aandachtspunten 2017

Voor het jaar 2017 heeft de Raad zich aangesloten bij de speerpunten van het bestuur, te weten:

1. Toekomst fonds
2. Transitieproces pensioenuitvoerder
3. Ontwikkeling bestuursmodel

Nadat de hiervoor benoemde aandachtspunten zijn besproken licht de Raad de overige bevindingen uit 2017 toe.

1. Toekomst fonds

Norm: de Raad houdt toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene zaken in het pensioenfonds en staat het bestuur met raad ter zijde.

In het jaar 2017 is uitvoering gegeven aan het vormgeven van een stabiele basis voor het fonds. De transitie naar een nieuwe uitvoerder is tevens ingegeven vanuit de gedachte dat de uitvoering van de regeling voor de uitzendbranche door het fonds toekomstbestendig dient te zijn. Ook de heroriëntering op het bestuursmodel dient dit doel.

De opdracht van sociale partners voor het uitvoeren van de basisregeling is een voortdurend aandachtspunt. Daarbij blijft ook het scenario dat de verplichtstelling wegvalt een rol spelen, hoewel er op dit moment geen redenen zijn om aan te nemen dat dit in de nabije toekomst het geval zal zijn. De verschillende ontwikkelingen op het gebied van wetgeving, zoals de Wet waardeoverdracht klein pensioen en de Wet verbeterde premieregeling, worden actief door het bestuur gevolgd en geïmplementeerd. StiPP neemt bij dergelijke wetswijzigingen geen afwachtende houding aan maar is actief en ondernemend. De Raad is van mening dat dit past bij het fonds en ziet dat het bestuur zich bij haar acties bewust is van eventuele risico's en daarbij een afgewogen oordeel maakt van de te nemen risico's. De Raad stelt vast dat het bestuur blijvend onderzoekt wat de mogelijke scenario's op lange termijn zijn en toetst in hoeverre er sprake is van invloed op de toekomst van het fonds.

2. Transitieproces Pensioenuitvoerder

Norm: de Raad beoordeelt altijd of de risicobeheersing adequaat is.

In 2016 is de keuze voor een nieuwe uitvoerder door het bestuur gemaakt. Het jaar 2017 was het transitiejaar waarin de voorbereidingen om de pensioenuitvoering, waaronder de communicatie, naar PGGM over te brengen hebben plaatsgevonden. Het bestuur heeft hier veel tijd en energie in gestoken. De Raad is in 2017 ruim voldoende betrokken bij dit proces en heeft goed kunnen toezien op de risicobeheersing van het fonds op dit transitieproces. Een dergelijk transitieproces is een proces met een meer dan gemiddeld afbreukrisico dat naar de mening van de Raad nauwlettend gevolgd moet worden. De Raad heeft over de mate van risicobeheersing en mate van invloed op het transitieproces regelmatig kritische vragen aan het bestuur gesteld. In de beginfase heeft de Raad het bestuur om een Roadmap van het transitietraject gevraagd, waaruit naast een tijdspad moest blijken waar de verantwoordelijkheden zijn belegd. Aan de hand van deze Roadmap heeft de Raad de voorbereidingen voor de transitie goed kunnen volgen. De begeleiding van de transitie door een gespecialiseerde partij was naar de mening van de Raad een goede stap en heeft geleid tot een gestructureerd en gedegen vastgelegd proces van de overgang naar de nieuwe uitvoerder.

De bestuursondersteuning van het fonds, dat door Syntrus Achmea werd uitgevoerd, was een extra aandachtspunt voor de Raad. De Raad constateert dat het bestuur op dit punt alert is geweest, dit is mede zichtbaar geworden door de keuze om deze dienst in een vroegtijdig stadium onder te brengen bij de nieuwe uitvoerder. De Raad constateert dat de capaciteit na de overgang van bestuursondersteuning naar de nieuwe uitvoerder lager is geworden, maar constateert tegelijkertijd dat de bestuursondersteuning onverminderd goed plaatsvindt.

Tijdens het transitiejaar is de Raad zeer regelmatig geïnformeerd over de voortgang. Daarbij werd door de Raad met name gekeken naar de aanwezige fallback scenario's en de haalbaarheid van de planning en hield de Raad tevens de financiële ontwikkeling van het transitiebudget in het oog.

In het najaar is de Raad betrokken bij het besluitvormingsmoment go/no go naar de nieuwe uitvoerder. Hoewel de afwikkeling met de oude uitvoerder in het begin wat moeizaam liep is het bestuur in staat gebleken de transitie op een beheerste en gestructureerde manier te realiseren en heeft zij de fallback scenario's niet hoeven in te zetten.

Begin 2018 waren er zowel bij het bestuur als bij de Raad zorgen over verschillende aspecten van dit transitie proces die (nog) niet gerealiseerd waren door de nieuwe uitvoerder. Een gesprek met PGGM, waar een vertegenwoordiger van de Raad bij aanwezig was, heeft naar de mening van de Raad bijgedragen aan het vertrouwen in een goede afwikkeling. Dit gesprek heeft er mede toe geleid dat de Raad bij het schrijven van dit rapport constateert dat er op dit moment geen bevindingen zijn over het gelopen transitieproces. Nadere implementatie wordt gedurende het jaar uiteraard nauwlettend gevolgd.

3. Ontwikkeling bestuursmodel

Norm: de Raad vormt zich een oordeel over het functioneren van de governance bij het fonds en heeft daarbij oog voor cultuur en gedrag.

De Raad is in 2017 expliciet meegenomen in de discussie over het bestuursmodel. De Raad heeft het bestuur daarbij aangeraden in deze discussie vooral oog te houden voor het belang van het fonds en deze te laten prevaleren boven andere belangen. De Raad kan zich vinden in de besluitvorming en de overwegingen die leiden tot een wijziging van het bestuursmodel. De Raad heeft het bestuur daarbij gewezen op enkele aandachtspunten waaronder de rol die sociale partners (gaan) spelen in de verdere uitwerking van het nieuwe bestuursmodel en de borging dat het nieuwe bestuursmodel de slagvaardigheid krijgt die wordt beoogd. De Raad is ingenomen met de aanstelling van een externe partij die de implementatie gaat begeleiden en acht het van belang dat het proces van implementatie zo zuiver mogelijk wordt gelopen. Dit geldt voor alle aspecten van de uitwerking, met specifieke aandacht voor het uitwerken van de functieprofielen, het verlenen van mandaten en de wijze waarop met de kandidaatstelling wordt omgegaan. Daarnaast is het behouden van de kennis en kunde van de huidige bestuursleden en het bestuursbureau naar de mening van de Raad bij de implementatie een aandachtspunt.

Overige bevindingen 2017

Samenwerking organen

Norm: de Raad vormt zich een oordeel over het functioneren van de governance bij het fonds.

Het afgelopen jaar heeft er constructief overleg plaatsgevonden tussen de verschillende organen van het fonds, zowel als voltallig orgaan als de voorzitters onderling. Daarbij is onder meer gesproken over de rollen en verantwoordelijkheden. Zowel de Raad als het verantwoordingsorgaan houden het bestuur vanuit hun eigen rol scherp en wederzijdse communicatie is daarbij nodig. De Raad en het verantwoordingsorgaan vinden het belangrijk om elkaar van voldoende informatie te blijven voorzien. De bezetting van het verantwoordingsorgaan is een aandachtspunt van het verantwoordingsorgaan zelf en de Raad heeft de wenselijkheid van een rooster van aftreden met het verantwoordingsorgaan besproken.

Als gezamenlijk punt in 2017 wordt ook maatschappelijk verantwoord beleggen benoemd. Uit het risicobereidheidsonderzoek kwam naar voren dat de deelnemers maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk vinden en de Raad beschouwt het als een gezamenlijke taak van de Raad en het verantwoordingsorgaan om te monitoren dat het bestuur actief aandacht geeft aan het thema maatschappelijk verantwoord beleggen.

Aansluitingsdossiers

Norm: de Raad beoordeelt of de algemene gang van zaken in het fonds voldoet aan de eisen van een beheerste en integere bedrijfsvoering.

Ook in 2017 is StiPP onverminderd actief op het gebied van handhaving. Voor de Raad is de wisseling van uitvoerder reden om komend jaar te monitoren of ook de nieuwe uitvoerder in staat is het bestuur op dit punt voldoende ondersteuning te bieden. De Raad heeft vooralsnog geen reden hier aan te twifelen.

Communicatie

Norm: de Raad ziet toe op een transparante en begrijpelijke communicatie met alle stakeholders.

De Raad heeft het afgelopen jaar aandacht besteed aan de communicatiestructuur van het fonds en met name de informatiestromen tussen het fonds, de uitvoeringsorganisatie en een gespecialiseerd communicatiebureau. De Raad heeft vorig jaar al geconstateerd dat het bestuur relatief veel tijd heeft besteed aan de samenwerking tussen de partijen, ook en met name op het uitvoerende niveau. De Raad spreekt de verwachting uit dat, nu de communicatie bij de nieuwe uitvoerder wordt ondergebracht, dit proces soepeler verloopt. De Raad gaat ervan uit dat met betrekking tot de communicatie ook komende tijd getoetst wordt (bij de deelnemers of bijvoorbeeld bij het verantwoordingsorgaan) of deze aan de wensen voldoet, waarbij een kosten-batenafweging uiteraard van belang is.

Functioneren van het fonds

Norm: het intern toezicht vormt zich een oordeel over het functioneren van het bestuur.

De Raad beoordeelt het functioneren van het bestuur middels de contacten die zij heeft met het dagelijks- en het voltallige bestuur. De Raad ziet een toegewijd bestuur, dat elkaar aanspreekt waar nodig. Het bestuur kenmerkt zich door de onderlinge sterke toetsing op inhoud. Er is sprake van een vertrouwde vergader omgeving. De Raad ziet daarbij dat het bestuur open staat voor suggesties en raadgeving van andere gremia, zoals het verantwoordingsorgaan, de Raad zelf en externe adviseurs.

De zelfevaluatie van het bestuur is uitgevoerd zonder externe begeleiding en had een meer individueel karakter dan voorgaande jaren. De Raad is positief over de verschillende vormen die het bestuur hanteert om het functioneren van individuele bestuursleden en het bestuur als geheel te bespreken. De Raad verwacht dat het bestuur de uit de zelfevaluatie verkregen aanbevelingen verder ter harte neemt om het functioneren van het bestuur nog verder te verbeteren en deze ook in te zetten in de vormgeving van het nieuwe bestuursmodel.

Naleving code pensioenfondsen

Norm: het intern toezicht betreft de naleving van de Code Pensioenfondsen bij zijn taak.

De Raad heeft kennisgenomen van de bespreking en verantwoording door het bestuur over de naleving van de Code Pensioenfondsen. De Raad is positief over de wijze waarop het bestuur jaarlijks rapporteert in het bestuursverslag als het gaat om de naleving van de Code Pensioenfondsen.

De Raad heeft geconstateerd dat het bestuur het rapport van de Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen (MCPF) dit jaar heeft betrokken in haar besprekingen over de naleving van de Code Pensioenfondsen. De Raad constateert dat het bestuur naar aanleiding van het rapport van de MCPF in 2018 een tweetal punten gaat aanscherpen.

De Raad constateert ook dat er in het rapport van MCPF een aantal aanbevelingen is opgenomen voor het intern toezicht. De Raad neemt deze aanbevelingen ter harte en zal deze aanbevelingen expliciet betrekken in de werkzaamheden van de Raad in 2018.

Vragen vanuit het bestuur om advies, zienswijzen of goedkeuring

In het (boek)jaar 2017 heeft de Raad haar advies en/of zienswijze en/of goedkeuring gegeven over:

1. Herbenoeming bestuurslid de heer E. Bosman. De Raad heeft de heer Bosman getoetst aan het bestuursprofiel en de herbenoeming akkoord bevonden.
2. Premiestelling 2018. De Raad is door het bestuur van StiPP in 2017 gevraagd om haar zienswijzen te geven op de voorgenomen besluitvorming over de premiestelling 2018. De premie-inkomsten van het fonds vertonen al jaren een stijgende lijn omdat werknemers gemiddeld langer in dienst zijn bij de uitzendondernemingen. Bij de vaststelling van de premie is hier prudent mee omgegaan. De Raad kan zich vinden in de voorgenomen besluitvorming over de premiestelling 2018 en heeft daarbij het bestuur gevraagd de oorzaak van de verhoging van de kosten inzichtelijk te maken. Over de bestemming van het premie-overschot dat volgend jaar ontstaat, gaat het bestuur begin 2019 in overleg met sociale partners. Indien en voorzover dit in 2018 al aan de orde is, blijft de Raad graag aangesloten.
3. Overwegingen besluitvorming wijzigen bestuursmodel. De Raad heeft zich kunnen vinden in de voorgenomen besluitvorming over de wijziging van het bestuursmodel en vindt de overwegingen hoe gekomen is tot deze besluitvorming goed weergegeven. De aandachtspunten die de Raad heeft meegegeven aan het bestuur zijn verwoord in de paragraaf 'aandachtspunten 2017' van dit verslag.
4. Overwegingen besluitvorming ALM studie. De Raad heeft zich kunnen vinden in de voorgenomen besluitvorming om het beleggingsbeleid aan te passen naar aanleiding van de uitkomsten van de ALM studie die in 2017 is gehouden. De Raad heeft er kennis van genomen dat de aanpassingen van de beleggingsportefeuilles in 2018 worden voorbereid en op zijn vroegst per 1 januari 2019 worden geïmplementeerd. De Raad blijft graag geïnformeerd over de ontwikkelingen op dit gebied.

Aanbevelingen accountant en actuaris boekjaar 2017

De Raad heeft een toelichting ontvangen van de certificerende actuaris en accountant op de jaarstukken 2017. De Raad onderschrijft de aanbevelingen van beide certificeerders aan het bestuur.

Bijzondere aandachtspunten voor 2018

De Raad sluit zich voor wat betreft de aandachtspunten voor 2018 aan bij de speerpunten 2018 die het bestuur heeft vastgesteld. Dit zijn:

1. Transitie PUO en nazorg;
2. Implementatie omgekeerd gemengd bestuursmodel;
3. Toekomst van het fonds;
4. Aanpassing beleggingsbeleid n.a.v. ALM studie;
5. Herijking integraal risicomanagement.

Bij het punt bestuursmodel zal de Raad specifiek aandacht besteden aan governance, cultuur en gedrag en de wijze waarop besluitvorming tot stand komt.

Samenvattend

De Raad kijkt wederom terug op een jaar waarin het fonds en het bestuur veel (grote) ontwikkelingen heeft gekend. De uitvoering van het besluit tot wisseling van uitvoerder heeft in 2017 veel tijd en aandacht gevraagd en is naar de waarneming van de Raad goed verlopen. De samenwerking en het overleg met het bestuur heeft de Raad als constructief ervaren. De Raad is afgelopen jaar niet alleen meegenomen in de meer strategische en lange termijn afwegingen van het bestuur maar heeft ook inzicht gekregen in de meer praktische problemen die met een wisseling van uitvoerder gepaard gaan. De Raad ziet uit naar komend jaar waarin het besluit tot wijziging van het bestuursmodel naar alle waarschijnlijkheid wordt genomen en vertrouwt er op ook bij deze 'transitie' betrokken te worden en een rol te kunnen spelen.

Goedkeuring jaarverslag en jaarrekening

De Raad constateert dat het proces van totstandkoming van het besluit van het bestuur tot vaststelling van onderhavig het jaarverslag en de jaarrekening zorgvuldig is geweest en het bestuur heeft naar de mening van de Raad voldoende blijk gegeven van een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging bij de uitoefening van zijn taak en bij het opstellen van dit besluit en de onderliggende stukken. De Raad verleent goedkeuring aan het besluit van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening 2017.

2.1.1 Reactie bestuur op het verslag van de Raad

Het bestuur heeft kennis genomen van de bevindingen en samenvatting van de raad van toezicht en zal deze na vaststelling van het jaarverslag met de Raad bespreken. Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor de kritische en onafhankelijke wijze waarop zij in 2017 haar taak heeft vervuld. Het bestuur heeft de bijdragen van de raad van toezicht ervaren als een toegevoegde waarde voor het bestuur. Dit geldt voor de werkzaamheden van de Raad in het algemeen en voor het transitietraject en het traject met betrekking tot het bestuursmodel in het bijzonder.

2.2 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (hierna: het VO) is voortdurend bezig het functioneren van het fonds te monitoren, te verbeteren en inzichtelijker te maken. Onze deelnemers moeten er vertrouwen in hebben dat het aan het fonds toevertrouwde geld goed beheerd wordt en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig worden afgewogen.

Samenstelling

Het VO is in 2017 van samenstelling gewijzigd. De vertegenwoordiging namens de gepensioneerden is door de heer B. Traast als opvolger van de heer F. Lootsma ingevuld.

Vergaderingen en bijeenkomsten

Het VO heeft naast de bespreking van het jaarwerk, vier keer vergaderd. Bij één vergadering was het dagelijks bestuur aanwezig voor een toelichting op de actualiteiten. Een tweede vergadering met het dagelijks bestuur is wegens gebrek aan voldoende agendapunten door het VO geannuleerd.

Naast de reguliere vergaderingen was de voorzitter van het VO op uitnodiging van het bestuur aanwezig bij een bestuursvergadering. Voor elk bestuurslid was genoeg ruimte om een mening te geven en om vanuit zijn rol in de diversie commissies punten in te brengen en toe te lichten.

Het VO nam in oktober 2017 deel aan een beleids sessie van het bestuur. Hierin besprak het bestuur het beleggingsplan 2018, het doorbeleggen na pensioendatum en het onderwerp ESG in het kader van maatschappelijk verantwoord beleggen. StiPP had weinig voortgang gemaakt ten aanzien van ESG. Het VO is met name verheugd met de keuze van het bestuur om de stap naar een verantwoord ESG beleid te maken. Dit sluit ook goed aan bij de resultaten van het risicobereidheidsonderzoek onder de deelnemers in 2016.

Eén keer is gezamenlijk met de Raad van Toezicht gesproken over diverse onderwerpen zoals de ontwikkelingen van het bestuursmodel, de toekomst van het fonds en het transitieproces van de pensioenuitvoerder. Daarnaast heeft het VO samen met de Raad van Toezicht in november 2017 kennis gemaakt met de PGGM-organisatie en is de status van de transitie naar PGGM toegelicht. Het VO heeft een positief beeld gekregen en heeft vertrouwen in de nieuwe pensioenuitvoerder.

Het VO is tevreden over de wijze waarop zij door het bestuur wordt betrokken bij de verschillende onderwerpen en wordt meegenomen in de totstandkoming van de besluitvorming.

Adviezen

In 2017 is een beperkt aantal adviesaanvragen van het bestuur behandeld. Het gaat om de volgende adviezen:

Herbenoeming lid van de raad van toezicht

Medio 2017 is tijdens een gezamenlijke sessie met de Raad van Toezicht gesproken. Het VO is van mening dat de leden een goed en divers toezichtsorgaan vormen, met complementaire kwaliteiten, waarbij elk lid zijn of haar eigen aandachtsgebied heeft. Het VO heeft daarom een unaniem positief advies aan het bestuur gegeven om mevrouw J. Verhulst te herbenoemen.

Tactisch communicatiejaarplan 2018

Het plan was eenvoudig van opzet en niet voorzien van een nadere toelichting. Gezien de transitie naar PGGM en de opstartfase van PGGM als opvolger van Bridgevest vindt het VO de keuze voor een summier jaarplan begrijpelijk. Om die reden heeft het VO een positief advies gegeven. Het bestuur heeft toegezegd dat voor het jaar 2019 een uitgebreider communicatiejaarplan wordt uitgewerkt.

Premienotitie 2018

Voor de Basisregeling is voorgesteld de premie ongewijzigd op 2,6% te houden. Voor de Plusregeling is voorgesteld de doorsneepremie ongewijzigd op 12% te houden met een nog nader vast te stellen uurfranchise. De diverse opslagen zijn toegelicht. De opslagen zijn gewijzigd met uitzondering van de opslag voor algemene risico's voor het fonds (3,9%) en opslag voor het minimaal vereist eigen vermogen (1%).

Door hogere kosten (andere methodiek van facturatie bij uitvoerder PGGM) wordt de kostenopslag verhoogd van 7,3% naar 7,4%. Daar staat tegenover dat de risicopremie voor nabestaanden en de risicopremie voor premievrijstelling bij invaliditeit wordt verlaagd van 0,3% naar 0,25%. In de Plusregeling wordt de opslag voor het vereist eigen vermogen verlaagd van 6,8% naar 4,6%.

Voor de deelnemers in de Plusregeling daalt de netto premie van gemiddeld 9,92% naar 9,59%. Dit is vooral het gevolg van de aanpassing van de pensioenrichtleeftijd en de aanpassing van de sterftegrondslagen waardoor de beschikbare premiestaffel verlaagd is. Dit resulteert helaas in een daling van de jaarlijkse netto pensioenopbouw.

Door de CAO-partijen is aangegeven dat de pensioenregeling in 2018 niet wordt gewijzigd en de huidige premie van 2,6% van het bruto loon en voor de Basisregeling en de huidige premie van 12% van de pensioengrondslag ongewijzigd blijven. Doordat deelnemers vanwege het fiscale maximum al aan het plafond zitten met de opbouw is er binnen de huidige kaders geen hogere netto premie te realiseren.

Het VO heeft een positief advies gegeven ten aanzien van de benoemde samenstelling van de premies met de diverse opslagen. Wel is door het VO opgemerkt dat de verwachte premiesom van € 225 miljoen voor het jaar 2018 conservatief ingeschat lijkt te zijn.

Zienswijze

Vanwege het Wetsvoorstel waardeoverdracht kleine pensioenen wordt het recht op afkoop vervangen door een recht op automatische waardeoverdracht. Het bestuur heeft als gevolg hiervan het huidige beleggingsbeleid met een ALM-studie heroverwogen. In de leeftijdscategorie tot 47 jaar wordt de omvang van zakelijke waarden verhoogd van 40% naar 70%. Het risico over de gehele looptijd wordt vervolgens gedempt door de start van de afbouw van het risico tien jaar eerder te starten in vergelijking met de huidige lifecycle. De overwegingen en keuzes zijn door het bestuur duidelijk weergegeven.

De mutatie vanwege de verhoging van zakelijke waarden van 40% naar 70% bedraagt honderden miljoenen euro's. Het bestuur heeft als huidige lijn dat over- of onderwaardering van zakelijke waarden niet van invloed is op het mutatiemoment. Echter historisch gezien blijkt het instapmoment zeker van invloed te zijn op het rendement. Het VO heeft in overweging gegeven het instapmoment wel te relateren aan de situatie op de markt. Het bestuur zal dit meenemen in de verdere uitwerking.

Uit een recent overzicht in de media blijkt verder dat het rendement van het fonds in vergelijking met andere fondsen aan de lage kant zit. Dit is te verklaren door het gekozen beleggingsbeleid met een lager risicoprofiel. Overzichten met rendementen geven géén inzicht in de genomen risico's. Indien de aandelenmarkt negatief was geweest, had StiPP bovengemiddeld gepresteerd. Het VO heeft het bestuur als advies gegeven om de prioriteit te blijven leggen op de gewenste risicohouding van de deelnemers. Het bestuur neemt het advies ter harte om zich niet te laten leiden door rendementsvergelijkingen met andere fondsen met een andere risicohouding.

Oordeel

Het bestuur legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het VO heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur.

Het VO heeft de concept jaarrekening, concept jaarverslag 2017 en de bevindingen van de Raad van Toezicht in haar vergadering van 22 mei 2018 behandeld.

Tijdens deze bespreking is een toelichting ontvangen van de fondscontroller van Syntrus Achmea. Door de Raad van Toezicht is tijdens deze bespreking een toelichting gegeven op haar bevindingen en aanbevelingen.

Verder zijn door het bestuur onder andere de volgende stukken met het VO gedeeld:

- notulen van het bestuur;
- beleidsplan;
- beleggingsplan en beleggingsrichtlijnen;
- Actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn);
- wijzigingen reglement Basis- en Plusregeling.

Uit de stukken blijkt dat het bestuur een grote inspanning heeft verricht om de vele uitdagingen in het fonds op te pakken. Het bestuur heeft de problematiek van kleine pensioenen en de hoge uitvoeringskosten bij het Ministerie van Sociale Zaken continu onder de aandacht gebracht. Dit heeft mede geleid tot een wetsvoorstel waardeoverdracht klein pensioen. Het bestuur heeft een gedegen zienswijze ingediend op het concept wetsvoorstel Wet waardeoverdracht klein pensioen.

Het VO vindt het goed dat er een grens is gelegd voor zeer kleine pensioenen die uiteindelijk vervallen aan het fonds en daarmee de kosten voor het collectief verlagen. Het is ook goed dat een klein pensioen automatisch met de werknemer meevertuist als er van baan wordt gewisseld. Hierdoor blijft de beoogde bestemming, namelijk de oudedagsvoorziening van de werknemer behouden.

Gelet op de overlegde stukken en gezien de inzet voor de totstandkoming van Wet waardeoverdracht klein pensioen oordeelt het VO dat het bestuur evenwichtig heeft gehandeld en voldoende rekening heeft gehouden met het belang van alle belanghebbenden.

De adviezen van de externe accountant, de certificerende actuaire en de Raad van Toezicht worden door het VO onderschreven.

Zeist, 22 mei 2018

Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten,

R.M. van Norel, Voorzitter

2.2.1 Reactie bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft kennis genomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de adviezen en aanbevelingen die zij het bestuur gegeven hebben op verschillende dossiers. Het bestuur heeft de bijdragen van het verantwoordingsorgaan ervaren als een toegevoegde waarde. Ook wordt gewaardeerd dat het verantwoordingsorgaan bij bestuurlijke beleidssessies aanwezig is. Het bestuur ervaart de samenwerking met het verantwoordingsorgaan als prettig en constructief. De aanbevelingen vanuit het verantwoordingsorgaan, onder andere als het gaat over communicatie en de implementatie van de uitkomsten van de ALM studie, neemt het bestuur ter harte. De benoemde punten zullen onderwerp van gesprek blijven in de overleggen met het verantwoordingsorgaan.

3. Jaarrekening

1. Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming van het slado van baten en lasten)
(× € 1.000)

		2017	2016
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	(1)		
Vastrentende waarden		190.948	173.180
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)		
Vastgoedbeleggingen		66.856	55.658
Aandelen		405.159	333.781
Vastrentende waarden		835.540	675.345
Overige beleggingen		-5	-1
Derivaten		6.340	713
		1.313.890	1.065.523
Vorderingen en overlopende activa	(3)	44.744	41.486
Overige activa	(4)	11.456	12.657
		1.561.038	1.292.846
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(5)	130.574	119.541
Technische voorzieningen risico fonds	(6)	75.781	65.643
Technische voorziening risico deelnemers	(7)	1.352.145	1.104.617
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	2.538	3.045
		1.561.038	1.292.846

* De nummering verwijst naar de toelichting.

2. Staat van baten en lasten

(× € 1.000)

		2017	2016
BATEN			
Premiebijdragen risico deelnemers	(9)	244.696	208.806
Beleggingsresultaten risico fonds	(10)	-1.435	3.939
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	(11)	77.945	66.930
Overige baten	(12)	25	3
		321.231	279.678
LASTEN			
Pensioenuitkeringen en afkopen	(13)	36.201	30.612
Pensioenuitvoeringskosten	(14)	14.804	13.034
Mutatie technische voorzieningen risico fonds	(15)		
Inkoop uit kapitaal / pensionering		7.320	5.820
Rente		-138	-32
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen		-2.542	-2.114
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-102	-85
Wijziging marktrente		-602	3.606
Wijziging actuariële uitgangspunten		-	-287
Overige wijzigingen		6.202	4.498
		10.138	11.406
Mutatie technische voorziening risico deelnemers	(16)	247.528	204.345
Saldo overdrachten van rechten	(17)	1.466	3.249
Overige lasten	(18)	61	47
		310.198	262.693
Saldo van baten en lasten		11.033	16.985
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Mutatie algemene reserve		4.346	11.767
Mutatie vereiste buffer over de Technische Voorzieningen		6.687	5.218
		11.033	16.985

* De nummering verwijst naar de toelichting.

3. Kasstroomoverzicht

(× € 1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2017	2016
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	242.049	205.378
Saldo waardeoverdrachten	-1.543	-3.223
Betaalde pensioenuitkeringen en afkopen	-36.708	-32.846
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-15.074	-14.890
Overige baten en lasten	-36	-44
	188.688	154.375
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	338.614	420.816
Betaald inzake aankopen beleggingen	-573.360	-569.297
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	19.640	11.317
Saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten*	25.666	-9.810
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-449	-1.707
	-189.889	-148.681
Mutatie geldmiddelen	-1.201	5.694

* Het saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten bestaat uit de ontvangen beleggingsvorderingen en betaalde beleggingsschulden, gecorrigeerd voor effecten als gevolg van herrubricering.

	2017	2016
Mutatie geldmiddelen		
Geldmiddelen	12.657	6.963
Mutatie geldmiddelen	-1.201	5.694
Geldmiddelen per 31 december	11.456	12.657

4. Algemene toelichting

Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (hierna 'het fonds'), ingeschreven in het handelsregister onder nummer 34107294, statutair gevestigd te Amsterdam is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Het fonds geeft invulling aan uitvoering van de verplicht gestelde pensioenregeling in de uitzendbranche. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, het uitvoeringsreglement en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds.

Het vestigingsadres van het fonds is Noordweg-Noord 150, 3704 JG te Zeist.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2017, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2017.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden frequent beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Uit de toelichting op de beleggingen voor risico deelnemers blijkt dat voor € 117.930 (9,0%) van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering gebaseerd is op nettocontantewaardeberekeningen of andere methode(n). Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen. De mate van schattingsonzekerheid die hiermee samenhangt is nader toegelicht in de toelichting op de beleggingen voor risico deelnemers.

Wijzigingen in schattingen in de technische voorzieningen risico fonds en de technische voorziening risico deelnemers worden toegelicht onder de betreffende waarderingsgrondslag. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d. worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-12-2017	31-12-2016
AUD	1,54	1,46
CAD	1,50	1,41
CHF	1,17	1,07
DKK	7,45	7,44
GBP	0,89	0,85
HKD	9,39	8,18
JPY	135,27	123,02
NOK	9,82	9,08
SEK	9,83	9,58
SGD	1,60	1,52
USD	1,20	1,05

Specifieke grondslagen

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Beleggingen voor risico fonds en risico deelnemers

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Beleggingen voor risico fonds en beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Reële waarde

De beleggingen van het fonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van ter beurze genoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van ter beurze genoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende markttrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en vorderingen op banken worden gewaardeerd op nominale waarde.

De reële waarde van participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen is berekend door middel van de 'discounted cash flow'-methode (hierna: DCF-model). Bij de waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF- model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder overige activa worden onder meer liquide middelen opgenomen voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden betreft. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorzieningen voor risico van het fonds en risico deelnemers, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Vereiste buffer over de Technische Voorzieningen

De benodigde buffer wordt berekend met inachtneming van de regels voor het vereist eigen vermogen als bedoeld in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds gekozen voor de standaardmethode als bedoeld in het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. De minimum buffer Technische Voorzieningen wordt berekend volgens de regels voor het minimaal vereist eigen vermogen als bedoeld in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds er eenvoudigheidshalve voor gekozen de minimum buffer Technische Voorzieningen te stellen op 4% van de Technische voorzieningen risico fonds.

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de Vereiste buffer over de Technische Voorzieningen op het gewenste niveau is gebracht. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Technische voorzieningen voor risico fonds

De technische voorzieningen voor risico fonds worden gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de technische voorzieningen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Pensioenaanspraken worden niet geïndexeerd.

Bij de berekening van de technische voorzieningen wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid op basis van de contante waarde van de vrijgestelde premie wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van prudente grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2017:

Overlevingstafels

Bij het waarden van de technische voorzieningen is uitgegaan van de sterftekansen uit de Prognosetafel AG 2016, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap, met als startkolom 2018.

De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met fondsspecifieke ervaringssterfte, waarbij voor de medeverzekerde dezelfde correctiefactoren toegepast zijn als voor de hoofdverzekerde.

Partnerfrequentie

Bij de vaststelling van de technische voorzieningen voor risico fonds voor het latent partnerpensioen vóór de pensioendatum wordt uitgegaan van het onbepaalde partnersysteem. De gehuwdheidsfrequenties zijn vastgesteld zoals deze zijn weergegeven bij de sterftetafels GBM/V 1985–1990 vermenigvuldigd met een factor van 60%. Met dien verstande dat de gehuwdheidsfrequentie 100% bedraagt op de pensioendatum.

Na de pensioendatum wordt uitgegaan van het bepaalde partnersysteem.

Leeftijdverschil man–vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Kostenopslag ter grootte van 4% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Voorzieningen voor arbeidsongeschiktheid

Voorziening voor arbeidsongeschikten

Deze voorziening bestaat uit de contante waarde van toekomstige premies voor de arbeidsongeschikte deelnemers tot aan de pensioendatum. De premievrijstelling voor arbeidsongeschiktheid is conform het pensioenreglement niet staffelvolgend, maar wordt vastgesteld op basis van de leeftijd bij aanvang van de arbeidsongeschiktheid. Bij de vaststelling van de voorziening voor arbeidsongeschikten is geen rekening gehouden met de kans op revalidatie.

Voorziening voor toekomstige arbeidsongeschikten

In de Plusregeling is premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verzekerd. Voor dit risico wordt een risicopremie gevraagd. De som van de risicopremies over het boekjaar en het jaar voorafgaand aan het boekjaar vormen de voorziening voor toekomstig arbeidsongeschikten. Immers, het risico kan zich pas openbaren, twee jaar nadat de actieve deelnemer ziek geworden is.

Voorziening latent ingegaan partnerpensioen

De voorziening latent ingegaan partnerpensioen heeft betrekking op deelnemers die overleden zijn, maar waarvan de partners zich nog niet hebben gemeld.

Technische voorziening voor risico deelnemers

De technische voorziening voor risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen risico deelnemers.

De technische voorziening voor risico deelnemers is gelijk aan de som van de pensioenkapitalen van deelnemers en gewezen deelnemers (saldi pensioenrekeningen).

Opgebouwde spaarsaldi

De opgebouwde spaarsaldi hebben betrekking op het opgebouwde kapitaal voor de niet ingegane pensioenen.

Het kapitaal voor de basisregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming ingelegde leeftijdsonafhankelijke netto premie, vermeerderd dan wel verminderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat.

Het kapitaal voor de Plusregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming ingelegde netto premie conform de staffel in de plusregeling, vermeerderd dan wel verminderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat.

Het opgebouwde kapitaal dient ter inkoop van pensioenaanspraken.

Beleggingsresultaat en aangroei van het pensioenkapitaal

De door de (gewezen) deelnemers gevormde kapitalen worden door het fonds belegd. Het fonds stelt maandelijks het beleggingsresultaat vast, en verdeelt dat over de deelnemers en gewezen deelnemers op basis van het aantal participaties per deelnemer. Rendement wordt per leeftijdsgroep bijgeschreven. Het pensioenkapitaal wordt periodiek verhoogd dan wel verlaagd met de opbrengsten van de beleggingen, verminderd met de kosten van vermogensbeheer.

Kostenopslag

In de technische voorziening voor risico deelnemers is geen kostenopslag voor toekomstige uitvoeringskosten opgenomen. Toekomstige uitvoeringskosten worden gefinancierd uit de in de premie opgenomen opslag voor kosten. In geval van discontinuïteit van het fonds worden de reserves van het fonds hiervoor aangewend, dan wel vindt financiering van deze kosten plaats vanuit het belegd vermogen voor risico deelnemers.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad risico fonds is als volgt berekend:

$$100\% + ((\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{technische voorzieningen risico fonds}) \times 100\%.$$

De dekkingsgraad risico deelnemers is als volgt berekend:

$$100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen in } \%$$

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend:

$$100\% + ((\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve}) / (\text{technische voorzieningen risico fonds} + \text{technische voorziening deelnemers})) \times 100\%.$$

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van het totale fonds van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen.

Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico deelnemers

Hieronder zijn opgenomen de over het boekjaar in rekening gebrachte en te brengen premies en koopsommen. De premie voor de Basisregeling bedraagt 2,6% van het bruto loon. Van de premies voor de Basisregeling is in 2017 7,3% van de bruto premie bestemd ter dekking van de administratiekosten, 1,0% van de netto premie bestemd als bufferbijdrage en 3,9% van de netto premie bestemd ter dekking van algemene risico's.

De premies voor de plusregeling bedragen 12,0% van de premiegrondslag. Van deze premies is 7,3% van de bruto premie bestemd ter dekking van administratiekosten. Voor het nabestaandenpensioen en het risico van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid wordt 0,6% van de pensioengrondslag ingehouden en gereserveerd. Daarnaast wordt een bufferbijdrage van 5,3% van de risicopremies en 1,0% over de netto beschikbare premie gevormd. Tevens is voor algemene risico's een bijdrage van 3,9% van de netto beschikbare premie berekend.

Beleggingsresultaten

De beleggingsresultaten voor beleggingen voor risico fonds en beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze vastgesteld.

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen en afkopen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de jaarlijkse risico-koopsom voor overlijden (partnerpensioen plusregeling).

Inkoop uit kapitaal / pensionering

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de Basis- of Plusregeling.

Rente

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De rentemutatie wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen voor risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten

In de technische voorziening voor risico fonds is een opslag van 4% voor excassokosten inbegrepen. Jaarlijks valt 4% van de uitkeringen vrij uit de technische voorziening voor risico fonds ten behoeve van de excassokosten.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de technische voorzieningen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige wijzigingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de technische voorzieningen hebben betrekking op de kanssystemen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen premies, beleggingsresultaten, inkoop uit kapitaal / pensionering, afkopen, overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken en actuariële resultaten.

Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

5. Toelichting op de balans

(× € 1.000)

Activa

1. Beleggingen voor risicofonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastrentende waarden
Stand per 1 januari 2017	173.180
Aankopen	110.772
Verkopen	-85.158
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-4.110
Waardemutaties	-3.736
Stand per 31 december 2017	190.948

	Vastrentende waarden
Stand per 1 januari 2016	141.626
Herrubricering	-1.540
Aankopen	46.057
Verkopen	-19.228
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	3.757
Waardemutaties	2.508
Stand per 31 december 2016	173.180

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de waardering van de beleggingen van het fonds wordt gebruik gemaakt van marktnoteringen.

In onderstaande tabel is de gehanteerde waarderingssystematiek opgenomen.

Genoteerde marktprijzen	
Per 31 december 2017	
Vastrentende waarden	190.948

Genoteerde marktprijzen	
Per 31 december 2016	
Vastrentende waarden	173.180

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie naar soort:		
Obligatiebeleggingsfondsen	188.615	169.424
Beleggingsdebiteuren	3.414	2.657
Liquide middelen	119	6.898
Beleggingscrediteuren	-1.200	-5.799
	190.948	173.180

2. Beleggingen voor risico deelnemers

	Vastgoed beleg- gingen	Aandelen	Vast- rentende waarden	Derivaten	Overige beleg- gingen	Totaal
Stand per 1 januari 2017						
Vastrentende waarden	55.685	333.781	675.345	-613	-1	1.064.197
Aankopen	10.734	51.807	400.047	-	-	462.588
Verkopen	-1.455	-11.614	-224.621	-15.766	-	-253.456
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-1.480	-5.910	-17.359	3.249	-56	-21.556
Waarde mutaties	3.372	37.095	2.128	19.468	52	62.115
Stand per 31 december 2017	66.856	405.159	835.540	6.338	-5	1.313.888

Bij: Derivaten met een negatieve waarde	2
	1.313.890

Stand per 1 januari 2016	Vastgoed beleg- gingen	Aandelen	Vast- rentende waarden	Derivaten	Overige beleg- gingen	Totaal
Stand per 1 januari 2016						
Vastrentende waarden	54.591	272.083	549.815	-	-1	876.488
Aankopen	39.431	143.682	340.127	-		523.240
Verkopen	-40.663	-117.741	-245.875	2.691		-401.588
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-91	5.497	31.338	-	-	36.744
Herrubricering	-	-1.681	-29.130	1.716	-56	-29.151
Waarde mutaties	2.417	31.941	29.070	-5.020	56	58.464
Stand per 31 december 2016	55.685	333.781	675.345	-613	-1	1.064.197
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						1.326
						1.065.523

Het fonds is in 2016 overgestapt naar beleggingsadministrateur KAS BANK (voorheen: BNY Mellon). Op basis van de door KAS BANK gehanteerde rubricering van beleggingen heeft het bestuur in 2016 de rubricering van diverse beleggingen aangepast. Deze rubriceringswijzigingen zijn in de toelichting op de beleggingen als 'Herrubricering' verwerkt.

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het fonds wordt gebruik gemaakt van marktnoteringen.

Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van netto contante waarde berekeningen dan wel andere methoden.

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, participaties in hypotheekfondsen en banktegoeden.
- Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het fonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeed door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico. Een deel van de participaties in hypotheekfondsen valt hieronder.
- Intrinsieke waarde: de marktwaarde is ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fund managers. Beleggingen waarvan de waardering op basis van de intrinsieke waarde plaatsvindt zijn in de tabel onder 'Andere methode' opgenomen.
- Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Een deel van de participaties in hypotheekfondsen valt hieronder.

Schattingen en veronderstellingen

In onderstaande tabel is de gehanteerde waarderingssystematiek opgenomen.

Per 31 december 2017	Genoteerde marktprijzen	Onafhanke- lijke taxaties	NCW-bereke- ningen	Andere methode(n)	
Vastgoedbeleggingen	26.614	-	-	40.242	66.856
Aandelen	405.159	-	-	-	405.159
Vastrentende waarden	809.851	-	4.855	20.834	835.540
Derivaten	3.250	-	3.088	-	6.338
Overige beleggingen	-5	-	-	-	-5
Totaal	1.244.869	-	7.943	61.076	1.313.888

Per 31 december 2016	Genoteerde marktprijzen	Onafhanke- lijke taxaties	NCW-bereke- ningen	Andere methode(n)	
Vastgoedbeleggingen	19.044	-	-	36.641	55.685
Aandelen	333.781	-	-	-	333.781
Vastrentende waarden	662.356	-	12.989	-	675.345
Derivaten	-	-	-613	-	-613
Overige beleggingen	-1	-	-	-	-1
Totaal	1.015.180	-	12.376	36.641	1.064.197

Belegde waarden in vastgoed

	31-12-2017	31-12-2016
Indirect vastgoed	68.213	55.568
Beleggingsdebiteuren	143	117
Beleggingscrediteuren	-1.500	-
	66.856	55.685

Belegde waarden in aandelen

	31-12-2017	31-12-2016
Aandelen beleggingsfondsen	405.572	328.284
Beleggingsdebiteuren	-	7.321
Liquide middelen	4.387	-1.824
Beleggingscrediteuren	-4.800	-
	405.159	333.781

Belegde waarden in vastrentende waarden

	31-12-2017	31-12-2016
Participaties in obligatiebeleggingsfondsen	709.805	545.401
Participaties in hypotheekfondsen	113.993	98.185
Beleggingsdebiteuren	3.480	25.235
Liquide middelen	12.851	8.469
Beleggingscrediteuren	-4.589	-1.945
	835.540	675.345

Belegde waarden in derivaten

31-12-2017				
Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva	Waarde per saldo
Valutatermijncontracten	247.330	3.090	2	3.088
Beleggingsdebiteuren	-	3.250	-	3.250
		6.340	2	6.338

31-12-2016				
Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva	Waarde per saldo
Valutatermijncontracten	208.978	713	1.326	-613
		713	1.326	-613

Belegde waarden in overige beleggingen

	31-12-2017	31-12-2016
Beleggingscrediteuren	-5	-1
	-5	-1

3. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2017	31-12-2016
Vorderingen op werkgevers	11.242	9.425
Nog te factureren premie	30.663	29.569
Te vorderen administratiekosten	2.832	2.463
Waardeoverdrachten	7	-
Uitkeringen	-	27
Overige	-	2
	44.744	41.486

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Naar aanleiding van door de Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten (SNCU) uitgevoerde onderzoeken ten behoeve van verplichte aansluiting van werkgevers heeft het SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds geen deelnemersgegevens ontvangen, als gevolg hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad € 3.193 (ultimo 2016: € 6.677). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde kapitalen staan zijn deze vorderingen niet tot waardering gebracht in de jaarrekening.

Te vorderen administratiekosten

De vordering administratiekosten bestaat uit een vordering van € 3.168 (2016: € 3.356) inzake door Syntrus Achmea Pensioenbeheer in rekening gebrachte omzetbelasting over de administratiekosten en een schuld inzake te betalen voorschot administratiekosten aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer van € 336 (2016: € 893). Sinds 1 januari 2015 is de zogenoemde koepelvrijstelling voor pensioenfondsen voor de omzetbelasting komen te vervallen. Onder bepaalde voorwaarden kunnen fondsen waar sprake is van het beheer van ter collectieve belegging bijeengebrachte vermogens nog steeds vrijstelling van omzetbelasting claimen. Het fonds heeft, bijgestaan door haar adviseurs en in samenspraak met haar leveranciers van uitbestede diensten, overleg gevoerd met de fiscale autoriteiten. Hierbij is overeengekomen dat aanzienlijke delen van de dienstverlening vrijgesteld blijven van omzetbelasting.

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie vorderingen / premiedebiteuren		
Werkgevers	13.627	12.562
Voorziening dubieuze debiteuren	-2.385	-3.137
	11.242	9.425

In 2017 is een bedrag van € 752 onttrokken aan de voorziening (2016: € 85 gedoteerd). Er werd een bedrag van € 1.043 aan premie als oninbaar afgeschreven (2016: € 347).

4. Overige activa

	31-12-2017	31-12-2016
Liquide middelen	11.456	12.657

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de beleggingen opgenomen.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

Passiva

5. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieverzicht eigen vermogen

	Vereiste buffer over TV	Algemene reserve	
Stand per 1 januari 2017	35.480	84.061	119.541
Voorstel resultaatbestemming	6.687	4.346	11.033
Stand per 31 december 2017	42.167	88.407	130.574

	Vereiste buffer over TV	Algemene reserve	
Stand per 1 januari 2016	30.262	72.294	102.556
Voorstel resultaatbestemming	5.218	11.767	16.985
Stand per 31 december 2016	35.480	84.061	119.541

Solvabiliteit

(× € 1.000)	31-12-2017	%	31-12-2016	%
Risico fonds				
Aanwezig vermogen inclusief vermogen risico deelnemers	1.558.500		1.289.801	
Af: Technische voorziening risico deelnemers	-1.352.145		-1.104.617	
Af: Vereiste buffer over TV risico deelnemers	-38.643		-32.304	
Aanwezig vermogen	167.712		152.880	
Minimaal vereist eigen vermogen	3.031	4,0	2.626	4,0
Vereist eigen vermogen	3.524	4,7	3.176	4,8
Dekkingsgraad		221,3		232,9
Risico deelnemers				
Dekkingsgraad		102,9		102,9
Totaal fonds				
Dekkingsgraad		109,1		110,2
Beleids dekkingsgraad		109,6		110,1

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer en derivaten.

De dekkingsgraad risico fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{technische voorzieningen risico fonds})$ in %.

De dekkingsgraad risico deelnemers is als volgt berekend: $100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen}$ in %.

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve}) / (\text{technische voorzieningen risico fonds} + \text{technische voorziening risico deelnemers}))$ in %.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van het totale fonds van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

De vermogenspositie van het fonds kan worden gekarakteriseerd als toereikend.

6. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen voor risico fonds

	2017	2016
Stand per 1 januari	65.643	54.237
Inkoop uit kapitaal / pensionering	7.320	5.820
Rente	-138	-32
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen	-2.542	-2.114
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-102	-85
Wijziging marktrente	-602	3.606
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	-287
Overige wijzigingen	6.202	4.498
Stand per 31 december	75.781	65.643

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

Specificatie technische voorzieningen voor risico fonds naar aard:

	31 dec. 2017		31 dec. 2016	
	Aantal		Aantal	
Ouderdomspensioen	2.130	34.032	1.751	29.003
Partnerpensioen	406	24.106	331	21.299
Voorziening arbeidsongeschikten	464	8.357	375	7.824
Voorziening toekomstige arbeidsongeschikten	-	7.963	-	6.767
Voorziening latent ingegaan partnerpensioen	-	1.323	-	750
	3.000	75.781	2.457	65.643

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

Het fonds kent twee pensioenregelingen: een Basisregeling en een Plusregeling. Beide regelingen betreffen een beschikbare premieregeling. De Basisregeling geldt voor werknemers die meer dan 26 weken werkzaam zijn in de branche voor personeelsdiensten en de Plusregeling is van toepassing voor werknemers die meer dan 78 weken werkzaam zijn in de branche voor personeelsdiensten. De Plusregeling is uitgebreider dan de Basisregeling. Zo wordt er de mogelijkheid van premievrije deelneming bij arbeidsongeschiktheid geboden en kunnen gehuwde deelnemers en deelnemers met een samenlevingscontract (onder voorwaarden) in aanmerking komen voor nabestaandenpensioen.

7. Technische voorziening risico deelnemers

Specificatie technische voorziening risico deelnemers

	2017	2016
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	1.104.617	900.272
<i>Mutaties</i>		
Premie	210.115	175.305
Premie arbeidsongeschikten	467	452
Pensionering	-8.021	-6.621
Rendementstoekenning	81.858	68.475
Inkomende waardeoverdrachten	1.969	1.143
Uitgaande waardeoverdrachten	-3.440	-4.414
Afkopen	-33.143	-28.215
Vrijval door overlijden	-2.224	-1.739
Overige mutaties / correcties	-53	-41
Stand per 31 december	1.352.145	1.104.617

De in bovenstaande tabel opgenomen rendementstoekenning van € 81.858 (2016: € 68.475) wijkt af van het beleggingsresultaat voor risico deelnemers van € 77.945 (2016: € 66.930). Verschillen zijn ontstaan als gevolg van mutaties die met terugwerkende kracht verwerkt zijn. Aan de units die als gevolg hiervan aan deelnemers zijn toegekend wordt met terugwerkende kracht rendement toegekend. Aangezien het toegekende rendement niet daadwerkelijk is behaald leidt dit tot een afwijking van het beleggingsresultaat.

Als gevolg van het positieve resultaat op beleggingen in 2017 heeft dit in het boekjaar tot een verlies op interest geleid. Bovenstaande is inherent aan het proces waar aanlevering van deelnemergegevens door werkgevers met minimaal een maand vertraging plaatsvindt.

De technische voorziening risico deelnemers per ultimo boekjaar is niet 1 op 1 aan te sluiten op de beleggingen risico deelnemers en de aan de deelnemers toe te rekenen vorderingen en liquide middelen. Dit wordt veroorzaakt doordat de vorderingen en liquide middelen voor een deel toe te rekenen zijn aan de deelnemers en voor een deel aan het fonds. Het deel van de vorderingen en liquide middelen wat toe te rekenen is aan het fonds bestaat voornamelijk uit de risico opslag voor excassokosten, opslag voor vereist eigen vermogen, risicopremie voor nabestaandenpensioen, opslag voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en een opslag voor algemene risico's.

In onderstaande tabel is toegelicht welk deel van de beleggingen, vorderingen, schulden en liquide middelen toe te rekenen zijn aan de deelnemers en is de aansluiting op de technische voorziening risico deelnemers zichtbaar.

	2017	2016
	EUR	EUR
Beleggingen voor risico deelnemer	1.313.888	1.064.197
Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op werkgevers	30.523	30.041
Overige activa (liquide middelen)		
Liquide middelen	8.715	10.434
Overige schulden en overlopende passiva		
Te betalen kosten vermogensbeheer	-981	-55
Totaal	1.352.145	1.104.617

8. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2017	31-12-2016
Te verrekenen premies	406	142
Derivaten met negatieve waarde	2	1.326
Uitkeringen	1	-
Belastingen en premies sociale verzekeringen	372	907
Waardeoverdrachten	15	85
Bestuurskosten	145	83
Te betalen kosten vermogensbeheer	1.124	64
Overige schulden	473	438
	2.538	3.045

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

In het jaarverslag is ingegaan op de risico's die het fonds loopt en op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beperken. Onderstaand treft u kwantitatieve risico informatie aan. Deze informatie bevat de cumulatieve cijfers voor risico fonds en risico deelnemers.

De vermogensbeheerder heeft de kwantitatieve informatie van de beleggingen aangeleverd op basis van het doorkijkprincipe ('look through'). Als gevolg van het toepassen van het doorkijkprincipe sluiten de beleggingen per beleggingscategorie zoals toegelicht in de risicoparagraaf niet aan op de beleggingen per beleggingscategorie volgens de balans. Ten opzichte van de totale beleggingen betreft het beperkte verschuivingen over de verschillende beleggingscategorieën.

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de werkgevers en deelnemers moet verhogen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus op FTK-grondslagen is als volgt:
(× € 1.000)

	2017	2016
	EUR	EUR
Voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds (FTK-waardering)	75.781	65.643
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers	1.352.145	1.104.617
Buffers:		
S1 Renterisico	704	646
S2 Risico zakelijke waarden	-	-
S3 Valutarisico	-	-
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	2.487	2.300
S6 Verzekeringstechnisch risico	2.395	2.093
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerisico	-	-
Diversificatie-effect	-2.062	-1.863
Totaal S (vereiste buffers)	3.524	3.176
Solvabiliteit risico deelnemers*	38.643	32.304
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	1.470.093	1.205.740
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden)	1.558.500	1.289.801
Surplus	88.407	84.061

* Solvabiliteit risico deelnemers van € 38.643 (2016: € 32.304) is gelijk aan de Vereiste buffer over TV van € 42.167 (2016: € 35.480) verminderd met het deel van de Vereiste buffer over TV wat toe te rekenen is aan risico fonds van € 3.524 (2016: €3.176).

Aangezien de beleggingen risico pensioenfonds volledig zijn belegd in Europese staatsobligaties is voor S2 Risico zakelijke waarden, S3 Valutarisico, S4 Grondstoffenrisico en S7 Liquiditeitsrisico geen buffer opgenomen. Het bestuur heeft, op basis van de samenstelling van de beleggingsportefeuille ultimo boekjaar, besloten om geen buffer voor S8 concentratierisico op te nemen.

Het bestuur is van mening dat operationele risico's adequaat beheerst worden, voor S9 Operationeel risico is geen buffer opgenomen.

Bij de berekening van de buffers past het fonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in de evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's.

Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid; - toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM- studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1-S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico, valutarisico en het grondstoffenrisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2017		31-12-2016	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Duration van de vastrentende waarden risico fonds (voor derivaten)	190.948	5,3	173.180	5,6
Duration van de vastrentende waarden risico fonds (na derivaten)	190.948	5,3	173.180	5,6
Technische voorzieningen	75.781	13,5	65.643	13,8

Het fonds hanteert ten aanzien van de uitkeringenpool (de ingegane pensioenen) van € 68.260 (2016: € 62.027) een beleid dat gericht is op het minimaliseren van de 'duration-mismatch'. Dit beleid wordt gerealiseerd door het kopen van langlopende obligaties met een vergelijkbare looptijd als de lopende uitkeringen. Om die reden is er voor de uitkeringspool per jaareinde geen sprake van een 'duration-mismatch'.

Ten aanzien van de verplichtingen voor risico deelnemers is er geen sprake van een 'duration-mismatch' aangezien het fonds over deze verplichtingen geen renterisico loopt.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Resterende looptijd < 1 jaar	204.438	19,9	169.235	19,9
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	241.228	23,5	199.205	23,5
Resterende looptijd > 5 jaar	580.822	56,6	480.085	56,6
	1.026.488	100,0	848.525	100,0

S2 Risico zakelijke waarden

Het risico zakelijke waarden of prijsrisico is het risico van waardeveranderingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardeveranderingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie vastgoedbeleggingen naar sector:				
Kantoren	698	1,0	721	1,3
Winkels	-	-	1.035	1,9
Woningen	39.401	58,9	34.768	62,4
Participaties in vastgoedmaatschappijen	28.114	42,1	19.044	34,2
Beleggingenvorderingen, -schulden en liquide middelen	-1.357	-2,0	117	0,2
	66.856	100,0	55.685	100,0

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:				
Europa	45.725	68,4	39.587	71,1
Verenigde Staten	15.082	22,5	10.814	19,4
Azië	7.375	11,0	5.140	9,2
Overige Mature Markets	31	0,1	27	0,1
Beleggingenvorderingen, -schulden en liquide middelen	-1.357	-2,0	117	0,2
	66.856	100,0	55.685	100,0

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie aandelen naar sector:				
Handel	138.996	34,3	109.377	32,8
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	94.108	23,2	78.953	23,7
Nijverheid en industrie	42.179	10,4	34.543	10,2
Energie	41.256	10,2	38.234	11,5
Gezondheidszorg	731	0,2	1.267	0,4
IT en Telecom	85.429	21,1	63.488	19,0
Overige	2.873	0,7	2.422	0,7
Beleggingvorderingen, -schulden en liquide middelen	-413	-0,1	5.497	1,7
	405.159	100,0	333.781	100,0

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie aandelen naar regio:				
Europa	154.708	38,1	130.105	38,9
Verenigde Staten	103.667	25,6	79.839	23,9
Azië	133.974	33,1	107.838	32,3
Overige Mature Markets	13.223	3,3	10.502	3,2
Beleggingvorderingen, -schulden en liquide middelen	-413	-0,1	5.497	1,7
	405.159	100,0	333.781	100,0

S3 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2017 circa € 351.000 (2016: € 278.460). Van dit bedrag is 69,6% (2016: 69,9%) afgedekt naar de euro. Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valuta- derivaten	Nettopositie na afdekking 2017	Nettopositie na afdekking 2016
EUR	1.150.748	247.554	1.398.302	1.153.620
GBP	45.657	-43.546	2.111	-183
JPY	35.896	-36.193	-297	-339
USD	132.568	-164.727	-32.159	-26.832
CHF	16.439	-	16.439	13.651
HKD	35.143	-	35.143	26.702
SEK	6.195	-	6.195	5.130
CAD	821	-	821	540
DKK	3.174	-	3.174	2.335
NOK	1.811	-	1.811	1.772
SGD	3.011	-	3.011	2.460
AUD	1.657	-	1.657	1.165
Overige	68.628	-	68.628	57.356
	1.501.748	3.088	1.504.836	1.237.377

Het beleid van het bestuur is om posities in Amerikaanse Dollar (USD), en daaraan gekoppelde posities, het Britse Pond (GBP) en Japanse Yen (JPY) volledig af te dekken. Ten aanzien van het afdekken van posities in USD wordt tevens de daaraan gekoppelde positie in HKD meegenomen. De nettopositie na afdekking 2017 bedraagt voor USD en HKD tezamen € 2.984 (2016: € 130).

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee 'Over The Counter (OTC)'-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft ten opzichte van het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds alleen belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het fonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie vastrentende waarden naar sector:				
Overheidsinstellingen	409.951	39,9	351.145	41,3
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	110.865	10,8	61.634	7,3
Bedrijfsobligaties	377.247	36,8	301.779	35,6
Hypotheke	114.350	11,1	98.452	11,6
Balansposten	14.075	1,4	35.515	4,2
	1.026.488	100,0	848.525	100,0

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie vastrentende waarden naar regio:				
Mature Markets	1.013.169	98,7	839.826	99,0
Andere	13.319	1,3	8.699	1,0
	1.026.488	100,0	848.525	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
AAA	312.988	30,5	241.103	28,4
AA	277.685	27,0	206.085	24,3
A	130.725	12,7	111.746	13,2
BBB	185.345	18,1	139.630	16,5
<BBB	7.863	0,8	13.108	1,5
Not rated*	97.807	9,5	101.338	11,9
Balansposten	14.075	1,4	35.515	4,2
	1.026.488	100,0	848.525	100,0

* Dit betreft voornamelijk participaties in Nederlandse Hypothekenfondsen.

S6 Verzekeringstechnisch risico

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognosetafel AG2016 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het fonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het fonds heeft besloten om het pensioen niet te indexeren.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen.

Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Om te bepalen in welke mate sprake is van concentratierisico moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2017 de volgende posten:

	31-12-2017		31-12-2016	
(x € 1.000)		In %		In %
Vastgoed:				
Altera Vastgoed Woningen	39.401	2,5	34.768	2,7
Hypotheken:				
AEAM Dutch Mortgage Fund	88.409	5,7	85.487	6,6
Obligaties:				
Nederland (staatsobligaties)	120.204	7,7	103.956	8,0
Duitsland (staatsobligaties)	95.487	6,1	88.808	6,9
Frankrijk (staatsobligaties)	131.526	8,4	107.987	8,4
JPMorgan Liquidity Funds - Euro Liquidity Fund	107.693	6,9	63.482	4,9
Blackrock Euro Investment Grade Corporate Bond Index Fund	148.529	9,5	123.364	9,5
Kempen Lux Euro Credit Fund-I	111.423	7,1	92.898	7,2
Standard Life-EU Corporate Bond-D	111.498	7,1	91.478	7,1
Aandelen:				
Vanguard Institutional Index Fund	52.234	3,3	41.370	3,2
Vanguard European Stock Index Fund	78.957	5,1	60.728	4,7
Vanguard Investment Series - Japan Stock Index	33.131	2,1	26.767	2,1
Vanguard Emerging Markets Stock Index Fund	35.525	2,3	32.252	2,5
Northern Trust All Country Asia ex Japan Equity Index Fund Euro	44.205	2,8	35.420	2,7
Northern Trust UCITS Common Contractual Fund - US	52.610	3,4	42.541	3,3
Northern Trust UCITS Common Contractual Fund - Eur	69.364	4,4	60.250	4,7

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

De in bovenstaande tabel opgenomen beleggingsfondsen kennen van nature een spreiding in beleggingen om concentratierisico's te beperken of te voorkomen.

Het bestuur heeft, op basis van de samenstelling van de beleggingsportefeuille ultimo boekjaar, besloten geen buffer meer voor concentratierisico aan te houden.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Kempen Capital Management. Met deze partij is een overeenkomst en service level agreement gesloten. De afhankelijkheid van deze partij wordt beheerd doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij KAS BANK.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Met Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Met ingang van 1 januari 2018 is de pensioenuitvoering uitbesteed aan PGGM.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

Actief beheerrisico

Onder het FTK is het actief beheerrisico toegevoegd aan de methodiek voor het vaststellen van het vereist vermogen. Ultimo boekjaar is geen sprake van actief beheer, derhalve is geen buffer aangehouden voor het actief beheer risico.

Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ambtshalve vorderingen

Naar aanleiding van door het SNCU uitgevoerde onderzoeken ten behoeve van verplichte aansluiting van werkgevers heeft het SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds, na herhaalde verzoeken daartoe, geen deelnemergegevens ontvangen. In plaats hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad € 3.193 (ultimo 2016: € 6.677). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde kapitalen staan zijn deze vorderingen niet verwerkt in de jaarrekening.

Langlopende contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. Het contract met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. loopt tot en met 31 december 2017. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingssystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2017 bedraagt circa € 11.440.

Met ingang van 2018 heeft het fonds een uitbestedingsovereenkomst met PGGM afgesloten. Deze overeenkomst loopt tot en met 2022.

Vermogensbeheerkosten

Met de vermogensbeheerder Kempen Capital Management NV is een beheerovereenkomst aangegaan voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van 3 maanden.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er juridische procedures tegenover meerdere werkgevers. Deze individuele procedures hebben betrekking op het niet betalen van de premies, betwiste aansluiting en faillissementen. De financiële impact van deze individuele procedures op het vermogen van het fonds is naar verwachting gering.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	31-12-2017	31-12-2016
Vastgoedbeleggingen	5.500	-
Vastrentende waarden	14.750	-
	20.250	-

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Met ingang van 1 januari 2018 is de uitvoering van de pensioenregeling uitbesteed aan PGGM. Vanaf 1 januari 2018 heeft een geleidelijke overdracht van werkzaamheden vanuit Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar PGGM plaatsgevonden.

Verder zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per eind 2017 dan op grond van deze jaarrekening kan worden verkregen.

6. Toelichting op de staat van baten en lasten

(× € 1.000)

9. Premiebijdragen risico deelnemers

	2017	2016
Premiebijdragen	244.987	209.238
	244.987	209.238
Mutaties inzake voorziening premievorderingen	752	-85
Afschrijving premievorderingen	-1.043	-347
	244.696	208.806

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt voor de basisregeling 2,6% van de loonsom (2016: 2,6%) en voor de plusregeling 12,0% (2016: 12,0%) van de pensioengrondslag.

De kostendeekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2017	2016
Kostendeekkende premie	239.523	200.819
Feitelijke premie	244.987	209.238

De kostendeekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2016 gepubliceerd door DNB). De feitelijke premie is in 2017 hoger dan de kostendeekkende premie.

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Kosten pensioenopbouw	210.115	175.305
Pensioenuitvoeringskosten	14.702	12.949
Solvabiliteitsopslag	5.787	5.434
Risicopremie premievrijstelling	4.345	3.618
Risicopremie nabestaandenpensioen	4.574	3.513
	239.523	200.819

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten verminderd met de vrijval van de excasso-opslag over de uitkeringen van € 102 (2016: € 85). De solvabiliteitsopslag 2017 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2016 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

	2017	2016
Kosten pensioenopbouw	207.759	176.790
Pensioenuitvoeringskosten	25.999	23.006
Solvabiliteitsopslag	2.539	2.206
Risicopremie nabestaandenpensioen	4.345	3.618
Risicopremie premievrijstelling	4.345	3.618
	244.987	209.238

10. Beleggingsresultaten risico fonds

2017	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastrentende waarden	2.612	-3.736	-311	-1.435

2016	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastrentende waarden	1.766	2.508	-335	3.939

11. Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

2017	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	2.056	3.372	-63	5.365
Aandelen	6.587	37.095	-348	43.334
Vastrentende waarden	8.446	2.128	-787	9.787
Overige beleggingen	-61	52	-	-9
Derivaten	-	19.468	-	19.468
	17.028	62.115	-1.198	77.945

2016	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	1.163	2.417	-52	3.528
Aandelen	3.711	31.941	-311	35.341
Vastrentende waarden	4.690	29.070	-710	33.050
Overige beleggingen	-13	56	-12	31
Derivaten	-	-5.020	-	-5.020
	9.551	58.464	-1.085	66.930

12. Overige baten

	2017	2016
Interest	25	3

13. Pensioenuitkeringen en afkopen

	2017	2016
Ouderdomspensioen	1.734	1.541
Partnerpensioen	859	775
Wezenpensioen	52	39
Afkopen	33.556	28.257
	36.201	30.612

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 467,89 (2016: € 465,94) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

14. Pensioenuitvoeringskosten

	2017	2016
Administratiekosten	11.440	11.147
Vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers	-701	-432
Handhavingskosten	335	302
Bestuurskosten	415	393
Raad van toezicht	43	43
Verantwoordingsorgaan	9	11
Adviseurs- en controlekosten (exclusief accountantskosten)	453	867
Accountantskosten	58	70
Contributies en bijdragen	283	272
Transitiekosten	2.128	-
Communicatiekosten	267	336
Overige kosten	74	25
	14.804	13.034

De vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers dient ter financiering van de handhavingskosten.

Honoraria onafhankelijke accountant

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	
2017			-
Controle van de jaarrekening	36	-	36
Andere controlewerkzaamheden	12	-	12
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	48	-	48

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	
2016			-
Controle van de jaarrekening	33	-	33
Andere controlewerkzaamheden	9	-	9
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	42	-	42

Deze werkzaamheden zijn in 2017 uitgevoerd door KPMG Accountants NV. Daarnaast zijn in het boekjaar werkzaamheden verricht door andere accountantskantoren dan KPMG Accountants NV voor een bedrag van € 10 (2016: € 28).

Pensioenwet

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het fonds in het boekjaar 2017 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het fonds in het boekjaar 2017 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2017 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Bezoldiging personeelsleden

Het fonds heeft zowel in 2017 als in 2016 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De bestuurskosten 2017: € 415 (2016: 393) bestaan uit vacatievergoedingen inclusief reiskosten van € 375 (2016: € 356) en opleidingskosten en overige kosten van € 40 (2016: € 37). Daarnaast zijn in de transitiekosten 2017: € 2.128 (2016: € 0) vacatievergoedingen i.v.m. de transitie opgenomen van € 42 (2016: € 0). Zie hiervoor ook paragraaf 1.4.4 van het bestuursverslag.

15. Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de jaarlijkse risico-koopsom voor overlijden (partnerpensioen plusregeling).

Inkoop uit kapitaal / pensionering

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de Basis- en Plusregeling.

Rente

De technische voorziening risico fonds is in het boekjaar opgerent met -0,217% (2016: -0,060%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2016.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorzieningen risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorziening risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de technische voorzieningen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen van het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige wijzigingen

	2017	2016
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	4.464	2.826
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	1.765	1.706
Resultaat op mutaties	-27	-34
	6.202	4.498

16. Mutatie technische voorziening risico deelnemers

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

17. Saldo overdrachten van rechten

	2017	2016
Inkomende waardeoverdrachten	-1.975	-1.155
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	3.441	4.404
	1.466	3.249

	2017	2016
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:		
Toevoeging aan de technische voorziening risico deelnemers	1.969	1.143
Onttrekking aan de technische voorziening risico deelnemers	-3.440	-4.414
	-1.471	-3.271

	2017	2016
Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:		
• overgenomen pensioenverplichting	-6	-12
• overgedragen pensioenverplichting	1	-10
	-5	-22

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het fonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het fonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

18. Overige lasten

	2017	2016
Overige	61	47

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Het voorstel resultaatbestemming 2017 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten heeft de jaarrekening 2017 opgemaakt en vastgesteld in de vergadering van 8 juni 2018.

Ondertekening bestuur voor akkoord

Zeist, 22 juni 2018

E.H.M. Bosman
Voorzitter

P.A. Citroen
Vicevoorzitter

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten lasten over 2017 is opgenomen in de jaarrekening.

4. Overige gegevens

4.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten lasten over 2017 is opgenomen in de jaarrekening.

4.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 6.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 300.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed, enigerlei intentie tot het verlenen van toeslagen ontbreekt.

Amstelveen, 22 juni 2018

Drs. H. Zaghoudi AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

4.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017 een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten per 31 december 2017 en van het resultaat en de kasstromen over 2017, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten ('de Stichting') te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de staat van baten en lasten en kasstroomoverzicht over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk **van de Stichting** zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van € 6 miljoen
- 0,4% van het pensioenvermogen

Kernpunten

- De waardering van beleggingen
- De waardering van technische voorzieningen

Goedkeurend oordeel

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 6 miljoen (2016: € 6 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen (aanwezig vermogen) per 31 december 2017 0,4%. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 300 duizend rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft de administratie en bewaring van de beleggingen uitbesteed aan KAS BANK N.V. en een deel van het beheer van de beleggingen aan Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Achmea Pensioenservices N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door KAS BANK N.V. en Syntrus Achmea Real Estate & Finance en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Achmea Pensioenservices N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van KAS BANK N.V. en Achmea Pensioenservices N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402 type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2017 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan KAS BANK N.V. en Achmea Pensioenservices N.V.

De onafhankelijk accountant van Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. heeft de informatie inzake de vastgoed- en hypotheekfondsen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting gecontroleerd. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountant. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies verzonden omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant, die bijzondere aandacht heeft besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen met schattingen, heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportages geëvalueerd en aanvullende eigen controle werkzaamheden uitgevoerd waaronder aansluiting van de rapportages met de financiële administratie en de jaarrekening.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen de beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 en 2 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor € 1.436 miljoen (95,4%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op genoteerde marktprijzen en dat voor € 69 miljoen (4,6%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op nettocontantewaardeberekeningen en andere methoden. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorieën is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van deze beleggingscategorieën een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 73 tot en met 75 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 en 2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van deze beleggingscategorieën uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij maken gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de administrateur en bewaarder van de beleggingen en die onderdeel zijn van de ISAE 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering van, en toereikende evaluatie op, periodieke performanc cijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen onderzocht.

Wij hebben de waardering van de beleggingen gewaardeerd op genoteerde marktprijzen en voor derivaten waarvan de waardering gebaseerd is op nettocontantewaardeberekeningen, onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

Voor vastrentende waarden waarvan de waardering is gebaseerd op nettocontantewaardeberekeningen hebben wij de waardering getoetst aan de hand van de door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde vermogensbeheerrapportages. Wij hebben de rapportage geëvalueerd en hebben vastgesteld dat de gecontroleerde vermogensbeheerrapportage aansluit met de financiële administratie en de jaarrekening.

De waardering van beleggingen gebaseerd op andere methoden hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Tot aan de datum van onze controleverklaring hebben wij voor € 40 miljoen van deze beleggingscategorie de waardering niet kunnen toetsen aan door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen voorzien van een goedkeurende controleverklaring. Wij hebben hier de volgende aanvullende procedures op uitgevoerd:

Wanneer niet tijdig een jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager is afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen. Daarnaast hebben wij voor enkele belangen in vastgoedfondsen de waardering getoetst aan de hand van de door een andere onafhankelijke accountants gecontroleerde vermogensbeheerrapportage.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn.

Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuarieel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina 75 tot en met 77 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. In noot Risicobeheer en Derivaten is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Bestuursverslag;
- Toezicht en medezeggenschap
 - Verslag van de Raad van Toezicht;
 - Verslag van het Verantwoordingsorgaan;
- Overige gegevens;
- Bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 22 juni 2018

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

5. Bijlagen

5.1 Indeling commissies

Hieronder is de samenstelling van de commissies opgenomen. Dit betreft de samenstelling in 2017.

Dagelijks bestuur

Voor de dagelijkse gang van zaken is er een dagelijks bestuur. De voorzitter en vicevoorzitter van het fonds hebben zitting in het dagelijks bestuur en hebben de volgende taken:

- De uitvoering van de dagelijkse gang van zaken van het fonds;
- Voorbespreken van de agenda en vergaderstukken van de bestuursvergadering ter voorbereiding van de bestuursvergadering;
- Voorbespreken van (strategische) beleidsvraagstukken;
- Voorbespreken en monitoren van het integrale risicomanagement;
- Het behandelen van spoedeisende zaken.

Het dagelijks bestuur bestaat uit de voorzitter en vicevoorzitter van het fonds:

- de heer E.H.W. Bosman
- de heer P.A. Citroen

Het dagelijks bestuur komt voor elke bestuursvergadering bijeen.

Om zijn werkzaamheden optimaal te kunnen uitvoeren heeft het bestuur commissies ingesteld die onder meer tot taak hebben besluiten die het bestuur moet nemen, voor te bereiden. Het bestuur kan besluiten dat externe deskundigen deel uitmaken van een commissie. De volgende commissies staan het bestuur bij:

Handhavings- en vrijstellingscommissie

De handhavings- en vrijstellingscommissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over het handhavings- en vrijstellingsbeleid van het fonds. Deze commissie behandelt verder alle relevante zaken die samenhangen met de werkingssfeer en handhaving van de verplichtstelling, aansluitingskwesties en vrijstellingsverzoeken van werkgevers.

In de commissie hebben zitting:

- de heer P.A. Citroen
- de heer G.J. Seffinga

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over het beleggingsbeleid en over de uitvoering hiervan en over de beoordeling van de beleggingsparagraaf in het jaarverslag.

In de beleggingscommissie hebben zitting:

- de heer G.J. Seffinga
- de heer J.C. de Planque

De beleggingscommissie wordt bijgestaan door een externe beleggingsadviseur van het fonds:
de heer M. Euverman

Pensioentechnische commissie

De Pensioentechnische commissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over pensioentechnische-, juridische- en actuariële zaken die niet beleggingsgerelateerd zijn. In deze commissie hebben zitting:

- de heer E.H.W. Bosman
- de heer R.L. Schikhof

De pensioentechnische commissie wordt bijgestaan door de adviserend actuaris van het fonds:
de heer F. Verschuren

AO/IC en uitbestedingscommissie

De AO/IC en uitbestedingscommissie houdt zich voornamelijk bezig met de monitoring van de afspraken met partijen waar de werkzaamheden voor het fonds zijn uitbesteed. De commissie beoordeelt rapportages op tijdigheid en volledigheid. In deze commissie hebben zitting:

- de heer P.G.H. Rinkes
- de heer M.J.M. Nuijten

De AO/IC en uitbestedingscommissie wordt bijgestaan door de externe adviseur mevrouw R. Poldner.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie heeft onder meer als taak het bestuur te adviseren over het communicatiebeleid van het fonds. Deze commissie behandelt alle relevante zaken met betrekking tot communicatie richting de belanghebbenden van het fonds binnen het door het bestuur vastgestelde beleid. In de commissie hebben zitting:

- de heer J.C. de Planque
- de heer C.A. van Loon

De communicatiecommissie wordt bijgestaan door de externe adviseur mevrouw R. Poldner.

Klachten- en geschillencommissie

De klachten- en geschillencommissie is uitsluitend bevoegd tot het nemen van besluiten over klachten dan wel geschillen tussen de deelnemer en het fonds ter zake individuele beslissingen uit hoofde van die pensioenregeling die het bestuur ter zake deze deelnemer heeft genomen.

De klachten- en geschillenregeling is geplaatst op de website van het fonds. In de klachten- en geschillencommissie hebben zitting:

- de heer R.L. Schikhof
- de heer C.A. van Loon

5.2 Nevenfuncties leden bestuur en raad van toezicht

In het verslagjaar hebben de leden van het bestuur en de raad van toezicht de volgende nevenfuncties vervuld.

P.A. Citroen

- Bestuurder Pensioenfonds Horeca
- Lid Adviescommissie SNCU
- Directeur PAC Beheer BV Advies en M&A
- Voorzitter STAK IVY Company
- Voorzitter STAK Saint Basics
- Aanmerkelijke belangen in Studentalent, DNL groep en XL Studentenuitzendbureau, UNO Automatiseringdiensten, Cammio Video Recrutement, Drillster leerplatform en Syllion Ventures

E.H.W. Bosman

- Bestuurslid en voorzitter beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds Rockwool
- Voorzitter visitatiecommissie Pensioenfonds Staples
- Lid visitatiecommissie Pensioenfonds Allianz Nederland
- Lid visitatiecommissie Pensioenfonds Buizerdlaan
- Bestuurslid APF AZL
- Bestuurslid Stichting Administratiekantoor VEP surplus (Stork)
- Lid Commissie Beleggingen bedrijfstakpensioenfonds Metaal en Techniek (PMT)
- Lid Raad van toezicht Pensioenfonds Ballast Nedam
- Docent Actuariel Instituut

G.J. Seffinga

- Bestuurslid Bpf Levensmiddelen
- Bestuurslid Bpf Detailhandel

R.L. Schikhof

- Directeur Stichting Pensioenfonds Randstad
- Voorzitter Stichting Pensioenfonds Flexsecurity
- Directeur Pensioenbureau Randstad Holding N.V.
- Fractie-assistent VVD Gemeente Oostzaan
- Lid Rekenkamercommissie Gemeente Oostzaan
- Secretaris Stichting West Coast Challenge
- Docent Stichting Pensioen Opleidingen
- Extern deskundige in de Pensioencommissie van de Stichting Pensioenfonds Medisch Specialisten

M.J.M. Nuijten

- Penningmeester Muziekvereniging Odeon
- Lid Vakexamencommissie Inspecteurs, SNCU

J.C. de Planque

- Directeur Jans Interim Management & Consultancy (JIM&C) B.V.
- Commissaris bij Intermetaal Beheer BV
- Commissaris bij Bejo Finance BV

P.G.H. Rinkes

- Directeur Marathon Management & Consultancy BV
- Interimmanager

C.A. van Loon

- Bestuurslid BPF Tex (in liquidatie)
- Bestuurslid Pensioenfonds Particuliere beveiliging
- Bestuurslid, VMHP AkzoNobel
- Lid Algemene Vergadering, Coöperatie DELA
- Secretaris, Harmonie Kolping's Zonen

J.L. Verhulst

- Eigenaar / jurist Puik Pensioenadvies
- Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Henkel
- Jurist bij Appolaris, de uitvoeringsorganisatie van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken
- Lid raad van toezicht Pensioenfonds Tandartsen- en Tandartsspecialisten
- Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Wolters Kluwer
- Lid pensioencommissie, De Nationale APF
- Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Xerox

P.C. van der Linden

- Voorzitter Stichting Administratiekantoor Aandelen Ballast Nedam N.V. (tot medio 2017)
- Voorzitter Raad van Commissarissen woningcorporatie HW Wonen

H. Smit

- Maatschapslid Diergezondheidscentrum Boven Veluwe
- Voorzitter bestuur Stichting Pensioenfonds Dierenartsen
- Lid beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds Dierenartsen
- Lid Risico Advies Commissie Stichting Pensioenfonds Dierenartsen
- Deelnemer bestuurderspool Willis Towers Watson.

5.3 Uitbestedingspartijen en adviseurs

Het fonds heeft al haar werkzaamheden als het gaat om administratie en vermogensbeheer uitbesteed. Het bestuur laat zich bijstaan door externe adviseurs op actuariel en beleggingstechnisch gebied. Hieronder worden de belangrijkste uitbestedings partijen en adviseurs in 2016 benoemd.

Pensioenbeheer

De pensioenadministratie is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer, Rijnzathe 12 te De Meern. Per 1 januari 2018 is de pensioenadministratie uitbesteed aan PGGM, Noordweg Noord 150 te Zeist.

Fiduciair manager en custodian

Kempen Capital Management, gevestigd in Nederland (Amsterdam), is aangesteld als fiduciair manager en voert het beheer van het vermogen van het fonds. Kasbank NV, gevestigd in Amsterdam, is aangesteld als custodian.

Beleggingsadviseur

De beleggingsadviseur van het fonds is de heer M. Euverman, verbonden aan Sprenkels en Verschuren, gevestigd in Nederland (Amsterdam).

Adviserend actuaris

In het verslagjaar is de heer F. Verschuren actief geweest als adviserend actuaris. De heer Verschuren is verbonden aan Sprenkels & Verschuren.

Externe bestuursondersteuning

Mevrouw R. Poldner, verbonden aan Poldner Advies, gevestigd te Amsterdam.

Certificerend actuaris

De heer H. Zaghdoudi, verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V., gevestigd te Purmerend.

Onafhankelijke accountant

De heer J.C. van Kleef, KPMG Accountants N.V., gevestigd te Utrecht.

Compliance Officer

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI)

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP)
Postbus 434
3700 AK Zeist
stippensioen.nl